

**T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Ana Bilim Dalı**

**EVLİLİK UYUMUNUN YORDAYICILARI OLARAK OLUMLU YANILSAMA,
REDDEDİLME DUYARLILIĞI VE NARSİZM**

Olcay BOZKUŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2014

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Ana Bilim Dalı

EVLİLİK UYUMUNUN YORDAYICILARI OLARAK OLUMLU YANILSAMA,
REDDEDİLME DUYARLILIĞI VE NARSİSİZM

Olçay BOZKUŞ

Danışman
Doç. Dr. Arzu ARAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2014

T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Evlilik Uyumunun Yordayıcıları Olarak Olumlu Yanılsama, Reddedilme Duyarlılığı ve Narsisizm” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel etik kurallara ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini onurumla doğrularım.

01.08.2014

Olcay BOZKUŞ

Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne, Olcay BOZKUŞ tarafından hazırlanan Evlilik Uyumunun Yordayıcıları Olarak Olumlu Yanılsama, Reddedilme Duyarlılığı ve Narsisizm başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Psikoloji Ana Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS** olarak kabul edilmiştir.

Başarılı

Başarısız

Üye

Doç. Dr. Arzu ARAZ
(Danışman)

Üye

Prof. Dr. Ayşe AZMAN

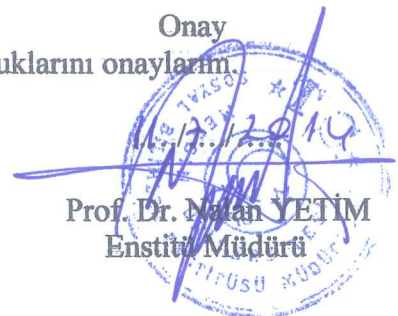
Üye

Yrd. Doç. Dr. Arzu AYDIN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

Onay

Prof. Dr. Nalan YETİM
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Öncelikle tez danışmanım Doç. Dr. Arzu ARAZ'a hem lisans hem de yüksek lisans eğitimim boyunca akademik yol göstericiliği, araştırmaya değerli katkıları, bu süreçteki anlayışı ve sabrı için teşekkür ederim. Ayrıca bu süreçte yardımlarını esirgemeyen hocalarım Yrd. Doç. Dr. Tuğba EROL-KORKMAZ ve Yrd. Doç. Dr. Arzu AYDIN'a teşekkürü borç bilirim.

Bu zorlu süreçte -aslında tüm zorlu anlarımda- kararlarımı destekleyen ve bana güvenen aileme teşekkür ederim.

Veri toplama aşamasında yardımlarını esirgemeyen dostlarım Aylin, Özben, Murat, Kerem, Hasbi ve Hamiyet'e teşekkür ederim.

Başta bu süreçte belki de beni en iyi anlayan oda arkadaşım Gamze olmak üzere, tüm çalışma arkadaşlarıma anlayışlarından ötürü teşekkür ederim.

Son olarak zamanlarını ayırıp araştırmaya katılan herkese teşekkür ederim.

ÖZET

EVLİLİK UYUMUNUN YORDAYICILARI OLARAK OLUMLU YANILSAMA, REDDEDİLME DUYARLILIĞI VE NARSİSİZM

Bu araştırmanın temel amacı, narsisizmin dışavurum biçimleri (açık ve örtük narsisizm) ile evlilik uyumu arasındaki ilişkide reddedilme duyarlılığının, benliğe ve eşe yönelik olumlu yanılısamların aracı etkilerini test etmektir.

Araştırma verileri *kolaylıkla bulunabileni örnekleme (convenience sampling)* yöntemiyle en az bir yıllık evliliği olan, gönüllü 205 katılımcıdan (124 kadın ve 81 erkek) toplanmıştır. Katılımcılar “Kişilik Özellikleri Listesi”, “Yetişkin Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği”, “Narsisistik Kişilik Envanteri”, “Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği” ve “Yenilenmiş Çift Uyumu Ölçeği” doldürmüşlardır.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler Yapısal Eşitlik Modeli ile test edilmiştir. Bulgular, örtük narsisizmin reddedilme duyarlılığını pozitif yönde, reddedilme duyarlılığının ise evlilik uyumunu negatif yönde yordadığını göstermiştir. Örtük narsisizm, *ideal eş* ölçütüne göre tanımlanan eşe yönelik olumlu yanılısamayı negatif yönde yordarken, ideal eş ölçütüne göre tanımlanan olumlu yanılısama evlilik uyumunu pozitif yönde yordamaktadır.

Ayrıca *ortalama eş* kriterine göre belirlenen eşe yönelik olumlu yanılısama evlilik uyumunu pozitif yönde, *benliğe yönelik olumlu yanılısama* ise negatif yönde yordamaktadır. Bulgular ilgili literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Açık narsisizm, örtük narsisizm, reddedilme duyarlılığı, olumlu yanılısama, evlilik uyumu.

ABSTRACT

PREDICTORS OF MARITAL ADJUSTMENT: POSITIVE ILLUSION, REJECTION SENSITIVITY AND NARCISSISM

The main purpose of this study is to examine the role of mediated roles positive illusions (about self and spouse) and rejection sensitivity in the relationship between marital adjustment and two subtypes of narcissism (overt and covert narcissism).

The data was collected via convenience sampling from 205 participants who are married at least for 1 year (124 females and 81 males). The participants completed Trait List, Adult Rejection Sensitivity Questionnaire, Narcissistic Personality Inventory, Hypersensitive Narcissism Scale and Revised Dyadic Adjustment Scale.

Structural Equation Modeling analyses revealed that, covert narcissism predicted the rejection sensitivity positively and rejection sensitivity predicted to perceived marital adjustment negatively. Covert narcissism predicted the positive illusion about spouse that is defined according to the *ideal spouse* criterion negatively and it predicted the perceived marital adjustment positively.

In addition, whereas positive illusion about spouse that defined according to the *typical spouse* criterion, predicted the perceived marital adjustment positively; *positive illusion about self* predicted the perceived marital adjustment negatively. The results were discussed with regard to the findings from the literature.

Key Words: Overt narcissism, covert narcissism, rejection sensitivity, positive illusion, marital adjustment.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar DİZİNİ.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
GİRİŞ.....	1
I. KURAMSAL ÇERÇEVE VE GÖRGÜL ARAŞTIRMALAR.....	5
I.1.Evlilik Uyumu.....	5
I.1.1. Evlilik Uyumunun Çeşitli Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi..	8
I.1.2. Türkiye Evlilik Uyumu Çalışmaları.....	10
I.2. Olumlu Yanılsamalar.....	12
I.2.1. Yakın İlişkilerde Olumlu Yanılsamalar.....	13
I.2.2. Olumlu Yanılsamaların Ölçümü.....	21
I.3. Reddedilme Duyarlılığı	24
I.3.1. Erken Dönem Reddedilme Deneyimleri ve Reddedilme Beklentilerinin Gelişimi.....	27
I.3.2. Reddedilmeye Verilen Tepkiler.....	29
I.3.3. Yakın İlişkilerde Reddedilme Duyarlılığı.....	32
I.3.4. Kendi Kendini Gerçekleştiren Bir Süreç Olarak Reddedilme Beklentileri	35
I.4. Narsisizm.....	38
I.4.1. Sosyal Psikoloji ve Kişilik Psikolojisi Perspektifinden Narsisizm....	40
I.4.2. Narsisistik Grandiyözite ve Kırılganlık.....	41
I.4.3. Narsisizm Değişkeni ile Sürdürülen Empirik Araştırmalar.....	47

I.4.4. Narsisizmde Bireysel Farklılıklar.....	49
I.4.5. Yakın İlişkilerde Narsisizm.....	50
II. YÖNTEM.....	55
II.1. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri.....	55
II.2. Örneklem ve İşlem.....	56
II.3. Veri Toplama Araçları.....	57
II.3.1. Demografik Bilgi Formu.....	57
II.3.2. Kişilik Özellikleri Listesi.....	57
II.3.3. Yetişkin Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği.....	60
II.3.4. Narsisistik Kişilik Envanteri.....	63
II.3.5. Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği.....	64
II.3.6. Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği.....	65
III. BULGULAR.....	67
III.1. Olumlu yanılsamayı, eşe ve “ideal eşe” yönelik yapılan değerlendirmelere dayalı fark puanlarıyla tanımlayarak evlilik uyumunu yordama.....	73
III.2. Olumlu yanılsamayı, eşe ve “ortalama eşe” yönelik yapılan değerlendirmelere dayalı fark puanlarıyla tanımlayarak evlilik uyumunu yordama.....	79
III.3. Olumlu yanılsamayı, “benliğe” ve “eşe” yönelik yapılan değerlendirmelere dayalı fark puanlarıyla tanımlayarak evlilik uyumunu yordama.....	85
IV. TARTIŞMA.....	91
SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA.....	103
EKLER	

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1: Açık narsisizm, örtük narsisizm, reddedilme duyarlılığı, eşe ve benliğe yönelik olumlu yanılısamalar ve evlilik uyumu değişkenlerinin ortalama ve standart sapma puanları tablosu.....	68
Tablo 2: Açık narsisizm, örtük narsisizm, reddedilme duyarlılığı, eşe ve benliğe yönelik olumlu yanılısamalar ile evlilik uyumu değişkenleri arası korelasyon matrisi tablosu.....	68
Tablo 3: Kullanılan ölçüm modellerinin uyum iyiliği indeksleri.....	72
Tablo 4: Yapısal Eşitlik modellerinin uyum iyiliği indeksleri.....	72

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Reddedilme Duyarlılığı Modeli.....	25
Şekil 2: Örtük narsisizm ile evlilik uyumu arasındaki ilişkiye olumlu yanılsamaların (hem eşe yönelik hem de benliğe yönelik olumlu yanılsamalar) hem de reddedilme duyarlılığının bir arada aracılık ettiği model.....	70
Şekil 3: <i>Yapısal Eşitlik Modeli 1-</i> İdeal Eş-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Eşe Yönelik Olumlu Yanılsama Kullanan Model.....	76
Şekil 4: <i>Yapısal Eşitlik Modeli 2-</i> İdeal Eş-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Eşe Yönelik Olumlu Yanılsama Kullanan Kısmi Model.....	77
Şekil 5: <i>Yapısal Eşitlik Modeli 3-</i> İdeal Eş-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Eşe Yönelik Olumlu Yanılsama Kullanan Alternatif Model.....	78
Şekil 6: <i>Yapısal Eşitlik Modeli 4-</i> Ortalama Eş-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Eşe Yönelik Olumlu Yanılsama Kullanan Model.....	81
Şekil 7: <i>Yapısal Eşitlik Modeli 5-</i> Ortalama Eş-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Eşe Yönelik Olumlu Yanılsamayı Dışsal Değişken Olarak Kullanan Model.....	82
Şekil 8: <i>Yapısal Eşitlik Modeli 6-</i> Ortalama Eş-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Eşe Yönelik Olumlu Yanılsamayı Dışsal Değişken Olarak Kullanan Kısmi Model.....	83
Şekil 9: <i>Yapısal Eşitlik Modeli 7-</i> Ortalama Eş-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Eşe Yönelik Olumlu Yanılsama Kullanan Alternatif Model.....	84
Şekil 10: <i>Yapısal Eşitlik Modeli 8-</i> Benlik-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Benliğe Yönelik Olumlu Yanılsama Kullanan Model.....	87

Şekil 11: <i>Yapısal Eşitlik Modeli 9-</i> Benlik-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Benliğe Yönelik Olumlu Yanılsama Kullanan Dışsal Model.....	88
Şekil 12: <i>Yapısal Eşitlik Modeli 10-</i> Benlik-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Eşe Yönelik Olumlu Yanılsama Kullanan Dışsal Model.....	89
Şekil 13: <i>Yapısal Eşitlik Modeli 11-</i> Benlik-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Benliğe Yönelik Olumlu Yanılsama Kullanan Alternatif Model.....	90

GİRİŞ

İnsanlar, günlük yaşamlarının büyük bir bölümünü kendileri için önemli/ anlamlı (significant) olan bireyler ile ilişkili olarak geçirirler. Bu nedenle bu ilişkilerinin kalitesi, yaşamları için oldukça önemlidir. Çok sayıda empirik araştırma, yakın ilişkilerden sağlanan doyumun, fiziksel sağlığı ve psikolojik uyumu yordadığını göstermiştir (örn.; Wickrama, Lorenz, Conger ve Elder, 1997; Stack ve Eshelman, 1998).

Evlilik ve birine bağlanmaya karar verme mutlu ve iyi olmayı doğrudan etkilemektedir. Bu anlamda evlilik bağları, arkadaşlık, aile gibi diğer sosyal bağlar ile karşılaştırıldığında öznel iyi oluş ile daha güçlü bir ilişkiye sahiptir (örn.; Antonucci, Lansford ve Akiyama, 2001; Walen ve Lachman, 2000). Birçok farklı yaşam standardı içinden yalnızca evlilik doyumunu, toplam (global) yaşam doyumunu ile ilişkilidir (örn.; Heady, Veenhoven ve Wearing, 1991).

İnsanlar romantik bağlar geliştirirken, ilişkilerinin “doğru kişi” ile kurulmuş doğru bir ilişki olduğuna ve partnerlerinin her zaman ve her koşulda ilgili ve sorumlu davranacağına ilişkin gerçeği yansıtmayan, iyimser algılara güvenme eğilimindedirler (Holmes ve Rempel, 1989; Murray, 2001). İlişkilerinden doyum sağlayan ve partnerlerine güvenen bireyler, partnerlerini ve ilişkilerini görebildikleri en olumlu ışık altında algılayarak ilişkilerine bağlı kalmak için bir inanç geliştirirler. Bu anlamda ilişkinin ve partnerin olumlu olduğuna yönelik inanç ilişki doyumunu için oldukça önemlidir.

Evliliğe ve eşe ilişkin bu olumlu algılar *olumlu yanılsamalar* ya da *partner idealizasyonu* adıyla flört ve evlilik ilişkisi literatüründe dikkat çeken bir alan olmuştur (örn., Martz, Verette, Arriaga, Slovik, Cox ve Rusbult 1998; Murray, Holmes ve Griffin, 1996a, 1996b; Van Lange ve Rusbult, 1995). Çok sayıda araştırma hem flört eden hem de

evli çiftlerde, olumlu yanılsamaların, ilişki doyumunu yordadığını desteklemiştir. Dahası araştırmalar, ilişkiye ve eşe yönelik belirli bir dereceye kadar idealizasyonun, ilişki doyumu için gerekli olduğunu vurgulamışlardır (Murray ve Holmes, 1997; Murray ve ark., 1996a, 1996b). Yakın ilişkilerdeki bu olumlu algıların temeli; özellikle zihinsel sağlığı sürdürmede önemli olduğu düşünülen benliği aşırı olumlu değerlendirme, bireysel kontrol üzerine abartılmış algılar ve gerçekçi olmayan iyimserlik ile tanımlanan Taylor ve Brown'nun (1988) Olumlu Yanılsamalar Kuramına dayanmaktadır.

Literatürde yakın ilişkilerde süreklilik ve doyum ile ilişkilendirilen bir diğer değişken de *reddedilme duyarlılığı*dır. Reddedilme deneyimleri, sosyal yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır. Bununla birlikte yakın ilişkilerde kabul edilme gereksinimi ve reddedilmeden kaçınma insanın temel arzusudur (Baumeister ve Leary 1995). İnsanlar reddedilme deneyimleri karşısında verdikleri tepkilerde farklılaşmaktadırlar. Bu anlamda Downey ve Feldman (1996), temelini bağlanma kuramı ve kişiliğin bilişsel-duygusal bilgi işleme kuramlarından alan bir Reddedilme Duyarlılığı Modeli önermişlerdir. Modele göre, yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığına sahip olan bireyler, sosyal olarak daha kaygılı ve geri çekilmeye daha çok eğilimlidirler (Downey ve Feldman, 1996).

Temelini klinik kuramlardan alan narsisizm, son yıllarda sosyal psikologların da dikkatini çekmiş, çok sayıda sosyal psikoloji araştırma konusunu oluşturmuştur. Araştırmalar kültürün hızla değişmesine bağlı olarak günümüzde narsisistik eğilimlerin arttığına işaret etmektedir (örn.; Twenge ve Foster, 2008; Twenge, Konrath, Foster, Campbell ve Bushman, 2008; Trzesniewski, Donnellan ve Robins, 2008).

Narsisizm çelişkiler ile dolu bir olgudur. Gelişen literatür narsisizmin birbirinden farklı iki türü olduğunu göstermektedir: grandiyözite ve kırılabilirlik (örn.; Russ,

Shedler, Bradley ve Westen, 2008). Grandiyöz narsisistik eğilimi yüksek olan bireyler baskın, kendinden emin, gösterişçi, saldırgan; kırılğan narsisistik eğilimi yüksek olan bireyler savunmacı, aşırı duyarlı ve kaygılıdır. Bununla birlikte iki tarz da kendi ihtiyaçlarının karşılanmasını, diğerlerinin ihtiyaçlarının önünde tutma (örn.; Dickinson ve Pincus, 2003; Wink, 1991) gibi ortak özellikler paylaşmaktadır.

Bu çalışmanın çıkış noktasını, yakın ilişkilerde hem *reddedilme duyarlılığının* hem de *eşe yönelik olumlu yanılmanın*, bir kişilik eğilimi olarak kabul edilen *narsisizm* temaları ile örtüşüğünün düşünülmesi oluşturmaktadır. Reddedilmeye karşı duyarlı olma narsisizmin kırılğanlık teması ile örtüşmektedir. Çünkü kırılğan narsisistik eğilimler, benlik saygısını düzenlemek için diğerlerinin tepkilerine karşı oldukça duyarlı olma ile ilişkilidir (Dickinson ve Pincus; Pincus, Pimental, Ansell, Cain, Wright ve Levy, 2009).

Narsisizm ise açık ya da örtük bir biçimde grandiyöz özelliklere vurgu yaparak kişilerarası ilişkileri etkileyen çok temel bir kişilik eğilimidir. Bu anlamda benliğe ve eşe yönelik olumlu yanılmalarda da, narsisizmin grandiyöz özelliklerini desteklemek için kullanabileceği stratejiler ile örtüşmektedir.

İnsanlar diğerleriyle ilişkileri aracılığı ile benliklerini yüceltme eğilimi gösterirler. İlişkilerinde, sahip oldukları olumlu özelliklere vurgu yaparlarken olumsuz yanlarının önemini azaltırlar. Bu tarz yanılmalarda daha iyi bir zihin sağlığı için, diğerleriyle ilişkili olarak benliği yüceltmeye hizmet ettiği savunulmaktadır (Taylor ve Brown, 1988; Taylor, Lerner, Sherman, Sage ve McDowell, 2003).

Bu araştırma kapsamında, narsisistik eğilimler (açık ya da örtük) ile evlilik uyumu arasındaki ilişkide reddedilme duyarlılığının, eşe ve benliğe yönelik olumlu yanılmanın aracı etkisi incelenecektir. Narsisizm, reddedilme duyarlılığı ve olumlu

yanılsamaya ilişkin ayrı ayrı oldukça geniş bir literatür mevcuttur. Fakat bildiğimiz kadarıyla, bu değişkenlerin birlikte ele alınarak incelendiği araştırma bulunmamaktadır. Söz konusu değişkenlerin ilk kez bir arada çalışılıyor olması nedeniyle, bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma kapsamında, narsisizm bir kişilik özelliği (trait) olarak kabul edilmiştir. *Açık narsisistik eğilimler* ifadesi ile narsisizmin grandiyöz temaları kastedilirken, *örtük narsisistik eğilimler* ifadesi ile narsisizmin kırılabilirlik temaları kastedilmektedir.

I. KURAMSAL ÇERÇEVE GÖRGÜL ARAŞTIRMALAR

I.1.Evlilik Uyumu

Evliliğin bireysel ve sosyal sonuçlarının oldukça önemli olması nedeniyle, evlilik uyumu (marital adjustment) aile çalışmalarında en çok çalışılan konu olmuştur (örn.; Spanier ve Lewis, 1980; Adams, 1988; Bradbury, Fincham ve Beach, 2000; Fincham ve Linfield, 1997). Bununla birlikte evlilik uyumuna ilişkin en iyi kavramsallaştırmanın ne olduğu üzerinde henüz bir anlaşmaya varılamamıştır. Bu nedenle literatürde, evlilik uyumu -evlilik mutluluğu, evlilik başarısı, evlilik durağanlığı, evlilik kalitesi gibi- pek çok farklı kavram ile de tanımlanmıştır.

Evlilik literatüründe çok sayıda farklı evlilik uyumu -doymu- tanımına rastlamak mümkündür. Örneğin, Spanier (1976), evlilik uyumunu, evlilik yaşamı boyunca kötünden iyiye hareket edebilen süreçler olarak tanımlanmıştır. Bu anlamda evlilik uyumu (a) eşler arasındaki farklılıklar, (b) eşler arası gerginlik ya da bireysel kaygı, (c) ilişki doymu, (d) ilişki uyumu, (e) ilişki süreçleri için önemli olabilecek konularda uzlaşma ile belirlenir. Farklı bir bakış açısından Fincham ve Bradbury (1987) evlilik kalitesini, evlilik süreci boyunca çeşitli boyutlarda evliliğin bir bütün olarak değerlendirmesi olarak tanımlamışlardır. Gleen (1990) ise evlilik kalitesini, belirli bir zamanda, bireylerin evliliklerinin ne kadar iyi olduğuna dair değerlendirme yapmaları şeklinde tanımlamıştır. Buna göre doyum ve mutluluk kavramlarının her ikisi de evlilik kalitesi için öznel göstergeleridir.

Gilford ve Bengston (1979), evlilik doymunu eşlerin, ilişkilerini iki genel boyutta değerlendirmeleri olarak tanımlamışlardır: olumlu etkileşim ve olumsuz duygular. Roach, Frazier ve Bowden (1981) ise evlilik doymunu, belirli bir zamanda bireyin evlilik

ilişkinine karşı daha az arzu edilebilir olandan daha fazla arzu edilene doğru sürekli bir boyutta değişen bir tutum olarak görmüşlerdir.

Evlilik uyumu kavramı üzerinde bir anlaşma sağlanamamış olmasına rağmen, literatür tanımları ve ölçme biçimleri farklılaşsa bile bazı araştırmacılar tarafından “evlilik uyumu”, “evlilik doyumu” ve “evlilik mutluluğu” eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (örn, Gottman, 1990; Fıfıloğlu ve Demir 2000).

Evlilik literatürünün, özellikle uyum konusuna eğilmesi, evliliğin öznel iyi oluş üzerindeki doğrudan etkisinden kaynaklanmaktadır. Son yıllarda yürütölen pek çok çalışma, evli bireyler ve evli olmayan bireyleri karşılaştırarak öznel iyi oluş düzeylerini değerlendirmektedir. Örneğin; Stack ve Eshelman (1998), 17 ayrı ölkeden toplanan verilerin analiziyle, evli olan bireylerin, evli olmayan bireylere göre daha mutlu olduklarını rapor ettiklerini bulmuşlardır. Bu anlamda evlilik, maddi doyumun artmasını ve daha sağlıklı olmayı sağlayarak mutluluğu etkilemektedir. Benzer biçimde, boylamsal olarak sürdürölen bir araştırma ile fiziksel sağlıkta meydana gelen değişikliklerin, -iş stresi, eğitim, gelir gibi değişkenlerin kontrol edildiği durumda- evlilik kalitesinde meydana gelen değişiklikler ile ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Wickrama ve ark., 1997). Böylelikle, evlilik kalitesinin, sadece akıl sağlığı ile değil aynı zamanda fiziksel sağlık ile de ilişkili olduğu görölmüştür.

Evlilik uyumu, benlik saygısı (Voss, Markiewicz ve Doyle, 1999) ve benlik yeterliliği (Lansford, Antonucci, Akiyama ve Takahashi, 2005) ile de olumlu ilişki göstermektedir. Öznel iyi oluş seviyeleri yüksek bireyler, evliliği daha fazla tercih etmektedirler (örn.; Heady, ve ark., 1991).

Evlilik bağları, arkadaşlık, aile gibi diğer sosyal bağlar ile karşılaştırıldığında öznel iyi oluş ile daha güçlü bir biçimde ilişkilidir (örn.; Antonucci ve ark., 2001; Walen ve Lachman, 2000). Ayrıca, Heady ve ark. (1991), boylamsal olarak yürüttükleri çalışmaları aracılığıyla; iş, arkadaşlık, yaşam standartları, fiziksel sağlık ve evlilik doyumunu içeren altı yaşam alanından yalnızca evlilik doyumunun toplam (global) yaşam doyumunu ile ilişkili olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Bununla birlikte sadece evli olup olmamak ile karşılaştırıldığında, evliliğin kalitesi öznel iyi oluş için daha önemlidir. Proulx, Helms ve Buehler (2007) geniş bir örneklemeden (66 kesitsel ve 27 boylamsal çalışma) aldıkları öz-bildirim ölçümleri ve görüşmeler aracılığıyla evlilikte deneyimlenen doyumsuzluk hissi ve depresyon arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Bireylerin evliliklerinden deneyimledikleri doyumsuzluk depresyon semptomları ile de yakından ilişkilidir. Örneğin; Culp ve Beach (1998), benlik saygısının kadınlarda evlilik doyumunu ve depresyon arasındaki ilişkiye aracılık ederken, erkeklerde benlik saygısının bu ilişkiyi düzenlediğini göstermişlerdir. Pek çok araştırmanın bulguları, bir eşte artan depresif semptomların, diğerinde zayıf evlilik kalitesi ile ilişkili olduğunu göstermiştir (örn.; Bauserman, Arias ve Craighead, 1995; Sacco, Dumont ve Dow, 2011).

Eşler arasında psikolojik iyi olma hali gibi evlilik doyumları da ilişkilidir. Hoppman, Gerstorf, Willis ve Shaie (2011), sürdürdükleri 35 yıllık boylamsal araştırma aracılığıyla eşler arasında hem mutluluk seviyesinin hem de zamanla mutluluk seviyesinde meydana gelen değişimin benzerlikler gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır.

Yaş ve evlilik süresi evlilikten alınan doyumunu etkilemektedir. Evlilik doyumunu, evlilik süresi boyunca “U” şeklinde bir yol takip etmektedir. Evliliğin ilk ve son yıllarında

evlilik doyumu tavan yaparken, evliliğin ortalarına karşılık gelen zaman diliminde doyumda düşüş yaşanmaktadır. İleriki yaşlarda evlilik doyumunda görülen bu artış, iş ve ebeveyn sorumluluklarında azalma ile açıklanmaktadır (Orbuch, House, Mero ve Webster, 1996). Proulx ve ark. (2007), yürüttükleri derleme niteliğindeki çalışmaları aracılığıyla evlilik süresinin, evlilik kalitesi ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi açıklamada iyi bir düzenleyici (moderatör) olduğunu bulgusuna ulaşmışlardır. Vaillant ve Vaillant (1993), 40 yıla kadar evlilik süresi olan çiftler ile sürdürdükleri çalışmalarında; evlilik doyumunun geriye dönük olarak çalışıldığında “U şeklinde bir yol” izlerken, ileriye dönük olarak çalışıldığında bu “U şeklinde yol”un kaybolduğu ve özellikle orta ve ileriki yaşlarda evlilik kalitesinin görece daha durağan hale geldiği bulgusuna ulaşmışlardır. Araştırmacılar ayrıca evlilik doyumunun bu örüntülerinde evlilik süresi, eşlerin yaşı ya da eşlerin yaşamın hangi döneminde olduğundan etkilenmekte olduğunu savunmuşlardır.

Evlilik kalitesi çalışmalarında cinsiyet de önemli bir değişkendir. Proulx ve ark. (2007), evlilik kalitesi ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi açıklamada cinsiyetin de önemli bir düzenleyici olduğu göstermişlerdir. Fakat bu etki özellikle kesitsel olarak kadınlarda erkeklerden daha güçlüdür. Bununla birlikte boylamsal olarak evlilik kalitesi ve bireysel iyi oluş arasındaki ilişkide cinsiyetin düzenleyici etkisi bulunmamıştır.

I.1.1. Evlilik Uyumunun Çeşitli Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi

Gattis, Berns, Simpson ve Christensen (2004), Beş Faktör Kişilik Özellikleri, olumlu duygusal dışavurumlar (positive expressivity) ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, yüksek nevrotizm (neuroticism), düşük uyumluluk, düşük sorumluluk ve düşük olumlu duygusal dışavurumların evlilik uyumunu azalttığı bulgusunu elde etmişlerdir. Benzer biçimde, yeni evli çiftler ile 13 yıllık boylamsal sürdürülen bir

araştırmada, nevrotizmin hem bireyin kendisinin hem de eşinin evlilik doyumunu olumsuz etkilediği görülmüştür (Cauglin, Huston ve Houts, 2000).

Rogge, Bradbury, Hahlweg, Engl ve Thurmaier (2006), 85 çiftten evlilik öncesi iletişim, düşmanlık ve nevrotizm ölçümleri olarak boylamsal bir çalışma yürütmüşlerdir. Araştırmanın bulguları düşmanlık ve nevrotizmin beş yıl sonra boşanan çiftler ve evli kalan çiftleri ayırt ederken; iletişimin ise yüksek doyumlu evlilikler ile düşük doyumlu evlilikleri ayırt ettiğini göstermiştir. Bir başka araştırma ise girişkenlik (assertiveness) ile evlilik uyumu arasında ilişki olmadığını göstermiştir (Reath, Piercy, Hovestadt ve Oliver, 1980).

Katılımcılardan ideallerindeki eşte bulunmasını arzu ettikleri özellikleri değerlendirmelerinin istendiği bir araştırmada (Botwin, Buss, Shackelford, 1997), Beş Faktörlü Kişilik Modeli'nin uyumluluk, duygusal denge ve açıklık özelliklerinin, yüksek evlilik uyumu ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Evlilik doyumunu ve iletişim yetenekleri arasındaki ilişkinin, basit olmaktan ziyade karmaşık olduğunu göstermeyi amaçladıkları araştırmalarında Burleson ve Denton (1997) iletişim yetenekleri ile doyum arasında stresli olmayan çiftlerde pozitif; stresli olan çiftlerde ise negatif yönde ilişki olduğunu göstermişlerdir.

Psikopatolojik kişilik özellikleri ve evlilik uyumu arasındaki ilişkileri araştıran araştırmalar da mevcuttur. Örneğin Heene, Buysse ve Van Oost (2007), hem depresyon hastalarının hem de eşlerinin, daha az evlilik doyumunu rapor ettiklerini göstermişlerdir.

Dehle ve Weiss (2002), 45 çiftten oluşan bir örnekleme, kaygı durumunun evlilik uyumuna etkisi incelemişlerdir. Araştırmanın bulguları, erkeklerde (kadınlarda

değil) anksiyete durumunun, eşlerinin rapor ettiği evlilik uyumunu düşürdüğünü göstermiştir.

I.1.2. Türkiye Evlilik Uyumu Çalışmaları

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de evlilik uyumu giderek daha çok ilgi çekmektedir. Ülkemiz, kültürel yapısı gereği evlilik olgusunun çok boyutlu incelenmesi açısından uygun bir ortam sunmaktadır. Bu anlamda modernleşme ile birlikte değişen evlilik biçimleri ve geleneksellik çalışılan konular arasındadır. Örneğin, Hortaçsu (2007), ailelerin yönlendirmesi ile başlatılan ya da bireylerin kendi kararları ile başlatılan evlilikleri çeşitli faktörlerde karşılaştırmıştır. Buna göre, ailelerin yönlendirmesi ile başlatılan evliliklere oranla bireylerin kendi istekleri ile başlatılan evliliklerin, daha fazla duygusal yakınlık ve daha az çatışma içerdiği ve kendi kararı ile evlilik yapan bireylerin daha eşitlikçi oldukları görülmüştür. Benzer biçimde İmamoğlu ve Yasak (1997), yürüttükleri araştırma aracılığıyla, bireylerin kendi seçtikleri evliliklerin, yüksek sosyo-ekonomik düzey, yüksek eğitim seviyesi, kadınların evin geçimine ve karar verme süreçlerine daha fazla katılımı ile ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Araştırmada ayrıca, özellikle erkeklerin evlilik doyumunun, geniş aile ile ilişkiler tarafından yordandığına vurgu yapılmıştır. Bir başka araştırmada ise Türkiye’de evlilik uyumu ve akraba evliliği olgusu arasındaki ilişki incelenmiştir (Fışıloğlu, 2001). Bulgular, akraba evliliği yapan bireylerin, akraba evliliği yapmayan bireylere göre daha düşük evlilik uyumu ve geniş aile ile daha fazla çatışma rapor ettiklerini göstermiştir.

Türkiye’de kadınların evlilik doyumunu değerlendirdikleri çalışmalarında Erci ve Ergin (2008), görece daha toplulukçu olan Erzurum ilinden veri toplamışlardır. Araştırmanın sonuçları, kadınların kendi eğitim düzeyleri ve eşlerinin eğitim düzeyleri

arttikça, evlilik doyumlarının arttığına işaret etmiştir. Kadınların çalışma statüleri değerlendirildiğinde; diğer gruplar ile karşılaştırıldığında ev kadınlarının evlilik doyumlarının en düşük seviyede olduğu belirlenmiştir. Ayrıca eşlerinin isteklerini yerine getiren ve eşleri tarafından sözel ve fiziksel şiddete maruz kalan kadınların, evlilik doyumlarının, bu durumlar ile karşılaşmayanlara göre daha düşük olduğu görölmüştür.

Fışıloğlu (1999), evli çiftlerde yalnızlık ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi test etmiştir. Araştırmanın sonuçları, görücü usulü ile evlilik yapan bireyler ile karşılaştıklarında, kendi seşimleri ile evlilik yapan bireylerin yalnızlık düzeylerinin düşük evlilik uyumlarının ise yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca evlilik uyumu, evlilik öncesindeki tanışıklık süresiyle paralel olarak artmaktadır.

Evli bireylerde bağlanma biçimlerinin evlilik uyumu üzerindeki etkisini test ettikleri araştırmada Özmen ve Atik (2010), kaçınma ve cinsiyetin evlilik uyumu için iyi birer yordayıcı olduğunu göstermişlerdir. Buna göre, görece düşük kaçınma puanlarına sahip bireyler, evliliklerinden daha yüksek evlilik doyumunu algılamaktadırlar. Araştırmanın bulguları ayrıca, erkeklerin kadınlardan daha yüksek evlilik doyumunu rapor ettiklerini geğerlemiştir.

Bir başka araştırmada ise, boyun eğici davranışların, evlilik doyumunu üzerindeki etkileri incelenmiştir (Hünler ve Gençöz, 2003). Bulgular, boyun eğici davranışların, evlilik doyumundaki düşüşü yordadığını göstermiştir. Bununla birlikte eşlerin problem çözme becerileri kontrol edildiğinde, bu etkilerin ortadan kaybolduğu yani eşlerin problem çözme becerilerinin, boyun eğici davranışlar ve evlilik doyumunu arasında aracı rol oynadığı belirlenmiştir.

Alkar ve Gençöz (2007), evlilik doyumunu ile anne tarafından algılanan doğum zorluk derecesinin, erken doğum sonrası depresif duygu durum üzerine etkilerini araştırmışlardır. Bulgular, doğumlarını zor olarak algılayan ve / veya evliliğinde sorunlar yaşayan kadınların doğum sonrası depresif duygu durum için risk grubuna girdiklerini göstermiştir.

I.2. Olumlu Yanılsamalar

Birçok kuramcı (Jahoda, 1958; akt. Taylor ve Brown, 1994), bireyin benliğine, dünyaya ve geleceğe ilişkin gerçekliği yansıtan, doğru algılarının akıl sağlığı için hayati önemi olduğunu ileri sürmektedir. Yine de insanların çoğu, her zaman algılarının gerçeklikle tamamen uyumlu olmasını beklememektedir, yani bireyler kendilerine ve dünyaya ilişkin önyargısız ve tamamen doğru algıları sürdürmeyi tercih etmemektedirler. Bu bağlamda Taylor ve Brown (1988) akıl sağlığı için algılarda doğruluğun hayati olmadığını; aksi halde insanların çoğunun sağlıksız olarak sınıflandırılacağını savunmuşlardır. Böylece özellikle benliğe, ilişkilere ve geleceğe dair düşüncelerde, gerçekliği olduğundan daha olumlu bir biçimde algılama eğilimi '**olumlu yanılsamalar**' (positive illusions) kavramıyla ilk olarak Taylor ve Brown (1988) tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

Olumlu Yanılsama Kuramına (Taylor ve Brown, 1988) göre insanların çoğunluğu, kendi benlikleri yönelimlerinde yanılsamalar yaratmaktadırlar. Taylor ve Brown (1988, 1994), yaratılan bu olumlu yanılsamaları, normal insanın düşünceleri olarak karakterize etmektedirler. Yani herhangi bir ruhsal sorunu olmayan normal bireyler arasında gerçekliği olduğundan farklı –bu bağlamda daha olumlu- algılama eğilimi oldukça yaygındır. Dahası, bu yanılsayıcı düşüncelerin, yaratıcı çalışma ve üreticilik ile

ilişkilendirilen yetenekler, mutlu ya da memnun olma yetisi ve diğerlerine ilgi gösterme becerisini de içeren özellikler ile akıl sağlığına olumlu etki yaptığını savunmuşlardır. Araştırmacılar, normal insan bilişinin bir özelliği olan bu yanılsamaları üç başlık altında toplamışlardır: (a) Benliğe ilişkin olumlu görüşler, (b) bireysel kontrol üzerine abartılmış algılar, (c) gerçekçi olmayan iyimserlik.

Kendini aşırı olumlu değerlendirme, insanların büyük çoğunluğunun kendilerini gerçekçi olmayan, yanılsamacı bir biçimde olumlu algılamasını ifade etmektedir. Bu eğilim benlikle sınırlı kalmamakta ve bireyler yakın akrabalarını, eşlerini ve arkadaşlarını da ortalama diğerlerinden daha olumlu algılamaktadırlar (Brown, 1986). **Abartılmış bireysel kontrol algıları**, bireylerin çevre ve olaylar üzerinde gerçekte olduğundan daha fazla kontrole sahip olduklarını algılamaları ile ilişkilidir. **Gerçekçi olmayan iyimserlik** ise insanların çoğunluğunun, şimdinin geçmişten daha iyi olduğunu ve geleceğin daha da iyi olacağını düşünme eğiliminde olduklarını ifade etmektedir.

I.2.1. Yakın İlişkilerde Olumlu Yanılsamalar

Olumlu Yanılsama Kuramının (Taylor ve Brown, 1988) temel çıkış noktası, benliğin diğerlerinden daha olumlu algılanması ile benliğin yüceltilmesi olmasına rağmen, araştırmacılar bireyin yakın ilişkide bulunduğu insanları da ortalama diğerlerinden daha olumlu algılama eğiliminde olduklarını savunmuşlardır. Ayrıca, birey düzeyindeki bu etkiler, grup düzeyinde de karşılık bulabilmektedir. Minimal gruplar arası paradigma, bireylerin kendi gruplarını diğer gruplardan daha iyi görme eğiliminde olduklarını belirtmektedir (Tajfel ve Turner, 1986).

Literatürde, yakın ilişkilerde olumlu yanılsamalar konusunu evli çiftlerde, flört eden bireylerde, ebeveyn çocuk ilişkisinde, arkadaşlık ilişkilerinde araştıran çalışmalara

rastlamak mümkündür. Örneğin bir araştırmada (Brown, 1986), insanların yakın arkadaşlarının olumlu özelliklerini abartıp olumsuz özelliklerini azaltarak ortalamadan daha iyi görme eğiliminde oldukları bulunmuştur. Bir başka araştırmada, Wenger ve Fowers (2008), iki ila beş yaş arası çocukları olan ebeveynlerin, çocuklarına ilişkin gerçekçi olmayan olumlu görüşler rapor ettiklerini göstermişlerdir. Taylor ve Brown'un (1988) modeliyle uyumlu olarak ebeveynler, çeşitli kişilik özelliklerinde, kendi çocuklarını ortalama bir çocuktan daha iyi gördüklerini ifade ederek kendi çocuklarına ilişkin olumlu yanılsamalara sahip olduklarına işaret etmişlerdir. Ebeveynlerin çocuklarına ilişkin olumlu yanılsamalarının araştırıldığı bir başka çalışmada ise Cohen ve Fowers (2004), ebeveynlerinden biri öz, diğeri üvey olan, yaşları üç ile on üç arasında değişen çocuklara sahip olan çiftlerden, çocuklarına ilişkin olumlu yanılsama ölçümleri almışlardır. Araştırmanın bulguları, öz ebeveynlerin, üvey ebeveynler ile karşılaştırıldıklarında çocuklarına ilişkin daha fazla olumlu yanılsama yaptıklarını, üvey ebeveynlerin ebeveynlik rollerini benimsemelerinin ise çocuklarına ilişkin olumlu yanılsamaları doğrudan etkilediğini göstermiştir.

Partnere ve ilişkiye dair aşırı olumlu değerlendirmeler, literatürde *partner idealizasyonu* olarak da kavramsallaştırılmaktadır. Bu kavramlar sıklıkla birbiri yerine kullanılmakla birlikte, Murray ve Holmes (1997) aralarında fark olduğunu savunmuşlardır. Buna göre partnere ilişkin aşırı olumlu algılar, olumlu yanılsamanın bir biçimi olan *idealizasyon* olarak kavramsallaştırılır. İlişkiye dair iyimserlik ya da kontrole ilişkin abartılmış algılar ise doğrudan olumlu yanılsamalar olarak kavramsallaştırılır. Yani olumlu yanılsama, idealizasyonu da içeren daha genel bir kavramdır.

Romantik ilişkilerde partner idealizasyonu ile ilgili literatür incelendiğinde, Murray ve arkadaşlarının (Murray, Holmes ve Griffin, 1996a, 1996b) iki temel çalışması

öne çıkmaktadır. Bu çalışmaların ilkinde araştırmacılar (Murray ve ark., 1996a) bireyin, partnerine ilişkin algılarının, partnerin gerçekten sahip olduğu özellikler ve bireyin partnerine ilişkin inşa ettiği özellikler temelinde oluştuğunu savunmuşlardır. Hem flört ilişkisi olan bireyler hem de evlilik ilişkisi olan bireyler ile yürütülen çalışmada, bireylerin partnerlerine ilişkin izlenimlerinin, partnerlerin kendi niteliklerine yönelik değerlendirmelerinden ziyade bireylerin kendi benlik imajı ve ideallerinin bir yansıması olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bireyler genel olarak, partnerlerini onların kendilerini gördüklerinden daha olumlu bir ışık altında görme eğilimi göstermişlerdir. Bu idealleştirmenin ilişki doyumunu yordadığı, yani bireylerin partnerlerini idealleştirdikleri koşulda ilişkilerinde daha mutlu olduklarını rapor ettikleri görülmüştür. Böylelikle idealizasyonun ya da yanılsamanın belirli bir derecesinin flört ilişkisi doyumunu, hatta evlilik doyumunu için önemli bir özellik olduğu gösterilmiştir.

Murray ve ark. (1996b), boylamsal analizler aracılığıyla, partnere ilişkin olumlu yanılsamaların ilişkilerde sürekliliği yordadığını göstermişlerdir. Flört ilişkisi olan bireylerden bir yıl boyunca üç defa alınan ölçümlerin analizleri; partnerlerin birbirlerini idealleştirdiği durumda, ilişkinin devam ettiğine, ilişkiden sağlanan doyumun arttığına çatışmaların ve ilişkiye dair şüphelerin azaldığına işaret etmektedir. Böylece, olumlu yanılsamaların *kendini gerçekleştiren kehanet* etkisine ilişkin kanıtlar elde edilmiştir. Yani bireyler idealize ettikleri partnerleri aracılığıyla, arzu ettikleri kişilerarası gerçekliği yaratmaktadırlar. İlişki ilerledikçe, çiftlerin birbirlerini olumlu bir ışık altında görmeye devam etmeleri koşulunda, kendi benliklerine ilişkin idealize edilmiş yanları paylaşmaya başladıkları söylenebilir.

Murray ve Holmes (1997), idealizasyonu ayrıca 3 alana genişletmişlerdir: (a) partnere ilişkin idealleştirilmiş görüşler, (b) ilişkinin geleceğine dair abartılmış kontrol

algıları, (c) ilişki hakkında gerçekçi olmayan iyimserlik. Böylece araştırmacılar, bu model aracılığıyla partnere ve ilişkiye dair olumlu izlenimleri birleştirmişlerdir. Hem flört ilişkisi olan çiftler hem de evli çiftlerle gerçekleştirdikleri araştırmanın bulguları yanlısamanın, ilişki doyumunu, aşk ve güven hissinde artışı, ayrıca ilişkide yaşanan çatışma sayısında azalmayı yordadığını göstermiştir. Flört eden çiftler ile boylamsal olarak sürdürülen çalışmanın bulguları ilişkilerin zamanla, başlangıçta bireyde var olan yanlısamaları güçlendirdiğini göstermiştir. Murray ve Holmes'un bu üç bileşenden oluşan modeli, kökenini Taylor ve Brown'nun (1988) benlik yanlısamaları modelinden almaktadır.

Olumlu partner yanlısaması, benlik saygısını arttırmaya ve daha iyi ilişkiler yaratmaya hizmet etmektedir (Taylor ve Brown, 1988). Özellikle ilişkinin başlarında partnerin olumlu özelliklerine odaklanarak ideal partneri ile birlikte olduğu düşüncesini sağlaması aracılığı ile olumlu partner yanlısaması bireyi yönlendirmektedir. Fakat ilişki ilerledikçe birey partnerini daha iyi tanımaya başlamakla birlikte zayıflıklarının, zaaflarının farkına varmaya başlamaktadır. Partnerin zayıflıklarının farkına vararak gerçekliğin algılanması durumunda, bireyin güveni zarar görmekte, bunun karşılığında ilişki zarar görmektedir. Benlik saygısına zarar veren bu duygudan kurtulmak için, birey olumlu yanlısamayı, ilişkiyi devam ettirebilmek için arzu ettikleri ile gerçeklik arasında bir köprü olarak kullanır. Başka bir deyişle birey partnerinin zayıflıklarını içeren gerçeklik ile yüzleştğinde oluşturduğu yanlısamacı ya da idealistik imajlar aracılığı ile bu gerçekliğin önemini azaltır (Murray ve Holmes, 1997).

Murray, Holmes, Dolderman ve Griffin'nin (2000) evli çiftlerle sürdürdükleri, bir başka araştırmada ilişkisinden yüksek düzeyde doyum sağlayan bireyin partnerini idealleştirdiğini ve partneri tarafından idealleştirildiği bulgusunu desteklemişlerdir. Buna göre, katılımcılar eşlerini, eşlerinin kendini gördüğünden daha fazla erdeme (virtues) sahip

olarak değerlendirmişlerdir. Katılımcıların ilişkileri hakkında yaptıkları bu değerlendirmelerinin, yakın bir arkadaşlarının, katılımcıların ilişkileri için yaptığı değerlendirmelerinden daha olumlu olduğu görülmüştür.

Partnerin sahip olduğu zayıflıkları ve zaafı yerine erdemlerini görmeye odaklanmak ile sürdürülen olumlu çarpıtmaların, ilişkinin ilerleyen dönemlerinde kendini gerçekleştiren etkisinden söz edilebilir. Murray ve ark. (1996b), partnerin idealize edilmesi aracılığı ile kişilerarası bir gerçekliğin yaratıldığını; yani bireylerin zamanla kendilerini partnerlenin gördüğü gibi görmeye başladıklarını savunmaktadırlar.

Olumlu yanılsamaların yakın ilişkilere uyarlandığı bir başka araştırmada Martz ve ark. (1998), katılımcıların, bireysel bağlamda, kendilerini ve arkadaşlarını ortalama diğerlerinden daha olumlu algıladıklarını, ilişkiler bağlamında ise katılımcıların kendi ilişkilerini, arkadaşlarının ve ortalama diğerlerinin ilişkilerinden daha olumlu olarak değerlendirdikleri bulgusunu elde etmişlerdir.

Olumlu Yanılsama Kuramı, yakın ilişkilerde bireylerin partnerlerini ve ilişkilerini olumlu algılama eğiliminde olacaklarını öngörmektedir. Bu bağlamda, ilişkiye dair yanılsamaların, benliği yüceltmenin bir sonucu olup olmadığı konusu da tartışılmıştır (Fowers, Lyons ve Montel, 1996; Taylor ve Brown, 1988). Araştırmalar, benliği yücelten iyimserlik ile karşılaştırıldığında, evliliğe ilişkin sahip olunan olumlu yanılsamaların, evliliğin kalitesi ile daha güçlü bir ilişki içinde olduğunu göstermiştir. Yakın ilişkilerdeki olumlu yanılsamaların, basitçe benliğe ilişkin olumlu yanılsamaları sürdürme ile ilgili olduğu yönünde kanıtlar olsa da (örn.; Murray ve ark., 1996a, 1996b; Wenger ve Fowers, 2008); partnere dair olumlu algılar, olumlu benlik algıları ile daha az oranda ilişkilidir. Bu nedenle bazı araştırmacılar, partnere ilişkin olumlu yanılsamaların basitçe benliği yüceltme

algılarını desteklemekten ziyade, ilişki doyumu için önemli bir bileşen olduğunu öne sürmektedirler. Pek çok çalışma, hem ilişkiye hem de partnere yönelik olarak yapılan olumlu yanılsamaların evlilik doyumu için gerekli bir bileşen olduğunu göstermiştir (örn.; Fowers ve Applegate, 1995, 1996; Fower, Lyons, Montel ve Shaked, 2001).

Rusbult ve Van Lange (1995), yürüttükleri deneysel çalışmalar ile insanların kendi ilişkilerini, diğerlerinin ilişkilerinden üstün olarak algılama eğiliminde olduklarını göstermişlerdir. Araştırmacılar devam eden bir flört ilişkisi içinde katılımcılardan kendi ilişkilerine ve başkalarının ilişkilerine dair olumlu ve olumsuz nitelikleri listelemelerini istemişlerdir. Sonuçlar diğerlerinin ilişkisi ile karşılaştırıldığında, bireylerin kendi ilişkilerine daha fazla olumlu nitelik atfettiklerini göstermiştir. Ayrıca bireylerin kendi ilişkilerine dair daha az olumsuz nitelik rapor ederken, diğerlerinin ilişkilerine daha fazla olumsuz nitelik atfettikleri görülmüştür.

Partnere ilişkin olumlu yanılsamalar ayrıca partnerin fiziksel çekiciliğinin değerlendirilmesini de etkilemektedir. Örneğin; Barelds, Dijkstra, Koudenburg ve Swami (2011), katılımcıların kendi fiziksel çekiciliklerine ve partnerlerinin fiziksel çekiciliklerine verdikleri puanları, tarafsız gözlemcilerin verdikleri puanlar ile karşılaştırarak benliğe ve partnere yönelik olumlu yanılsamaları test etmişlerdir. Araştırmanın bulguları, bireylerin hem kendilerine hem de partnerlerine fiziksel çekicilikte, tarafsız gözlemcilerin verdikleri puanlardan daha fazla olumlu puan verdiklerini göstermiştir. Dahası Barelds ve Dijkstra (2009), partnerlerinin fiziksel çekiciliğine ilişkin güçlü olumlu yanılsamaları sürdüren bireylerin, daha yüksek ilişki kalitesi rapor ettiklerini ve ilişki sorunlarını daha yapıcı ve uyumlu biçimde çözdüklerini göstermişlerdir.

Fiziksel çekicilik ve olumlu yanlısamalar arasında ilişki kurmayı hedefleyen bir başka araştırmada Penton-Voak, Rowe ve Williams (2007), flört eden çiftlerden ilişkilerine dair tutumlarını ve partnerlerinin fotoğraflarını değerlendirmelerini beklemişlerdir. Sözü edilen fotoğraflar yüz çekicilikleri azaltılarak ya da arttırılarak değişimlenmiştir ve katılımcılardan partnerlerinin doğru fotoğraflarını bulmaları beklenmiştir. İlişkisinden aldığı doyumun daha yüksek olduğunu belirten katılımcıların, partnerlerinin olduğundan daha çekici fotoğraflarını seçmeye eğilimli oldukları görülürken; ilişkilerinden daha az doyum aldıklarını rapor eden katılımcıların, partnerlerinin olduğundan daha az çekici görüldüğü fotoğraflarını seçmeye eğilimli oldukları görülmüştür. Özetle, bireyin kendi çekiciliğini ve partnerinin çekiciliğini değerlendirmede yanlı davranma eğilimi, benliğine ve partnerine yönelik sahip olduğu olumlu yanlısamaları için kanıt oluşturmaktadır.

Taylor ve Brown (1988), bireyin geleceğe ilişkin görüşlerinin birçok alanda olumlu yanlısamalar içerdiğini savunmuşlardır. Fowers ve ark. (2001) araştırmalarında, katılımcılardan boşanma, sakat kalma, erken ölme ya da araba kazası geçirmeyi içeren olumsuz yaşam olaylarıyla gelecekte karşılaşma ihtimallerini değerlendirmelerini istemişlerdir. Katılımcıların boşanma ihtimallerine, diğer olumsuz üç yaşam olayından daha az puan verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar, evliliğe ilişkin olumlu yanlısamaların yaşamın diğer alanlarına ilişkin olumlu yanlısamalardan daha önemli olduğunu göstermektedir. Bununla tutarlı olarak olumlu yanlısamanın ilişkiler üzerine etkilerinin 13 yıllık boylamsal olarak araştırıldığı bir çalışmada (Miller, Niehuis ve Huston; 2006), çiftlerin yeni evli oldukları yıllarda birbirlerini daha çok idealize ettikleri bulgusu elde edilmiştir. Ayrıca evliliğin ilk yıllarında çiftlerin, aşkın zamanla azalması olasılığından

daha az şikayet ettikleri ve boşanma gibi ilişkiye zarar veren olaylarını tahmin etmekte başarısız oldukları da görülmüştür.

Evlilik bağı olmadan romantik ilişkisi olan bireylerde ayrılmaya ilişkin yürütülen 137 çalışmanın kullanıldığı güncel bir meta-analizde Le, Dove, Agnew, Korn ve Mutso (2010), bağlılık, aşk, bağımlılık, alternatifler, yatırım gibi otuz farklı değişken içerisinde idealizasyonun, ayrılmayı yordayan en güçlü yordayıcı olduğunu bulmuşlardır.

Yakın ilişkilerde olumlu yanılısamalar alanında kültürel farkları inceleyen çalışmalar da yürütülmüştür. Endo, Heine ve Lehman (2000), Avrupa kökenli Kanadalı, Asya kökenli Kanadalı ve Japon bireylerin idealizasyonda farklılaşıp farklılaşmadığını sınıadıkları çalışmalarında, genel olarak partnerin ve ilişkinin idealizasyonunda kültürel fark bulmamışlardır. Bununla birlikte, katılımcılardan partnerlerini ve ilişkilerini, çeşitli olumlu ve olumsuz özelliklerde ortalama biri ve ortalama bir ilişki ile karşılaştırmaları istendiğinde, gruplar birbirinden farklılaşmıştır. Kanadalı gruplardaki bireyler, partnerlerini ve ilişkilerini ortalama bir bireye ve ortalama bir ilişkiye benzer olarak değerlendirmişlerdir. Japon örneklem ise olumsuz özelliklerde partnerlerine ve romantik ilişkilerine, *ortalama bir bireyden* ve *ortalama bir ilişkiden* daha yüksek puan vermişlerdir. Bu farklılaşmaya rağmen ilişkiyi yüceltmeye ilişkin kanıtların evrensel olduğu söylenebilir. Araştırmacılar, Japonlarda benliği yüceltmeye dair kanıtlar bulunmamasına rağmen, ilişkiyi yücelten kanıtların varlığını, bu süreçlerin farklı psikolojik temellere dayanması ile açıklamışlardır.

Türkiye’de de olumlu yanılısamayı değişken olarak çalışan kültürlerarası bir çalışma yapılmıştır (Fowers, Fışiloğlu ve Procacci, 2008). Söz konusu çalışmada evliliğe ilişkin olumlu yanılısamaların kültür tarafından düzenlenip düzenlenmediği sınıanmıştır.

Araştırma bulguları olumlu yanılısama kuramının evrensel olduğunu kısmen desteklemiştir. Taylor ve Brown'un görüşleri ile tutarlı olarak, hem Türk çiftlerin (akraba evliliği yapmış ya da akraba evliliği yapmamış), hem de Amerikalı çiftlerin, kendilerini ve eşlerini idealleştirdikleri görülmüştür. Ayrıca benliğe yönelik olumlu değerlendirmeler yapmak konusunda, Türk ve Amerikalı bireyler arasında fark bulunmazken, başkalarına yönelik olumlu değerlendirmeler yapmada akraba evliliği yapan Türk evli çiftler farklılaşmışlardır. Bu grubun başkalarına ilişkin yaptıkları değerlendirmelerin, kendilerine ilişkin yaptıkları değerlendirmelerden farklı olmadığı görülmüştür.

I.2.2. Olumlu Yanılısamaların Ölçümü

Evlilik ve flört ilişkilerinde olumlu yanılısamaların (ya da partner idealizasyonun) ölçülmesi, bireylerin gerçeklikte sahip oldukları özellikleri belirlemedeki güçlükler nedeniyle oldukça zorlu bir konudur. İlişkilerde karşılaştırmalar yapabilmek için, görece nesnel ölçütlerin tanımlanamaması nedeniyle araştırmacılar, ilişkilerde olumlu yanılısamarları ölçmek amacıyla farklı ölçütler geliştirmişlerdir.

Bu alandaki ölçme yaklaşımları genel anlamda iki temel kategoriye ayrılmaktadır: (a) bireyden doğrudan ve açık bir şekilde partnerine ve ilişkisine yönelik değerlendirme yapmasının istendiği ölçümler, (b) bireyin kendi benliğine, partnerine ve ideal partnerine verdiği puanlar arasındaki fark puanlarını hesaplayan örtük ölçümler.

İdealizasyonu doğrudan ölçmeyi amaçlayan yaklaşımlarda (örn.; Fowers ve Applegate, 1995, 1996; Fowers ve ark.,1996; Fowers ve ark., 2001) en sık kullanılan ölçme aracı *İdealistik Çarpıtmalar Ölçeği*'dir. Bu ölçek "İlişkim mükemmel bir başarıdır." gibi evliliklerde karşılaşılmaması pek mümkün olmayan aşırı olumlu ya da aşırı olumsuz durumları tanımlayan beş maddeden meydana gelmektedir. Ölçme aracından alınan yüksek

puanlar ilişkiye yönelik olumlu yanılsamaların varlığına işaret etmektedir. İdealleştirilmiş çarpıtma kavramı, bireyin partnerine ve evliliğine ilişkin gerçekçi olmayan olumlu görüşlerini ifade etmek için kullanılmaktadır.

Dolaylı ölçümler, farklı ölçümlerin istatistiksel kombinasyonunun alınmasını ifade etmektedir. En yaygın dolaylı ölçüm yaklaşımı ise fark puanları almaktır. Bu yaklaşım birine ilişkin çeşitli kaynaklardan toplanan bilgiler (örneğin; bireyin kendi benliğine ilişkin değerlendirmeleri ve partnerinin bireyi değerlendirmeleri) arasındaki farkı gözlemlemeyi içerir. Olumlu yanılsamalar, Beş Faktör Modeli, Anderson'nın Kişilik Özellikleri (traits) Listesi gibi kişilik ve kişilik atıflarını tanımlayan araştırmalardan seçilen özellikler temelinde benlik, partner, *ideal partner* ve *ortalama bir partner* puanları karşılaştırılarak gözlenmeye çalışılır.

Olumlu yanılsamaları ölçmek için fark puanı hesaplamının ilk yolu ölçüt puan kullanmaktır. Bu yaklaşım, Partner A'nın, bazı kişilik özelliklerinde Partner B'yi değerlendirmesi ve bu puanlar ile ölçüt bir puan (örneğin, Partner B'nin bu kişilik özelliklerinde kendine verdiği puanların ya da nötr yargıcıların puanları) arasındaki farkın hesaplanmasına dayanmaktadır (Murray ve Holmes, 1997; Barelds-Dijkstra ve Barelds, 2008; Barelds ve Dijkstra, 2009; Neff ve Karney, 2002).

Fark puanları almanın ikinci bir yolu da, bireylerin kendi ilişkilerine ya da partnerlerine verdikleri puanlar ile ortalama ya da ideal bir partnere verdikleri puanları karşılaştırmaktır. Bu yaklaşımda bireyin, ilişkisinde partnerine yönelik algılarının, başka insanlara yönelik algılarından görece daha olumlu olması, ilişkide olumlu yanılsamanın varlığına işaret etmektedir. Örneğin, Murray ve ark. (1996a) partner idealizasyonunu ölçmek amacıyla katılımcılardan, çeşitli olumlu ve olumsuz niteliklerde, kendilerini,

partnerlerini, ideallerindeki partnerlerini ayrıca toplumda rastlanan tipik bir partneri değerlendirmeleri arasındaki farkları hesaplayarak ilişkideki olumlu yanılsamaları tanımlamışlardır. Bir başka çalışmada Rusbult ve arkadaşları (1998), katılımcılardan kendilerini, en iyi arkadaşlarını ve ortalama diğerini ya da kendi romantik ilişkilerini, yakın arkadaşının ilişkilerini ve ortalama diğerlerinin ilişkilerini değerlendirmeleri beklemiştir. Benzer şekilde Fowers, Fışiloğlu ve Procacci, (2008), katılımcıların çeşitli olumlu ve olumsuz özelliklerde benliklerini, partnerlerini ve ortalama diğerini ne derece tanımladıklarına yönelik verdikleri puanlar ile ilişkilerde olumlu yanılsamaları operasyonelleştirmişlerdir. Bireylerin kendi ilişkilerine ya da partnerlerine verdikleri puanlar ile ortalama ya da ideal bir partnere verdikleri puanları karşılaştırarak ilişkilerde var olan olumlu yanılsamaları ölçme yaklaşımı, literatürde yaygındır ve bu yolla güvenilir ve geçerli ölçümler alınmaktadır (örn.; Endo ve ark., 2000; Knee, Nanayakkara, Vietor, Neighbors ve Patrick, 2001).

İdealizasyonu ölçmenin ikinci bir dolaylı yolu da; çoklu regresyon programlarında çeşitli değişkenler için kontrol sağladıktan sonra yanılsamayı tahmin etmektir (örn.; Knee ark., 2001; Murray ve ark. 1996a, 1996b). Aynı anda çok sayıda ölçüt için kontrol sağlamaya izin vermesi nedeniyle, fark puanları kullanmaktan daha avantajlı olduğu ifade edilmektedir.

Bireylerin, ilişkilerinin geleceğine dair tahminleri de olumlu yanılsamaları ölçmede bir kriter olarak kullanılmıştır (örneğin, Fowers, Lyons ve Montel, 1996; Fowers, Lyons, Montel ve Shaked, 2001). Bu anlamda bireylerin, evliliklerinin boşanma ile sonuçlanması konusuna düşük olasılık atfetmeleri, ilişkilerine dair olumlu yanılsamaları ifade etmektedir.

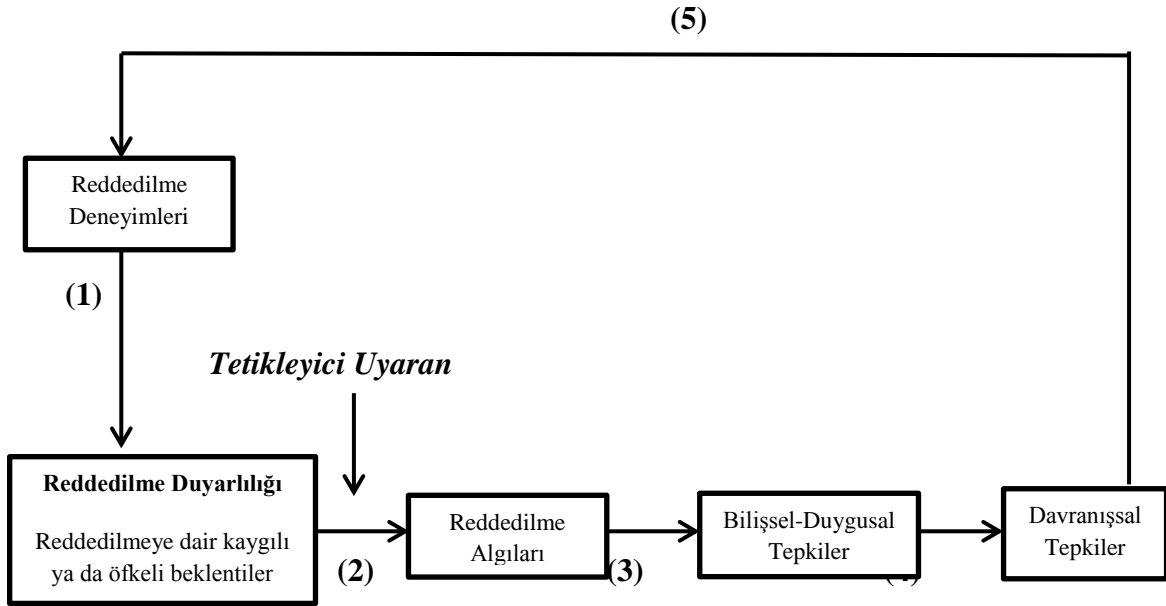
Bireyin benliğine ve partnerine ilişkin sahip olduğu olumlu yanılsamaları ölçmek için en uygun yaklaşımın ne olması konusu henüz yeni tartışılmaya başlanan bir konudur ve hangi yöntemin diğerlerine göre daha iyi olduğunu gösteren çalışmalar henüz bulunmamaktadır. Bununla birlikte çok sayıda çalışma dolaylı ölçümler aracılığıyla güvenilir ve geçerli sonuçlara ulaşmışlardır (örn.; Hall ve Taylor, 1976; Wenger ve Fowers, 2003).

I.3. Reddedilme Duyarlılığı

Kişilerarası ilişkilerde kabul edilme duygusunun insanın temel güdüsü olduğu düşünülse de, reddedilme durumu olağan bir süreçtir. Fakat insanlar reddedilmeyi algılamada ve buna karşılık olarak sergiledikleri tepkilerde farklılaşmaktadırlar. Örneğin; bazı insanlar istenmeyen kişilerarası olayları tehlikesiz olarak yorumlayıp sakinliklerini korurlarken, diğerleri, yaşamlarında anlamlı insanların küçük ya da hayali duyarsızlıklarında niyetli reddetmeler algılamaktadırlar. Böylece, algılanan bu reddedilme işaretlerine karşı, öznel iyi oluşlarını ve ilişkilerini tehlikeye atacak şekilde aşırı tepki göstermektedirler.

Literatürde **reddedilme duyarlılığı (rejection sensitivity)** eğilimi, kişilerarası ilişkilerde, reddedilme işaretlerine karşı aşırı duyarlılaşma ve sonrasında aşırı tepki vermeyi varsayan bir model ile kavramsallaştırılmıştır (Downey ve Feldman, 1996). Aslında reddedilme deneyimlerine karşı duyarlı hale gelme normal öğrenme sürecinin bir sonucudur ve model bazı bireylerin reddedilme deneyimlerine karşı neden daha savunmasız olduklarını açıklamak üzere geliştirilmiştir.

Reddedilme duyarlılığı modeli Şekil 1'de tanımlanan süreçleri içermektedir (Levy, Ayduk ve Downey, 2001).

Şekil 1: Reddedilme Duyarlılığı Modeli (Levy, Ayduk ve Downey, 2001)

Bağlanma görüşüyle tutarlı olarak reddedilme duyarlılığının, erken dönem reddedilme deneyimlerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Fakat gelişim sürecinin herhangi bir aşamasında, birincil bakım veren olmayan başkaları tarafından reddedilmeyi deneyimlemek de, reddedilme beklentilerini şekillendirebilmektedir. Bu anlamda, bağlanma görüşünden farklı olarak reddedilme duyarlılığı tüm ilişkilerde hissedilen bir eğilim olmaktan çok, birey için anlamlı (significant) olan diğerleri tarafından reddedilme algılandığı zaman ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, birey için anlamlı diğerleri, reddedilme duyarlılığının gelişiminde oldukça büyük bir öneme sahiptirler. Bireyin ihtiyaçlarının, kendisi için anlamlı olan diğerleri tarafından tekrarlayıcı biçimde karşılanmaması durumunda, kişilerarası ilişkilerde reddedilme beklentisinin arttığı görülmektedir (Şekil:1’de, 1 numaralı ilişki).

Reddedilmeye ilişkin ipuçları, kaygılı beklentileri arttırmaktadır. Reddedilmeye karşı duyarlılaşma bir kez geliştiğinde birey, kişilerarası etkileşimde zararsız, herhangi bir olumsuz yükü bulunmayan özellikleri bile, niyetli reddedilmeler

olarak algılanmaya hazır hale gelmektedir (**Şekil:1’de, 2 numaralı ilişki**). Reddedilme duyarlılığı modelinin anahtar varsayımı, yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığına sahip bireylerin, ilişkilerindeki reddedilmeye ilişkin beklentilerinin, gerçekten reddedilme olasılığını arttırmasıdır. Reddedilmeye dair bu beklentiler iki farklı biçimde ortaya çıkmaktadır: öfkeli (angry) ve kaygılı (anxious) beklentiler. Bu iki durum da yüksek düzeyde uyarılmışlık ve tehdide karşı olumsuz değeri olan tepkiler ortaya çıkarmaktadır. Geçmiş sosyal ilişkilerinde reddedilmeyi deneyimlemiş ve yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığına sahip bireyler, çevrelerinde olası reddedilme işaretleri ile karşılaştıklarında benliklerini savunucu tepkiler vermektedirler. Bu nedenle reddedilme duyarlılığı yüksek olan bireylerde reddedilmeye dair kaygılı beklentiler, bireyleri diğerlerinin zararsız ve masum davranışlarını birer reddedilme işareti olarak değerlendirmeye hazır hale getirmektedir.

Anlamalı diğerlerinin davranışlarını “reddetme” olarak tanımlamayı, incinme, öfke duyguları (**Şekil:1’de, 3 numaralı ilişki**) ve uyumsuz davranışlar (**Şekil:1’de, 4 numaralı ilişki**) takip etmektedir. Modele göre, reddedilmeye karşı verilen tepkilerde insanlar farklılaşmaktadırlar. Bir şeyler yanlış gittiğinde, diğerlerini suçlamaya eğilimli kişiler, algıladıkları reddedilme karşısında, daha saldırganca tepkiler gösterirlerken; kendini suçlamaya eğilimli olanlar depresif semptomlar ve geri çekilme tepkileri geliştirmektedirler.

Modelde, reddedilme duyarlılığı yüksek olan bireylerin, neden kişilerarası ilişkilerde belirsiz yüklü davranışlara olumsuz tepki geliştirdikleri de tartışılmış; bu bireylerin, diğerlerinin davranışları için olası açıklamaları göz ardı ederek, belirsiz durumları bir reddedilme kaynağı olarak görmeye eğilimli oldukları savunulmuştur.

Bireylerin reddedilmeye ilişkin hatalı algıları, anlamlı diğerlerinin belirsiz davranışlarına verilen olumsuz tepkilere genişletilerek bir kendini gerçekleştiren kehanete dönüşebilmektedir. Yani tüm bu hatalı algılamalar sonucu doğan aşırı tepkiler, gerçekten reddedilme durumunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (**Şekil:1’de, 5 numaralı ilişki**).

I.3.1. Erken Dönem Reddedilme Deneyimleri ve Reddedilme Beklentilerinin Gelişimi

Çok sayıda çalışma, bağlanma ve sosyo-bilişsel kuram temelinde, çocuklukta aile şiddetine maruz kalma ile sorunlu sosyal ilişkiler arasında ilişki kurmaktadır. Feldman ve Downey (1994), reddedilmeye ilişkin kaygılı beklentilerin, çocukluk döneminde ebeveyn tarafından reddedilme yaşantısından kaynaklanıp kaynaklanmadığını test etmişlerdir. Katılımcılardan, reddedilme duyarlılığı ölçümleri alındıktan sonra, çocuklukta aile üyeleri ile ilişkilerinin kalitesine ve doğasına yönelik soruları cevaplamaları istenmiştir. Öngörüldüğü gibi, çocukluklarında sürekli ve sert biçimde aile şiddetine maruz kalmış üniversite öğrencilerinin, şu anda devam eden ilişkilerinde reddedilmeye ilişkin daha fazla kaygılı beklentiler geliştirmiş oldukları görülmüştür.

Bir başka araştırmada Downey, Khouri ve Feldman (1997), ebeveynleri tarafından duygusal olarak ihmal edilme ve koşullara bağlı olarak sevilme ile reddedilme duyarlılığının artması arasında ilişki bulmuşlardır. Bu çalışma, erken dönem reddedilme deneyimleri ve yetişkinlikteki reddedilme beklentileri arasında bir süreklilik öngörse de geçmişe dayalı güçlü nedensel çıkarımlara izin vermemektedir. Bu nedenle, Downey, Bonica ve Rincon (1999) boylamsal bir çalışma aracılığı ile erken dönem reddedilme deneyimleri ve reddedilme beklentileri arasındaki ilişkiyi açıklamayı amaçlamışlardır. Beş, altı ve yedinci sınıfa devam eden çocuklardan reddedilme duyarlılığına ilişkin ölçümler alınırken, birincil bakım verenlerden de çocuklarına karşı düşmanlık ve reddetme davranışları kullanıp kullanmadıklarına ilişkin ölçümler alınmıştır. Bir yıl sonra ölçümler

tekrarlanmıştır. Araştırmanın bulguları, birincil bakım verenlerin sert ebeveynlik pratikleri kullanmasının, çocuklarda reddedilmeye ilişkin kaygılı beklentilerde artışı yordadığını göstermiştir. Böylece, çocuklukta maruz kalınan ebeveynlik pratikleri ile gelecekteki ilişkilerde duyguları, düşünceleri ve davranışları yönlendiren reddedilme beklentileri arasında sürekli bir ilişki olduğu görüşü desteklenmiştir.

Downey, Lebolt, Rincon ve Freitas (1998), bir yıllık boylamsal çalışmalarında, akranları ve öğretmenleri tarafından reddedilmeyi deneyimleyen çocukların, kişilerarası ilişkilerde zorlanmalar geliştirip geliştirmeyeceklerini sınınamışlardır. Reddedilme duyarlılığı modeli, algılanan reddedilmeye karşı bilişsel, duygusal, davranışsal tepkilerin ortaya çıkacağını ve bu tepkilerin ilişkilerde reddedilmeye ve sosyal uyumsuzlukların doğmasına neden olacağını öne sürmektedir. Buradan hareketle, araştırmanın birinci çalışmasında, reddedilmeyi deneyimleyen çocuğun zamanla reddedilme yaratacak şekilde davranmaya başlayacağı hipotezi geliştirilmiştir. Bu amaçla çocuklardan reddedilme duyarlılığı, saldırganlık ve kurban olma durumuna (victimization) dair algılarının ölçümleri hem çalışmanın başlangıcında hem de bir yıl sonrasında alınmıştır. Ayrıca çocukların öğretmenlerinden her çocuğa ilişkin saldırganlık, sosyal beceri ve reddedilme duyarlılığı puanları alınmıştır. Çocukların öz-bildirimleri reddedilme duyarlılığının, antisosyal davranışı ve kurban olma durumunu ortaya çıkardığını öngörmüştür. Zamanla reddedilme duyarlılığı yüksek çocukların, akranlarına karşı daha saldırganca davranışlar geliştirdikleri ve kişilerarası olumsuz davranışlara karşı daha duyarlı hale geldikleri görülmüştür. Dahası, okulun resmi kayıtları reddedilme duyarlılığı yüksek çocukların, reddedilme duyarlılığı düşük çocuklarla karşılaştırıldıklarında akranlarıyla yaşadıkları çatışma ve yetişkinlere karşı gelme gibi davranışlar sonucunda daha fazla ceza aldıklarını göstermiştir.

I.3.2. Reddedilmeye Verilen Tepkiler

Reddedilme deneyimleri günlük yaşamımızın bir parçasıdır. Bununla birlikte anlamlı diğerleri ile ilişkilerinde reddedilme işaretlerine karşı aşırı hassaslaşan reddedilme duyarlılığı yüksek bireyler, reddedilme deneyimlerine karşı verdikleri tepkilerde de farklılaşırlar. Bu bireyler, sosyal olarak daha kaygılı ve geri çekilmeye daha çok eğilimlidirler (Downey ve Feldman, 1996). Bununla tutarlı olarak, London, Downey, Bonica ve Paltin (2007) reddedilmeye ilişkin kaygılı beklentilerin sosyal olarak geri çekilmeyi yordayıp yordamayacağını test etmişlerdir. Azınlık gruplardan (Asyalı, Hispanik, Afrikalı-Amerikalı) 150 ortaokul öğrencisi ile yürütülen çalışmada; çocukların reddedilme duyarlılığına, sosyal anksiyetelerine, geri çekilmelerine ve yalnızlık düzeylerine ilişkin ölçümler alınmıştır. Söz konusu ölçümler, dört ay ara ile tekrarlanmıştır. Araştırmanın bulguları, tahmin edildiği gibi, çocukların sosyal reddedilmeye ilişkin kaygılı beklentilerinin olduğu durumlarda, olası bir reddedilmeden kaçınmak amacıyla geri çekilme ya da sosyal kaçınma stratejilerini kullandıklarını göstermiştir.

Watson ve Nesdale (2010), genç yetişkinlerin yalnızlık düzeyine, olası bir reddedilme durumundan kaçınmak amacıyla sosyal ilişkilerde geri çekilme eğilimlerinin aracılık edip etmediğini araştırmışlardır. Psikoloji birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinden reddedilme duyarlılığı, geri çekilme eğilimleri, sosyal kaçınma, stres, benlik saygısı ve sosyal benlik yeterliliği ölçümleri alınmıştır. Bulgular, reddedilme duyarlılığının, sosyal olarak geri çekilme ve yalnızlık için anlamlı bir yordayıcı olduğunu göstermiştir. Reddedilme duyarlılığının ayrıca, benlik saygısı ve sosyal benlik yeterliliği ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Kişilerarası ilişkilerde, algılanan reddedilmeye ya da reddedilme tehdidine karşı geliştirilen tepkilerden biri de düşmanlık, partnere sağlanan desteğin azaltılması, ya da kıskançlık, davranışları kontrol etmedir (Downey ve Feldman 1996).

Ayduk, Downey, Testa, Yen ve Shoda (1999), reddedilme duyarlılığı yüksek kadınların, reddedilme duyarlılığı görece düşük kadınlar ile karşılaştırıldıklarında, daha fazla düşmanlık gösterdikleri bulgusunu elde etmişlerdir. Buna göre yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığı olan kadınlar, düşük düzeyde reddedilme duyarlılığı olan kadınlarla karşılaştırıldığında, reddedilme içeren çağrışımsal durumlarda, düşmanca düşüncelere daha hızlı ulaşmışlardır. Aynı çalışmanın ikinci aşamasında Ayduk ve arkadaşları (1999), katılımcılara çalışmanın amacının, insanların internet aracılığı ile nasıl ilişki kurduklarını belirlemeye yönelik olduğu bilgisini vermişlerdir. Bu amaçla kadın katılımcıların, internet aracılığıyla etkileşime geçmeyi bekledikleri olası bir partner ile karşılıklı biyografik öykülerini paylaştıkları düşünmeleri sağlanmıştır. Ardından deney koşulunda katılımcılara, erkek katılımcının (hayali biri) devam etmek istemediği için ayrıldığı söylenirken; kontrol koşulundaki katılımcılara teknik donanım ile ilgili yaşanan sorunlar nedeniyle erkek katılımcının devam edemeyeceği bilgisi verilmiştir. Böylelikle, deney koşulunda bir reddedilme durumu yaratıldığı varsayılmıştır. Manipülasyondan sonra, katılımcılardan, olası partnerin biyografisini değerlendirmeleri istenmiştir. Düşmanlık eğilimleri, kadınların olası partnerlerini değerlendirirken olumluluğu azaltmaları olarak operasyonelleştirilmiştir. Araştırmanın bulguları, deney koşulundaki reddedilme duyarlılığı yüksek olan kadınların, reddedilme duyarlılığı düşük olan kadınlara oranla olası partneri daha az olumlu algıladıklarını göstermiştir. Kontrol koşulunda ise, reddedilme duyarlılığı yüksek olan kadınlarla, reddedilme duyarlılığı düşük olan kadınlar arasında, olası partneri

değerlendirme puanları açısından fark olmadığı, iki grubun da benzer değerlendirmeler yaptıkları görülmüştür.

Aynı araştırmanın üçüncü bölümünde Ayduk ve arkadaşları (1999), reddedilme duyarlılığının devam eden ilişkilerdeki etkilerini incelemişlerdir. Bu amaçla, flört ilişkisi olan üniversite öğrencisi çiftlerin her gün günlük tutmalarını içeren boylamsal bir prosedür yürütmüşlerdir. Çalışmanın sonuçları, reddedilme duyarlılığı yüksek olan kadınların sadece, önceki günlerde kendilerini partnerleri tarafından reddedilmiş hissettiklerinde, ilişkide çatışma rapor ettiklerini göstermiştir. Partnerden reddedilme algılamadıkları günleri takip eden zaman diliminde, reddedilme duyarlılığı yüksek olan kadınlar ve reddedilme duyarlılığı düşük olan kadınlar arasında fark bulunmamıştır.

Reddedilme duyarlılığı yüksek olan bireyler, reddedilme kaygılarını azaltmaya yönelik sergiledikleri geri çekilme davranışlarında iki farklı strateji kullanabilmektedirler. Bu stratejiler algılanan reddedilmeye verilen tepkiler ile ilişkilidir ve her iki strateji de reddedilme duyarlılığı döngüsü ile başa çıkmaktan çok döngüyü devam ettirmeye hizmet etmektedir (Levy, Ayduk ve Downey, 2001). Birinci strateji, reddedilme duyarlılığı yüksek olan bireylerin, “Eğer beni seviyorsa, beni incitmez” inancıyla güvenli yakınlık ve koşulsuz aşk arayarak reddedilmeden kaçınması üzerine kuruludur. İkinci strateji ise, reddedilme duyarlılığı yüksek olan bireylerin, “Eğer geri çekilirsem, kimse beni incitemez” inancıyla, ilişkilerde yakınlığı azaltarak reddedilmeden kaçınmayı hedeflemesini içerir.

Downey, Feldman ve Ayduk (2000), yakın ilişkilerde reddedilme duyarlılığı ile baş etmek için kullanılan iki farklı stratejiyi test etmişlerdir. Çalışma kapsamında üniversite öğrencisi erkeklerden reddedilme duyarlılığı, ilişkiye yatırım yapma, sosyal kaçınma ve yakın ilişkilere girme konularında ölçümler alınmıştır. Bulgular, özellikle romantik ilişkisine yüksek yatırım yapan erkeklerin reddedilmeye ilişkin kaygılı

beklentilerinin, partnerlerine karşı sergiledikleri şiddeti yordadığını göstermiştir. İlişkinine görece daha düşük yatırım yaptığını rapor eden erkekler arasında ise reddedilmeye ilişkin kaygılı beklentilerin, ilişkilerde yakınlıktan kaçınma ve sosyal durumlarda hissedilen strese artışı yordadığı bulunmuştur.

I.3.3. Yakın İlişkilerde Reddedilme Duyarlılığı

Reddedilme duyarlılığı modeli, ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamaması durumunda, çocukta ileride sosyal ilişkileri olumsuz etkileyen reddedilmeye ilişkin beklentilerin gelişeceğini öngörmektedir (Downey ve Feldman, 1996; Feldman ve Downey, 1994). Daha önce de belirtildiği gibi, bu eğilim sadece ebeveynler değil, birey için anlamlı diğerleri tarafından reddedilme aracılığı ile de şekillenmektedir. Ebeveyn reddine karşı benliği koruyan bir tepki olarak gelişen reddedilme duyarlılığı, yetişkinlikte algılanan reddedilme durumlarına da uyarlanabilir. Buna göre devam eden bir kişilerarası ilişkide, birey için anlamlı diğerleri tarafından reddedilme beklentilerinin, aşağıdaki süreçleri takip ettiği savunulur (Feldman ve Downey, 1996): a) Partnerinin duyarsız (insensitive) ya da olumlu-olumsuz yükü belirgin olmayan davranışlarında niyetli reddedilme algılama, b) İlişkiye dair güvensiz ve mutsuz hissetme, c) Algılanan reddedilmeye ya da reddedilme tehdidine karşı düşmanlık, partnere sağlanan desteğin azaltılması, ya da kıskançlık, davranışları kontrol etme şeklinde tepki gösterme.

Reddedilme duyarlılığının yakın ilişkilerde yarattığı zorlukları test ettikleri ve alanda temel sayılan araştırmalarında Downey ve Feldman (1996), reddedilme duyarlılığı yüksek olan bireylerin, belirsiz durumlarda daha fazla niyetli reddetme algılayıp algılamadıklarını test etmek için bir laboratuvar deneyi yürütmüşlerdir. Bu çalışmada, katılımcılar, başlangıçta bir duygu durum ölçeğini ve Reddedilme Duyarlılığı Ölçeğini (Downey ve Feldman, 1996) tamamlamışlardır. Ardından karşı cinsten yabancı biri (sahte

katılımcı) tanıtılarak iki oturum boyunca birlikte çalışacakları bilgisi verilmiştir. Birinci oturum bittikten sonra, deney koşulunda, sahte katılımcının artık çalışmaya devam etmeyeceği konusunda katılımcılar bilgilendirilmiş fakat neden ayrıldığına ilişkin bir açıklama yapılmamıştır. Kontrol koşulunda ise araştırmacı, sahte katılımcının ikinci oturum için zamanının olmadığı bilgisini vermiştir. Manipülasyonun ardından duygu durum ölçümleri tekrarlanmış, bunun yanında araştırmacı da katılımcıların tepkisine puan vermiştir. Çalışmanın sonuçları, sadece deney koşulundaki reddedilme duyarlılığı yüksek katılımcıların, reddedilme duygusunda bir artışa işaret etmiştir. Ayrıca araştırmacının katılımcılara verdiği puanlar da bu sonucu desteklemiş, deney koşulundaki reddedilme duyarlılığı yüksek bireyler görece daha fazla üzgün (upset) ve aklı karışmış (confused) olarak puanlanmışlardır.

Aynı araştırma kapsamında gerçekleştirdikleri üçüncü çalışmada Downey ve Feldman (1996), reddedilmenin kaygılı beklentilerinin, romantik partnerin davranışlarında niyetli reddedilme algılarını yordayıp yordamadığını sınınamışlardır. Bu bağlamda henüz yeni bir romantik ilişkiye başlamış olan üniversite öğrencilerinden, reddedilme duyarlılığına ilişkin ölçümler alındıktan yaklaşık dört ay sonra, partnerin duyarsız davranışlarına dair sahip oldukları atıfları değerlendirmeleri istenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, reddedilmeye ilişkin kaygılı beklentiler, romantik partnerlerinin duyarsız davranışlarına, incitici niyetler yüklemeyi öngörmektedir. Reddedilme duyarlılığı ve bu yüklemeler arasında görülen ilişki diğer kişilik özellikleri (özsaygı, yetişkin bağlanma biçimleri, içedönüklük, nevrozizm, sosyal kaçınma eğilimi) kontrol edildiğinde de değişmemiştir.

Aynı araştırmanın, dördüncü çalışmasında Downey ve Feldman (1996), reddedilme duyarlılığı yüksek olan bireylerin, partnerinin belirsiz davranışlarında daha çok

reddedilme algılamaya eğilimli olmaları nedeniyle, ilişkilerine dair kendilerini daha güvensiz ve mutsuz hissedecekleri ve partnerlerinde algıladıkları reddedilme işaretlerine düşmanlık, partnere ve ilişkiye verilen desteği azaltma, son olarak partnerin davranışlarında daha fazla kontrol sağlamaya çalışma ile tepki verecekleri hipotezlerini sınınamışlardır. Evlilik bağı olmayan üniversite öğrencisi çiftlerden reddedilme duyarlılığının yanı sıra kendilerini ve partnerlerini değerlendirdikleri ölçümler alınmıştır. Elde edilen bulgulara göre, reddedilme duyarlılığı yüksek bireyler, partnerlerinin gerçekte belirttiği ilişkiye bağlılık derecesi ile tutarsız olarak daha yüksek düzeyde reddedilme hissetmektedir. Reddedilme duyarlılığı yüksek olan bireyler ayrıca, reddedilme duyarlılığı düşük olan bireyler ile karşılaştırıldığında görece daha az ilişki doyumu rapor etmişlerdir. Benzer şekilde, reddedilme duyarlılığı yüksek bireyler, reddedilme duyarlılığı düşük bireyler ile karşılaştırıldığında partnerlerinin ilişkiden memnuniyetsizliğine dair verdikleri puanları görece abartmışlardır.

Bir başka çalışmada Purdie ve Downey (2000), ekonomik olarak dezavantajlı, azınlık gruplardan gelen 154 ortaokul öğrencisi kız çocukta, reddedilmeyi algılamaya hazır olma ve algılanan reddedilmeye karşılık olarak aşırı tepki göstermenin, ilişkilerde güçlükler ile karşılaşma olasılığını arttırdığı görüşünü boylamsal olarak test etmişlerdir. Bir yıl ara ile alınan ölçümler, romantik bir ilişkiye başlayan ergenlerde, yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığına sahip olanların uyumsuzluk ve düşmanlık içeren reddetme ipuçlarını algılamak için hazır oluşlarının arttığını göstermiştir. Araştırmanın bulguları, yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığına sahip kız çocuklarının, romantik ilişkilerini sürdürmek amacıyla, olumsuz sonuçlar için kurban olabilecek şekilde davrandıklarını göstermiştir. Bu örneklem kapsamında, reddedilme duyarlılığı, partnerin bağlanmasına dair

güvensizliği, ilişkinin sürdürülmesini zorlaştıracak şeyleri bilme isteğini ve romantik çatışmalar sırasında fiziksel olmayan düşmanlık ile fiziksel saldırganlığı yordamıştır.

I.3.4. Kendi Kendini Gerçekleştiren Bir Süreç Olarak Reddedilme Beklentileri

İnsanlar belirli durumlar ya da işaretler ile reddedilmenin birlikteliğini öğrenirler. Bu yüzden, bu işaretler reddedilmeye ilişkin kaygılı beklentilerin başlatılmasına neden olabilir. Reddedilmeye duyarlı insanların, reddedilmeyi algılama eşikleri düşüktür, reddedilmeyi içeren durumlara karşı oldukça dikkatlidirler ve reddedilme algılarına, yoğun duygusal tepkiler gösterirler. Bu tepkisel eğilim, öfke ve saldırganlığın daha fazla dile getirilmesine neden olur. Bunun karşılığında olumsuz bir geri bildirim alma olasılığı da artar. Bu anlamda, bu süreç bir kendi kendini gerçekleştiren kehanet haline dönüşür. Yani reddedilme duyarlılığı dinamikleri, bir kere kazanıldığında, genellikle sosyal olarak reddedilmeye ilişkin kaygılanmaya neden olur (örn., Pietrzak, Downey ve Ayduk, 2005).

Bireyin yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığı, partnerinin ilişki doyumunda azalmayı açıklamaktadır. Buna göre reddedilmeye duyarlı erkeklerin kıskançlıkları ve reddedilmeye duyarlı kadınların düşmanlık ve partnerlerine desteklerini çekmeleri, partnerin ilişkiden aldığı doyumunu düşürmektedir (Downey, Feldman, 1996; Çalışma 4). Özellikle partnerinin belirsiz yüklü davranışlarına maruz kalan ve yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığına sahip bireylerde, ilişkilerine ve partnerlerine bağlanmış olsalar bile ilişkiden aldıkları doyum olumsuz etkilenmektedir. Partner doyumunun azalması aşamalı olarak ilişkinin partner tarafından sonlandırılması ve böylece gerçek reddedilmenin yaşanmasına neden olabilmektedir. Bu anlamda reddedilmeye ilişkin duyarlılık işaretlerinin bu şekilde sürdürülmesi, kendini gerçekleştiren kehanet halini almaktadır.

Downey, Frietas, Michealis ve Khouri (1998) reddedilme duyarlılığının doğrudan kendini gerçekleştiren etkilerini araştırmışlardır. Flört ilişkisi olan üniversite öğrencisi çiftlerden, çalışmanın başlangıcında reddedilme duyarlılığı, genel ilişki doyumu ve bağlanma ölçümleri alınmıştır. Takip eden dört hafta boyunca her gün katılımcılardan ilişki doyumu, ilişkinin bitmesine ilişkin düşünceler, partner davranışlarından algılanan kabul ve partner davranışlarından algılanan reddedilmeyi içeren ölçümler alınmıştır. Yaklaşık bir yıl sonra katılımcılar ile iletişim kurularak ilişkilerinin hala devam edip etmediği sorulmuştur. İletişim kurulan çiftlerin % 29'unun ayrıldığı görülmüştür. Bulgular, hem erkeklerde hem de kadınlarda ilişki doyumu ve bağlanma tarzları kontrol edildiğinde reddedilme duyarlılığının, ilişkinin bitmesini yordadığını göstermiştir. Günlük alınan datanın analizleri, kadınlarda reddedilme duyarlılığının, romantik ilişkiye olumsuz etki yaptığını ortaya çıkartmıştır. İlişkide bir çatışma durumunun ortaya çıkmasından önceki günlerde, yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığı olan kadınlar, düşük düzeyde reddedilme duyarlılığı olan kadınlarla karşılaştırıldıklarında, partnerlerinden daha az kabul ve daha fazla geri çekilme algılamışlardır. İlişkide bir çatışma durumunun ortaya çıkmasından önceki günlerde, yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığı olan kadınların partnerleri ise düşük düzeyde reddedilme duyarlılığı olan kadınların partnerlerine oranla ilişkiden daha az doyum aldıklarını, ilişkiyi sonlandırma gibi olumsuz düşünceleri daha fazla deneyimlediklerini bildirmişlerdir. Kadınların yaşadıkları çatışmaları, partnerleri tarafından reddedilme olarak algılanmaları, partnerlerinin ilişki doyumunda azalma ve ilişkiyi sonlandırma düşüncelerini yordamaktadır. Böylece bu araştırmanın bulguları, yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığı olan kadınlarda, reddedilme beklentilerinin gerçekliğe dönüştüğünü, partner tarafından reddedilme yaşanmasında çatışma süreçlerinin belirleyici olduğunu göstermiştir.

Downey ve ark. (1998), yürüttükleri ikinci çalışmada deneysel manipülasyon yardımıyla, yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığına sahip olan kadınların, partnerleriyle çatışma esnasında kullandıkları olumsuz davranışların, partnerin çatışma sonrası reddedici davranışlarını açıklayıp açıklamayacağını araştırmışlardır. Bu amaçla flört ilişkisi olan üniversite öğrencisi 39 çift araştırmaya alınmıştır. Çiftlerin her üyesinden başlangıçta ayrı ayrı reddedilme duyarlılığı, ilişki doyumu ve bağlanma tarzlarına ilişkin ölçümler alınmıştır. Yaklaşık iki hafta sonra çiftler, ilişkiler konusunda çözülemeyen bir durumu tartışmak için laboratuvara çağırılmıştır. Tartışma öncesi katılımcıların duygu durumları değerlendirilmiştir. Tartışmalar dikkat dağınıklığı yaratmamak için, yalnızca bir çiftin bulunduğu ve tek taraflı ayna arkasından ölçümün alındığı bir odada gerçekleştirilmiştir. Yirmi dakikalık tartışma kayıtları sonrasında, katılımcıların duygu durumları tekrar değerlendirilerek uygulama sonlandırılmıştır. Hem ölçeklerden hem de tartışmaların kodlanmasından gelen verilerin analizlerinin sonuçları, çatışmayı takip eden süreçte, yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığına sahip kadınların partnerlerinin, düşük düzeyde reddedilme duyarlılığına sahip kadınların partnerlerine oranla daha öfkeli ve alınmış olduklarını göstermiştir. Böylece reddedilme duyarlılığı yüksek kadınların, çatışma esnasındaki olumsuz davranışları, çatışma sonrası partnerlerinin neden daha reddedici davrandıklarını açıklamaktadır.

Reddedilme duyarlılığı modeli (Downey ve Feldman, 1996), reddedilme duyarlılığı yüksek olan bireylerin partnerlerinden algıladıkları reddedilmeye karşılık olarak kendini suçlama, benlik saygısında azalma, depresif semptomlar gibi içselleştirilmiş tepkiler gösterebileceklerini de iddia etmektedir. Bu bağlamda Ayduk, Downey ve Kim (2001), reddedilme duyarlılığı yüksek kadınların romantik partnerleri tarafından reddedilmelerinin ardından depresif semptomlar geliştirme risklerinin artıp artmadığını

araştırmışlardır. İki yüz yirmi kadın üniversite öğrencisi katılımcılardan, akademik yılın başında reddedilme duyarlılığı ve depresyon ölçümleri alınmıştır. Akademik yıl biterken ise depresyon ölçümleri tekrarlanmıştır. Ayrıca aynı anda katılımcıların var olan ilişkilerinin ayrılık ile sonuçlanıp sonuçlanmadığına ilişkin bir kayıt da alınmıştır. Bulgular, reddedilme duyarlılığı yüksek kadınların, partnerlerinin başlattığı bir ayrılık için, daha fazla risk altında olduklarını göstermiştir. Partnerinin ilişkiyi bitirdiği reddedilme duyarlılığı yüksek kadınlar, bir yıllık süre içinde depresif semptomlarda en fazla artışı rapor edenler olmuşlardır.

Önceki çalışmalarda, reddedilmenin kadınlarda yarattığı depresyon semptomları incelenirken Mellin (2008), hem erkek hem de kadın üniversite öğrencilerinde, reddedilme duyarlılığının -ya da kişilerarası reddedilmeden kaçınmanın- depresyon ile ilişkili olup olmadığını araştırmıştır. Araştırmanın bulguları, cinsiyete göre, reddedilme duyarlılığının farklılaşmadığını ve reddedilme duyarlılığının depresyon için anlamlı bir yordayıcı olduğunu göstermiştir.

I.4. Narsisizm

Narsisizm kavramının kaynağı, sudaki yansımasını görerek kendine aşık olan Narkissos mitiyle Antik Yunana kadar uzanmaktadır. Literatürde narsisizm önceleri bu klasik mite etkilenilerek, otoerotik cinsel eğilimi tanımlayıp, cinsel gelişimin bir dönemi olarak nitelendirilmiş; zamanla bu kavramsallaştırma yerini, narsisizmin bir kişilik özelliği olarak kabul edilmesine bırakmıştır (Levy, Ellison, ve Reynos, 2011).

Freud (1914/1957; akt.; Campbell, Foster; 2007), narsisizmi bireyin diğerlerinden çok kendi benliği ile ilgili olması durumu olarak tanımlamaktadır. Diğer klinik yaklaşımlar ise narsisizmi, terk edilme karşısında bir savunma ya da çocukluğun aynalanmasındaki eksiklik olarak görmektedir (Campbell, Foster; 2007).

Patolojik narsisizm bir kişilik bozukluğu olarak ilk kez, Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından 1980’de yayınlanan, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı’nın üçüncü baskısında (*DSM III*; American Psychiatric Association, 1980) yer almıştır. Söz konusu tanım, 1987’de *DSM-III-R* ile Kernberg’in “*görkemli benlik*” görüşünü destekler nitelikte yenilenmiştir. *DSM-IV (1994)* ve *DSM-V’de (2013)*, erken erişkinlikte başlayan ve değişik bağlamlarda ortaya çıkan, büyüklenme (düşlemlerde ya da davranışlarda), beğenilme gereksinimi ve empati yapamama ile giden yaygın bir örüntü olarak tanımlanarak son biçimini almıştır. Buna göre narsisizm tanısı için kişinin, belirlenen dokuz özellikten en az beşine sahip olması beklenmektedir:

1. Büyüklenir (örn., başarılarını ve yeteneklerini abartır; gösterdiği başarılarla orantısız bir biçimde, üstün biri olarak görülme beklentisi içindedir).
2. Sınırsız başarı, güç, zeka, güzellik ya da yüce bir sevgi düşlemleriyle uğraşır durur.
3. Özel ve eşi bulunmaz biri olduğuna ve ancak özel ya da üstün diğer kişilerce (ya da kurumlarca) anlaşılabilceğine ve ancak onlarla ilişki kurması gerektiğine inanır.
4. Çok beğenilmek ister.
5. Hak ettiği duygusu içindedir (özellikle kayırlacak bir tedavi göreceğine ya da her ne istiyorsa yapılacağına ilişkin anlamsız beklentiler içinde olma).
6. Kendi çıkarları için başkalarını kullanır (kendi amaçlarına ulaşmak için başkalarından yararlanır).
7. Empati yapamaz; başkalarının duygularını ve gereksinimlerini anlamak istemez.

8. Sıklıkla başkalarını kıskanır ya da başkalarının kendisini kıskandığına inanır.
9. Başkalarına saygısız davranır, kendini beğenmiş davranışlar ya da tutumlar sergiler.

Bununla beraber, narsisizmin kavramsallaştırılmasında disiplinler arası -hatta aynı disiplin içinde bile- bir uzlaşma bulunmamaktadır. *DSM-IV* temelli klinik tanımlarından üretilen ölçümlerin yanı sıra klinik olmayan örnekleme, narsisizmi kişilik özelliği olarak kabul ederek ölçmeyi amaçlayan araçlara da (örn; Narsisistik Kişilik Envanteri; Raskin ve Hall, 1979, 1988) rastlamak mümkündür.

I.4.1. Sosyal Psikoloji ve Kişilik Psikolojisi Perspektifinden Narsisizm

Sosyal psikoloji ve kişilik psikolojisi perspektifinden narsisizm, klinik literatürden oldukça farklı bir içerikle kavramsallaştırılmaktadır (örn; Emmons, 1987; Morf ve Rhodewalt, 2001). Bu perspektiften, narsisizm, patolojik olması gerekmeyen kişilik özellikleriyle (traits) tanımlanmaktadır. Basit anlamda, narsisizm “dışadönüklük”, “uyumsuzluk”, “üstün gelme” gibi özellikler ile ilişkilendirilir. Bu tanımlamada önemli olan, bahsedilen özelliklerin psikolojik bir bozukluktan kaynaklanmıyor olması ve kişilerarası ilişkilerde diğerleri için hoş olmayan durumlar yaratmasıdır.

Kişiliğin bir boyut olarak var olması nedeniyle, sosyal psikoloji ve kişilik psikolojisinde narsisizmi ölçmek -ve “narsisistik” diye isimlendirme yapmak- için kullanılan standart kesme puanları bulunmamaktadır (Foster ve Campbell, 2007). Bunun yerine herkesin, narsisizm sürekli boyutu üzerinde bir puana sahip olduğu kabul edilmektedir. Bir bozukluk olarak tanımlanmaması nedeniyle, narsisizmi oluşturan özelliklerin “normal narsisizm” olarak adlandırıldığını görmek de mümkündür (örn.; Sedikides, Rudich, Gregg, Kumashiro ve Rusbult, 2004). Bazı araştırmacılar (örn.; Cooper,

2005; Paulhus, 1998; Ronningstam, 2005a) normal ve patolojik narsisizmin, sağlıklı olma durumundan bozukluğa doğru giden tek bir süreç üzerinde yer aldığı savunurken; diğer araştırmacılar (örn.; Ansell, 2006; Pincus ve ark., 2009), uyumsal (adaptive) ve patolojik narsisizmin, birbirinden farklı yapılar olduğunu savunmuşlardır.

Sosyal psikoloji ve kişilik psikolojisi perspektifinden narsisizmin, aslında yüksek benlik saygısı ile ilişkisi nedeniyle “psikolojik sağlık” için bir dereceye kadar yararlı olduğu da savunulmaktadır (Sedikides ve ark., 2004).

I.4.2. Narsisistik Grandiyözite ve Kırılgenlık

Narsisizm karmaşık ve çok boyutlu bir kişilik yapısıdır. Literatürde narsisizmin birbirinden farklı iki yapı ile ilişkili olduğu kabul edilmektedir: Grandiyözite ve kırılgenlık (vulnerability) (örn., Dickinson ve Pincus, 2003; Miller ve Campbell, 2008; Pincus ve Lukowitsky, 2010, Wink, 1991).

Narsisizmin grandiyöz ve kırılgen ayrımı, güncel bir derleme tarafından da desteklenmiştir. Cain, Pincus ve Ansell (2008), narsisizm ve narsisistik kişilik bozukluğu üzerine yapılan disiplinler arası araştırmaları inceleyerek patolojik narsisizmin dışavurumlarını tanımlanmak için elliden fazla farklı isim kullanıldığını göstermişlerdir. Bununla birlikte bu farklı isimlendirmelerin, temelde narsisizme ilişkin kapsamlı ve tanımlayıcı iki tema içerdiği -narsisistik grandiyözite ve narsisistik kırılgenlık- ve bu temaların klinik literatür ile tutarlı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Sokaktaki insana göre narsisizm, “kibirli”, “kendini beğenmiş” ve “baskın olma” özellikleri ile tanımlanır; ki bu özellikler narsisizmin **grandiyözite** boyutuyla ilişkilidir (Buss ve Chiodo, 1991). Grandiyözite, narsisistik kişiliğin merkezini oluşturmaktadır ve onaylanma, beğenilme ihtiyacının yarattığı yoğun benlik yüceltme arayışlarını ifade etmektedir. Bu bağlamda narsisistik grandiyözite; (a) benliğe ilişkin

üstünlük, güç, mükemmellik ve aşırı hayranlık içeren fantezilere bağlanma, (b) gereken yetenek ve beceri olmaksızın abartılmış bir benlik imajını sürdürme ve (c) bu imajı geçersiz kılan dışsal bilgiyi çarpıtma gibi içsel ve davranışsal süreçler içerir. Narsisistik grandiyözite, kişilerarası ilişkilerde empatinin azlığı, sömürücü davranışlar, yoğun düşmanlık, saldırganlık ve gösterişçilik (exhibitionism) ile kendini göstererek *DSM*'de yer alan Narsisistik Kişilik Bozukluğu kriterlerini kapsamaktadır.

Literatürde narsisizmin grandiyözite boyutu birçok farklı isim ile tanımlanmıştır. Örneğin; gösterişçi (exhibitionistic; Masterson, 1993), grandiyöz (Gersten, 1991, Hibbard ve Bunce, 1995; Wink, 1991; Dickinson ve Pincus, 2003), açık (overt) narsisizm (Akhtar ve Thomsom, 1982; Cooper, 1998; Wink ve Donahue, 1997).

Narsisizmin **kırılganlık** boyutu ise, benliğin grandiyöz beklentilerinin, yetersizlik, eksiklik gibi olumsuz duygular ile gizlenmesidir. Yani kişilerarası ilişkilerde alçakgönüllü, içedönük, utangaç, çekingen, savunmacı, kaygılı hatta görünürde empati yapmanın altında grandiyöz, gösterişçi beklentiler ve hak kazandığı duygusu etrafında düzenlenmiş bir öz bulunmaktadır (Dickinson ve Pincus, 2003). Bu anlamda narsisistik kırılganlık; öfke, saldırganlık, çaresizlik, boşluk, düşük benlik saygısı, utanç, kişilerarası ilişkilerden kaçınma, hatta intihar eğilimini deneyimlemeyi etkilemektedir (Pincus ve Roche, 2011).

Narsisizmin kırılganlık boyutu da literatürde pek çok farklı isim almıştır. Örneğin; kapalı (closet) narsisizm (Masterson, 1993), aşırı duyarlı (hypersensitive) narsisizm (Hendin ve Cheek, 1997), kırılgan (vulnerable) narsisizm (Gersten, 1991; Hibbard ve Bunce, 1995; Wink, 1991, Dickinson ve Pincus, 2003) ve örtük (covert) narsisizm (Akhtar ve Thomsom, 1982; Cooper, 1998; Wink ve Donahue, 1997).

Ronningstam'ın sınıflandırması (2005a, 2005b), narsisizmin grandiyözite ve kırılglanlık temalarının literatürde birbirinden farklı pek çok isim ile tanımlanmasına daha güncel bir örnek olarak gösterilebilir. Ronningstam kişilerarası ilişkilerde karşılaşılan zorluklar, benlik saygısını düzenleme ve duygulanımı düzenlemede yaşanan bozukluklar temelinde narsisizmin alt türlerini tanımlamaktadır. Bahsedilen ayırmda, kibirli (arrogant) narsisist ve psikopatik narsisist alt türlerde, grandiyöz temalara vurgu yapılmaktadır. Buna göre, kibirli narsisist bireyler, benlik saygılarını düzenlemede yaşadıkları sorunlar ile grandiyöz fanteziler ve abartılmış bir üstünlük duygusu yaratarak başa çıkarlar. Kibirli narsistik özellikler taşıyan bireyler ayrıca, duygulanımlarını düzenlemedeki bozukluktan ötürü hak kazandığı duygusu, kişilerarası ilişkilerde sömürücü davranma, empati yokluğu, yoğun düşmanlık ve saldırganlık da deneyimlerler. Psikopatik narsistik bireyler ise, benlik saygılarını düzenlemedeki bozukluklar ile abartılmış benlik imajlarını koruyan ya da yücelten antisosyal davranışlar aracılığıyla başa çıkarlar. Bu kişiler, diğerlerinin hayranlığını kazanmak için şiddetli suçlar işleyebilir, eleştiriye şiddetli tepki verebilir, pişmanlık ya da empati kurmadan sadistçe davranabilirler. Narsistik kırılglanlık tanımlarına ise Ronningstam'ın ayırmda utangaç (shy) narsistikler diye adlandırdığı bireyler karşılık gelmektedir. Bu bireyler, yoğun utanç hissettiklerinde grandiyöz fantezilere uyum sağlayan bir benlik saygısına sahiptirler. Utangaç narsistik eğilime sahip bireyler için baskın olan duygulanım utançtır. Düşmanlık ya da saldırganlık değildir. Utangaç narsistik bireyler, kişilerarası ilişkilerden kaçınırlar. Çünkü bu bireyler reddedilme ve eleştiriye karşı aşırı duyarlıdırlar.

Narsistik grandiyözite ve kırılglanlık birbirlerinden tamamen farklı ya da bir boyutun iki ucunu oluşturan yapılar olmaktan ziyade, paylaştıkları pek çok ortak özelliği bulunan yapılardır. Örneğin, iki tarz da diğerlerinin ihtiyaçlarına karşı duyarsızdır. Kendi

ihtiyaçlarını diğerlerinin ihtiyaçlarının önünde tutarak kendilerini, diğerlerinden üstün görürler (Wink, 1991). Bu bağlamda, narsisistik kişilik eğilimleri yüksek olan bir insanın grandiyözite ya da kırılganlık boyutlarından birine tamamen uyumlu olduğunu söylemek yerine tanımlanan bu iki boyut arasında dalgalanmalar gösterdiğini söylemek daha uygundur. (Pincus ve Lukowitsky, 2010; Ronningstam, 2009). Bu görüşle tutarlı olarak, grandiyöz narsisistik eğilimleri yüksek olan bireyler, yaşadığı başarısızlıklar ve zorlanmalar karşısında daha kırılgan özellikler gösterebilirler. Rhodewalt, Madrian ve Cheney'nin (1998) araştırmalarında elde ettikleri, narsisistik bireylerin benlik saygılarına yönelik öz-bildirimlerinin zamanla dalgalanmalar gösterdiği ve başarısız deneyimleri takip eden süreçlerde benlik saygılarının düştüğü bulgusu da bu görüşü destekler niteliktedir.

Narsisistik grandiyözite ve narsisistik kırılganlık, klinik kuram ve araştırmalarda yaygın iken; sosyal psikoloji ve kişilik psikolojisi literatüründe açık (overt) ve örtük (covert) narsisizm ayrımı (örn., Besser ve Priel, 2009; Otway ve Vignoles, 2006) görece daha yaygındır. Narsisizmin dışavurumlarına ilişkin bu ayrım (örn.; Akhtar ve Thomson, 1982; Cooper, 1998), sistematik olarak ilk defa öz-bildirim ölçeklerinin yapısal değerlendirmeleri aracılığı ile Wink (1991) tarafından yapılmıştır. Wink, altı narsisizmin ölçeği ile yürüttüğü faktör analitik araştırma aracılığıyla maddelerin farklı iki yapı altında toplandığını tanımlamıştır: Grandiyözite/Gösterişçilik (Grandiosity/Exhibitionism) ve Aşırı Duyarlılaşma/Kırılganlık (Hypersensitivity/Vulnerability). Wink, bu faktörlerin narsisizmin açık ve örtük ayrımı ile uyumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Buna göre, **açık narsisizm** genel olarak taşkın (boisterous), benliğini abartan (self-aggrandizing), kendini beğenmiş (vain), kişilerarası ilişkilerde insanları sömüren karakteristikler ile ilişkilidir. **Örtük narsisizm** ise, özellikle bazı psikodinamik görüşlerde vurgulanan aşırı duyarlılık (hypersensitivity), düşük benlik saygısı ve kırılganlık semptomları ile ilişkilidir.

Rathvon ve Holmstrom (1996), Narsisistik Kişilik Envanteri ve beş farklı narsisizm ölçeği kullanarak narsisizmin açık ve örtük ayrımını desteklemişlerdir. Narsisizmin dışavurumu ile ilgili bu ayrım ayrıca Hendin ve Cheek (1997) tarafından da sürdürülmüştür. Araştırmacılar örtük narsisizmi ölçmek için Aşırı Duyarlı (Hypersensitive) Narsisizm Ölçek'ini geliştirmişlerdir.

Narsisizmin örtük dışavurumunun da, açık dışavurumu kadar hak kazandığı duygusu, kişilerarası ilişkilerde sömürücülük duyguları (Hendin ve Cheek, 1997) ve düşmanlık duyguları (Rathvon ve Holmstrom, 1996) ile ilişkili olduğu gösterilmiştir.

Narsisistik işleyiş için, bireyin benliğine ilişkin arzu ettiği görüşleri sürdürme, savunma ve yüceltme çabalarını içeren bir benlik düzenleme kuramı önerilmiştir (Morf ve Rhodewalt, 2001; Morf, 2006). Kurama göre, yüksek grandiyöz narsisizm puanlarına sahip bireyler, benliğin algılanan üstünlük duygusunu yükseltmek amacıyla oldukça fazla yatırım yapmaktadırlar. Ayrıca bu grandiyöz düşüncelerine gelebilecek olası tehditleri algılamak ve ortadan kaldırmak için de duyarlı hale gelmektedirler. Narsisistik işleyiş için önerilen benlik saygısı düzenleme kuramına göre, grandiyöz narsisistik eğilimi yüksek olan bireyler, benliklerine ilişkin açık bir şekilde oldukça olumlu duygulara sahiptirler. Aynı zamanda benlikleri, kişilerarası ilişkilerden ve sosyal çevreden gelen onaylanma ve beğenilmeye bağlı olarak örtük bir biçimde kırılgan ve savunmasızdır. Örneğin; grandiyöz narsisistik bireyler açık rekabetten hoşlanmaktadırlar (Morf, Weir ve Davidov, 2000). Yine grandiyöz bireyler verilen bir görevde, kendilerinden daha iyi performans gösteren biriyle karşılaştırıldıklarında, benlik saygılarını korumak için rakibini küçük görme ve aşağılama eğilimi göstermektedirler (Morf ve Rhodewalt, 1993). Ya da kendilerine olumsuz geri bildirim veren kişiyi aşağılama ve küçük görme eğilimindedirler (Kernis ve Sun, 1994).

Bununla birlikte, yukarıda bahsedilen kırılğan narsisizmin örtük grandiyözitesinin henüz empirik olarak desteklenmediğini söylenebilir. Yine de bu konudaki kuramsal kabuller kırılğan narsisizmin, benlik yüceltme stratejileri kullanmada, grandiyöz narsisizm kadar donanımlı olmadığını göstermektedir. Bu nedenle, kırılğan narsisistik eğilimi olanlar, diğerlerinden gelen dışsal geri bildirimlere karşı daha hassastırlar. Kırılğan benlik saygıları nedeniyle kişilerarası ilişkilerde anlamlı düzeyde kaygı deneyimlerler, ayrılık işaretlerini algılamaya karşı aşırı duyarlılardır ve ayrılık durumunda daha çok stres yaşarlar.

Örneğin; Besser ve Priel (2009) narsisizmin örtük dışavurumlarını Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği aracılığı ile ölçtükleri araştırmalarında örtük narsisizmden yüksek puanlar almanın, romantik partner tarafından reddedilme içeren senaryolara daha güçlü olumsuz tepki gösterme ile ilişkili olduğu bulgusunu elde etmişlerdir. Yine bir başka araştırmada, örtük narsisistik eğilimi olanların, başarısızlık içeren kişilerarası tehdite oranla kişilerarası reddedilme içeren tehdite karşı çok daha duyarlı oldukları gösterilmiştir (Besser ve Priel, 2010).

Kişilerarası ilişkilerde, kırılğan narsisistik eğilimlerin kaygı ve stres yaratan süreci şöyle açıklanabilir. Kırılğan narsistik eğilimleri yüksek bireyler, örtük biçimde sahip oldukları grandiyöz, sömürücü ve hak kazandığı duygusunun eşlik ettiği beklentilerin karşılanmasını arzulamaktadırlar. Bu beklentilerinin karşılık bulmadığı durumlarda ise aşırı hassaslık ve hayal kırıklığı duyguları yaşarlar. Sonrasında utanç duygusu ve depresyonun takip ettiği açık biçimde öfke ve düşmanca patlamalar sergilerler. Tüm bu süreç, kırılğan narsisistiklerin benlik saygılarını düzenleyebilme amacıyla geri çekilmelerine, sosyal olarak kaçınmalarına neden olur (Wink, 1991; Dickinson ve Pincus,

2003). Böylece birçok açıdan, kırılğan narsisistik eğilimler utanç duygusunu arttırması nedeniyle sosyal durumlarda kişilerarası duyarlılığı arttırmaktadır.

Şimdiki araştırmada sosyal psikolojide kabul gören bu ayırım dikkate alınarak narsisizmin grandiyöz temaları için **açık**, kırılğan temaları için **örtük** narsisizm isimlendirmeleri kullanılacaktır. Narsisizmin alt türlerinin kuramsal temeline değinilmesinin ardından, takip eden bölümde bu ayrımları temel alarak sürdürülen empirik araştırmalar incelenecektir.

I.4.3. Narsisizm Değişkeni ile Sürdürülen Empirik Araştırmalar

Narsisizmin grandiyözite ve kırılğanlık klinik temaları, sosyal psikoloji ve kişilik psikolojisi alanlarında yapılan çalışmalar tarafından da geçerlenmiştir (örn.; Wink, 1991; Rathvon ve Holmstrom, 1996). Bu bağlamda, narsisizmin klinik olmayan dışavurumlarını çalışan araştırmalar, grandiyözite ve kırılğanlık boyutlarının kişilik boyutunda ve kişilerarası ilişkilerde farklılaştığına işaret etmişlerdir. Örneğin, Wink (1991), açık ve örtük narsisizmin kişilerarası izlenim yaratmada farklılaştığını göstermiştir. Hem açık ve hem de örtük narsisizmi olan bireyler, eşleri tarafından hükmetmeyi seven (otoriter), hoşgörüsüz, acımasız, eleştirici, dürüst olmayan, fırsatçı, kibirli, kendini beğenmiş, talepkar olarak değerlendirilerek ortak özellikler göstermişlerdir. Bunun yanında, yüksek düzeyde grandiyöz eğilimleri olan bireylerin saldırgan, alçakgönüllü olmayan, açkgöz, iddialı, kararlı olarak tanımlanırken; yüksek düzeyde kırılğan özellikleri olan bireylerin endişeli, duygusal, savunucu, kaygılı, düşmanca, gergin, şikayet eden şeklinde tanımlanarak farklılaştıkları görülmüştür.

Bir başka araştırmada (Campbell ve Miller, 2013), grandiyöz narsisizm boyutunun dışadönük kişilikle, kırılğan narsisizm boyutunun ise içedönük kişilikle ilişkili olduğuna ilişkin kanıtlar sunulmuştur. Ayrıca narsisizmin bu iki boyutunun bağlanma

tarzlarında da farklılaştıkları gösterilmiştir. Buna göre, grandiyöz narsisizm güvenli bağlanma ile, kırılğan narsisizm ise korkulu (fearful) bağlanma ile ilişkilidir (Dickinson ve Pincus, 2003; Miller, Hoffman, Gaughan, Gentile, Maples ve Campbell, 2011). Örtük narsisizmin ayrıca, hem kaygılı bağlanma hem de kaçınmacı bağlanma ile güçlü bir ilişkisi olduğu da gösterilmiştir (Smolewska ve Dion, 2005).

Narsisizmin grandiyözite ve kırılğanlık boyutlarının prososyal davranış üzerindeki etkilerinin incelendiği bir çalışmada ise, bu boyutların bahsedilen özellikte farklılaştığı bulunmuştur (Lannin, Guyll, Krizann, Madon ve Cornish, 2014). Buna göre grandiyöz narsisizm, yüksek sosyal baskı altında daha az yardım etme davranışını yordarken, kırılğan narsisizm düşük sosyal baskı altında daha az yardım etme davranışını yordamaktadır.

Narsisizmin açık ve örtük dışavurumları arasında farklılıklar çok sayıda empirik araştırma tarafından sınıanmıştır. Örneğin; açık dışavurumlara sahip bireylerin görece daha yüksek benlik saygısı ve yaşam doyumu rapor ederlerken (Rose, 2002); örtük dışavurumlara sahip bireylerin daha düşük benlik saygısı ve daha düşük yaşam doyumları olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Narsisizmin dışavurum tarzları, eleştiri karşısında duyarlı olma konusunda da farklılaşmaktadır. Atlas ve Them (2008), örtük narsisistik eğilimlerin eleştiriye karşı duyarlı olma, geribildirimden kaçınma, olumsuz duyguları içselleştirme ile ilişkili iken, açık narsisistik eğilimlerin eleştiriye karşı daha az duyarlı olma, geribildirim talep etme, olumsuz duyguları içselleştirmeme ile ilişkili olduğunu göstermişlerdir.

Başka bir araştırmada ise yüksek benlik saygısıyla karakterize edilen grandiyöz narsisizmin bağımsız benlik kurgusu; düşük düzeyde benlik saygısı ile tanımlanan kırılğan

narsisizmin ise ilişkisel benlik kurgusu ile ilişkili olduğu gösterilmiştir (Rohman, Nuemann, Herner ve Bierhoff, 2012).

Otway ve Vignoles (2006), klinik olmayan bir örneklemede narsisizmin açık ve örtük dışavurumlarını yordamaya çalışmışlardır. Araştırmanın bulguları, bireylerin ebeveynlerine ilişkin hatırladıkları ebeveynlik biçimlerinin, narsisizmin ortaya çıkmasında etkili olduğunu göstermiştir. Buna göre, narsisizmin hem açık hem de örtük dışavurumlarının, katılımcıların ebeveynlerine ilişkin hatırladıkları soğukluk ya da ebeveynlerin aşırı hayranlığı ile ilişkili olduğu gösterilmiştir.

Flört ilişkisinde partner şiddeti (Ryan, Weikel ve Sprechini, 2008), yarışmacı kişilik özelliği (Luchner, Houston, Walker ve Houston, 2011), paraya ilişkin tutumlar (Ng, Tam ve Shu, 2011) ve alkolizm (Sawrie, Watson, Sherbak, Greene ve Arredondo, 1997) gibi pek çok farklı değişken açısından, narsisizmin açık ve örtük dışavurumlarının farklılaşp farklılaşmadığı test edilmeye devam edilmektedir.

I.4.4. Narsisizmde Bireysel Farklılıklar

Literatürde narsisizmin bazı bireysel özellikler temelinde farklılaştığı görülmektedir. Örneğin, narsisizmde cinsiyet farklarını sınyan temel çalışmalar, cinsiyetler arası fark olmadığını savunurken (Raskin ve Terry, 1988); son zamanlarda yürütölen araştırmalar, Narsisistik Kişilik Envanterinde, erkeklerin kadınlardan daha yüksek puanlar aldıkları bulgusuna ulaşmışlardır (örn.; Ames, Rose ve Anderson, 2006; Foster, Campbell ve Twenge, 2003).

Gabriel, Critelli, Ee (2002), olumlu yanılsamalar ve narsisizm arasındaki ilişkiyi sınyadıkları araştırmalarında, narsisistik eğilimlerin, benliğe ilişkin olumlu yanılsamaları yordadığı sonucunu elde etmişlerdir. Araştırmanın bulguları, hem erkeklerin hem de kadınların sahip oldukları zihinsel yetenekleri abarttıklarını göstermiştir. Ayrıca

fiziksel çekicilikte olumlu yanılsamalara sahip olmak konusunda, cinsiyetler arası fark bulunmuştur. Buna göre sadece erkekler fiziksel çekiciliklerini abartmışlardır. Bulgular, erkeklerin benliklerine ilişkin daha fazla olumlu yanılsama yaptıklarına işaret ederek narsisizmde cinsiyet farklarını desteklemektedir.

Narsisizmde bireysel farklılıklar konusunda dikkat çeken bir diğer değişken de yaş olmuştur. Foster ve ark. (2003), yürüttükleri kesitsel bir çalışma aracılığıyla, genç katılımcıların, yaşları daha ilerlemiş olan katılımcılara kıyasla daha yüksek narsisistik eğilimlere sahip olduklarını göstermişlerdir. Bireylerin yaşlarına göre narsisizm düzeyinde farklılaşmasını araştırmacılar; (1) genç bireylerin henüz olgunlaşmamış olmaları, (2) kuşaklar arası kültürel farkların bulunması ile açıklamışlardır.

Bu bulgular ile tutarlı olarak Twenge ve Foster (2008), 1982-2006 yılları arasında Narsisistik Kişilik Envanteri ile ölçüm aldıkları 85 örneklem aracılığıyla, Amerikalı üniversite öğrencileri arasında, zamanla narsisizmin arttığını göstermişlerdir. Alanda yapılan başka çalışmalarda da narsisizm eğiliminin giderek arttığı bulgusu desteklenmiştir (örn.; Twenge, Konrath, Foster, Campbell ve Bushman, 2008; Trzesniewski, Donnellan ve Robins, 2008).

Narsisizmin seviyesinde ayrıca, kültürlerarası farklar bulunmaktadır. Buna göre toplulukçu kültürlerde narsisizm seviyesi, bireyci kültürlere göre daha düşüktür (Foster ve ark., 2003).

I.4.5. Yakın İlişkilerde Narsisizm

Narsisizm, ilk karşılaşmalarda, sevilen biri olmayı sağlayan pek çok özellik ile birliktedir. Örneğin, narsisistik eğilimleri yüksek bireyler, oldukça dışadönük, sosyal olarak cesur, girişkendirler ve sosyal durumlara kendilerini kolaylıkla uyarlayabilirler (Emmons, 1984; Bradlee ve Emmons, 1992). Bu kişilik özellikleri, narsisistik eğilimi

yüksek olan bireylere, kişilerarası ilişkilerde kaygılı, içedönük bireylerin yapamadığı pek çok şeyi zorlanmadan yapma olanağı vermektedir (örneğin, yabancılarla sohbet başlatmak gibi). Pek çok araştırma, narsisizmin kişilerarası ilişkilerde kısa ve uzun süreli etkilerini test etmiştir. Bu araştırmalardan bazılarında, narsisistik kişiliğin olumlu yanılsama ve benlik yüceltme fenomenleri gibi daha özel alanları çalışılmıştır (örn.; Colvin, Block ve Funder, 1995; Robins ve Beer, 2001; Taylor ve Brown, 1988). Olumlu yanılsama ve narsisizm üzerine yapılan çok sayıda araştırma narsisizmin, benliği ortalamadan daha iyi algılamaya aracılık ettiğine işaret etmiştir. Örneğin; yaratıcılıkta (Gancalo, Flynn ve Kimm, 2010), akademik yeteneklerde (Robins ve Beer; 2001) ve liderlik kapasitelerinde (Jude, Le Pine ve Rich, 2006).

Brunell, Campbell, Smith ve Krusemark (2004), narsisizmin ilişki başlatma üzerindeki etkilerini sınıadıkları araştırmalarında, narsisistik eğilimleri yüksek olan bireylerin kendine güvenmeleri ve daha çekici olarak algılanmaları nedeniyle ilişki başlatmakta daha hızlı oldukları bulgusuna ulaşmışlardır.

Narsisistik eğilimleri yüksek olan bireylerin ayrıca, sahip oldukları yüksek benlik saygısı, iyimserlik, mutlu olma hali ve depresif olmama gibi olumlu özellikleri (Sedikides ve ark., 2004) kişilerarası ilişkilerde iyi bir ilk izlenim yaratmaya yardım etmektedir. Bu nedenle, narsisizm düzeyi yüksek bireyler, kişilerarası ilişkiler bağlamında ilk karşılaşmalarda bu eğilimleri düşük olanlara göre daha çok sevilmetedirler. Bununla tutarlı olarak, Narsisistik Kişilik Bozukluğu (NKB) kriterlerini karşılayan ya da karşılamayan bireylerden alınan 30 saniyelik görüşme kayıtlarının katılımcılara seyrettirilmesini içeren bir araştırmada narsisistik özelliklerin ilk izlenimde çekici bulunduğu sonucunu desteklemiştir. Kayıtlardaki NKB kriterlerini karşılayan bireyler,

katılımcılar tarafından dışadönük, çekici, sevilebilir bulunmuştur (Oltmanns, Friedman, Fiedler ve Turkheimer, 2004; Friedman, Oltmanns, Gleason ve Turkheimer, 2006).

Narsisizmin kişilerarası kısa süreli ilişkilerde olumlu etkisi, uzun süreli ilişkilerde zarar verici hale dönüşmektedir. Paulhus (1998), Narsisistik Kişilik Envanterinden yüksek ve düşük puan alan katılımcılar ile oluşturduğu gruplardan, boylamsal olarak ölçümler alarak narsisizmin kişilerarası ilişkilerde uzun ve kısa süreli etkilerini sınamıştır. Yaratılan koşulda her grup üyesinden, çeşitli boyutlarda diğer grup üyelerini değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırmanın bulguları, ilk oturumda narsisizmin, diğer grup üyeleri tarafından genellikle olumlu özellikler ile değerlendirilme ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Buna göre narsisistik eğilimleri yüksek bireyler, diğer grup üyeleri tarafından uyumlu, eğlenceli gibi olumlu kişilik özellikleriyle değerlendirilmişlerdir. Yani narsisizm eğilimleri, ilk karşılaşmalarda olumlu izlenim yaratmaya yardım etmektedir. Bununla birlikte, kişilerarası ilişkiler devam ettikçe bu olumlu izlenimler bozulmaya başlamaktadır. Nitekim Paulhus'un (1998) araştırmasının 7. haftasında son oturumdan alınan değerlendirmeler de bunu desteklemektedir. Narsisistik eğilimleri yüksek bireylere yönelik ilk oturumdaki olumlu değerlendirmelerin yerini, kibirli ve düşmanca gibi olumsuz algılara bıraktığı gözlenmiştir.

Araçsal (agentic) kişilik özellikleri benliği yüceltmeye odaklanan, grup içinde dikkat çekmeyi sağlayan özellikler olarak tanımlanırken, ilişkiyel (communal) kişilik özellikleri diğerleri ile ilişkide olmayı, onlara uyum sağlamayı kolaylaştıran özellikler olarak tanımlanmaktadır (Bakan, 1966; akt. Foster ve Twenge, 2011). İnsanların çoğunluğu bu özelliklerin ikisinin bir bileşimine sahipken, narsisistik eğilimleri yüksek bireyler, sahip oldukları güç, baskınlık gibi araçsal özelliklere vurgu yapmaktadırlar (Campbell, Rudich ve Sedikides, 2002). Narsisizm eğilimleri yüksek bireyler ayrıca,

partnerlerinin de araçsal kişilik özelliklerine sahip olmasını beklemektedirler. Örneğin, Campbell (1999) katılımcıların, ideal partnerlerinde bekledikleri özellikleri listeledikleri araştırmasında, narsisistik eğilimi yüksek olan bireylerin fiziksel çekicilik, özgüven gibi *benlik yönelimli* özelliklere vurgu yaparken, narsisistik eğilimleri daha düşük olan bireylerin duygusal yakınlık, şefkat gibi *diğeri yönelimli* özelliklere vurgu yaptıkları bulgusuna ulaşmıştır. Aynı araştırmanın ikinci çalışması kapsamında, katılımcılardan dört senaryoda tanımlanan insanları değerlendirmeleri istenmiştir. Bulgular, narsisistik eğilimleri yüksek katılımcıların “tıp fakültesinden mezun olmadan önce Olimpiyatlara katılmak” gibi araçsal özelliklere vurgu yapan hedefleri çekici bulurlarken; “duyarlı, arkadaş canlısı, merhametli, paylaşımcı” gibi ilişki kişilik özellikleri olan hedefleri itici olarak değerlendirdiklerini göstermiştir.

Diğeri taraftan, narsisistik eğilimleri yüksek bireyler yüksek statülü, çekici partnerler arasalar da, sahip oldukları olumlu benlik algılarını, kendilerini partnerleri ile karşılaştırarak sürdürme eğilimine sahiptirler. Campbell, Rudich ve Sedikides (2002) katılımcıların bir dizi özellikte kendilerini ve partnerlerini değerlendirmelerini içeren bir prosedürde, narsisistik eğilimi yüksek bireylerin, kendilerini partnerlerinden daha olumlu algıladıkları bulgusunu elde etmişlerdir. Rhodewalt ve Eddings (2002) katılımcı erkeklerin, olası bir romantik partner tarafından reddedildiklerini düşünmelerini sağladıkları araştırmalarında Narsisistik Kişilik Envanterinden görece daha yüksek puan alan erkeklerin, egolarının zedelenmemesi için reddedilme deneyimlerini çarpıtma eğiliminde oldukları bulgusuna ulaşmışlardır.

Narsisizm, romantik ilişkilerde “oyun gibi aşk” tarzı ile karakterize edilmektedir (Campbell, Foster ve Finkel, 2002). Araştırmalar, narsisistik eğilimleri yüksek bireylerin, kısa süreli cinsel ilişkiler kurmaya yatkın olduklarını göstermektedir

(Foster, Shrira ve Campbell, 2006; Webster ve Bryan, 2007; Jonason, Li, Webster ve Schmitt, 2009). Bu bağlamda narsisizm, romantik ilişkilerde düşük bağlanma ve sadakat ile ilişkilidir (Campbell ve Foster, 2002; Foster ve ark. 2006).

Narsisizmin, neden düşük düzeyde bağlanma ile ilişkili olduğu sorusuna birçok farklı araştırma bulgusuyla cevap verilmiştir. Narsisizm eğilimi yüksek bireyler, romantik bir ilişkiye başladıktan sonra, olası partnerler için uyanık hale gelmektedirler ve olası partnerleri ve ilişkileri daha çekici olarak algılamaktadırlar (Campbell, Foster, 2002; Campbell, Foster ve Finkel, 2002). Bu bulgular, narsisistik kişilik eğilimleri yüksek bireylerin, kısa süreli cinsel ilişkileri tercih etmeleri gibi, sınırlandırılmamış sosyo-cinsel yönelimleri ile tutarlıdır.

Narsisizm ile romantik ilişkiye düşük düzeyde bağlanma arasındaki ilişkiyi açıklamak için, ilişki doyumu ve ilişkiye yapılan yatırım da değerlendirilmiştir. Yine de bu alandaki araştırmaların bulguları henüz belirsizliğini korumaktadır. Örneğin bazı araştırmalar (Foster, 2008), narsisizmin düşük düzeyde bağlanma ve düşük düzeyde yatırım ile ilişkili olduğunu savunurken, başka çalışmalar (Campbell ve Foster, 2002) narsisizmin bu mekanizmaların ikisini de tam olarak açıklayamadığını savunmaktadır.

Özetle narsisistik eğilimleri yüksek bireyler için romantik ilişkiler alanı, sahip oldukları benlik saygılarını yüceltmek ve yüksek olan benlik saygılarını devam ettirme stratejilerinin bir parçasıdır.

II. YÖNTEM

II.1. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Bu araştırmanın amacı, narsisizmin dışavurum biçimleri ile (açık ve örtük narsisizm) evlilik uyumu arasındaki ilişkinin yordanmasında, reddedilme duyarlılığı ve olumlu yanılısamların (eşe ve benliğe ilişkin) aracı rolünü belirlemektir. Bu bağlamda, araştırma kapsamında aşağıdaki hipotezlerin anlamlılığı sınanmıştır.

1. Açık narsisizm ile evlilik uyumu arasındaki ilişkide, reddedilme duyarlılığının aracı rolü vardır.
2. Açık narsisizm ile evlilik uyumu arasındaki ilişkide, *ideal eş* kriterine göre eşe yönelik olumlu yanılısamanın aracı rolü vardır.
3. Açık narsisizm ile evlilik uyumu arasındaki ilişkide, *ortalama eş* kriterine göre eşe yönelik olumlu yanılısamanın aracı rolü vardır.
4. Açık narsisizm ile evlilik uyumu arasındaki ilişkide, benliğe yönelik olumlu yanılısamanın aracı rolü vardır.
5. Örtük narsisizm ile evlilik uyumu arasındaki ilişkide, reddedilme duyarlılığının aracı rolü vardır.
6. Örtük narsisizm ile evlilik uyumu arasındaki ilişkide, *ideal eş* kriterine göre eşe yönelik olumlu yanılısamanın aracı rolü vardır.
7. Örtük narsisizm ile evlilik uyumu arasındaki ilişkide, *ortalama eş* kriterine göre eşe yönelik olumlu yanılısamanın aracı rolü vardır.
8. Örtük narsisizm ile evlilik uyumu arasındaki ilişkide, benliğe yönelik olumlu yanılısamanın aracı rolü vardır.

II.2. Örneklem ve İşlem

Bu çalışma, Mersin ilinde yaşayan ve araştırmaya katılmaya gönüllü, en az bir yıllık evliliği olan bireyler ile yürütülmüştür. Katılımcılara *kolaylıkla bulunabileni örneklem (convenience sampling)* yöntemiyle ulaşılmıştır. Ölçme araçları seti, *sıra etkisini (order effect)* kontrol edebilmek için dengelenmiştir. Söz konusu ölçme araçları, bireylere bir zarf içinde verilerek, geri alınırken aynı zarfın içinde ve kapalı olarak alınacağı bilgisi verilmiştir.

Toplamda 400 kişiye dağıtılan ölçme araçlarını 319 kişi doldurmuştur. Çok sayıda boş madde bırakan ya da maddelere hep aynı yönde cevap veren 77 katılımcının ölçekleri çalışmadan çıkartılmıştır. Verileri analize hazırlama aşamasında ise her değişken için (açık narsisizm, örtük narsisizm, reddedilme duyarlılığı, eşe ve benliğe yönelik olumlu yanılsama ve evlilik uyumu) *tekli uç değerler* analizi yapılmıştır. Bahsedilen değişkenlerin birinde uç değer alan 29 katılımcı çalışmadan çıkartılmıştır. Ardından hesaplanan *çoklu uçdeğer* analizi sonucuna göre ise 8 katılımcı daha çalışmadan çıkartılmıştır. Böylelikle analizler 205 katılımcı üzerinden yürütülmüştür.

Buna göre araştırmanın örneklemini, 124 kadın, 81 erkekten oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ranjı 21 ile 60 yıl arasında değişmekte olup; örneklemin yaş ortalaması 37.86'dır. Örneklemdaki katılımcıların evlilik süreleri 1 ile 34 yıl ranjında değişmekte olup; ortalama evlilik süresi 11.66 yıldır. Örneklemini oluşturan katılımcıların evlilik öncesi tanışıklık süresi ise ortalama 3.70 yıldır. Katılımcıların % 96.60'sının şu anki evlilikleri ilk evliliğidir.

Örneklemin eğitim seviyeleri incelendiğinde; katılımcıların % 2.50'sinin ilkokul, % 14.60'sının lise, % 66,30'ü üniversite ve % 16,60'sı lisansüstü eğitim mezunu olduğu görülmüştür.

II.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, verilerin toplanmasında, Demografik Bilgi Formu, Kişilik Özellikleri Listesi, Yetişkin Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, Narsisistik Kişilik Envanteri, Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği ve Yenilenmiş Çift Uyumu Ölçeği kullanılmıştır.

Tüm bu ölçeklerin yanı sıra, katılımcılardan 5'li Likert tarzı toplam 4 maddede, eşlerine ve evliliklerine yönelik genel bir değerlendirme yapmaları da istenmiştir. Söz konusu maddeler “Evliliğimin, idealimdeki evlilik olduğunu söyleyebilirim.”, “Eşimin idealimdeki eş olduğunu söyleyebilirim.”, “Başkalarının evlilikleri ile karşılaştığımda, benim evliliğimin daha iyi bir evlilik olduğunu düşünüyorum.” ve “Başkalarının eşleri ile karşılaştığımda, eşimin daha iyi bir eş olduğunu düşünüyorum.” dur. Şimdiki örnekleme, bahsedilen maddeler için ortalama puanlar; birinci madde için 3.90, ikinci madde için 3.94, üçüncü madde için 4.23 ve dördüncü madde için 4.29 olarak hesaplanmıştır.

II.3.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu aracılığı ile araştırmaya katılan bireylere cinsiyetleri, yaşları, meslekleri, eğitim düzeyleri, evliliklerinin kaç yıldır sürdüğü, evlilikleri öncesi eşleri ile tanışıklık süreleri, çocuklarının olup olmadığı, şu anki evliliklerinin ilk evlilikleri olup olmadığı soruları yöneltmiştir (Bkz. Ek 1).

II.3.2. Kişilik Özellikleri Listesi

Araştırmada olumlu yanılsamaları ölçmek amacıyla olumlu ve olumsuz kişilik özelliklerini içeren bir Kişilik Özellikleri Listesi kullanılmıştır. Söz konusu listenin

oluşturulması aşamasında, alanda yaygın olarak kullanılan dolaylı ölçüm yaklaşımlarından biri olan bireylerin kendi ilişkilerine ya da partnerlerine verdikleri puanlar ile ortalama ya da *ideal bir partnere* verdikleri puanların karşılaştırılması prosedürü kullanılmıştır. Çok sayıda araştırmada benzer ölçme prosedürü benimsemiş ve bu prosedür aracılığıyla benlik ve önemli diğerleri için olumlu yanılsamalara işaret eden geçerli ve güvenilir ölçümler elde edilmiştir (örn.; Hall ve Taylor, 1976; Taylor ve Koivumaki, 1976; Wenger ve Fowers, 2008).

Çalışmanın amacına uygun olarak bireylerin kendilerini, eşlerini, ideallerindeki eşi ve ortalama bir eşi değerlendirebilecekleri, 20 farklı kişilik özelliğini içeren bir liste hazırlanmıştır (Bkz. Ek 2). Olumlu ve olumsuz kişilik özellikleri, Somer ve Golberg'in (1999), Türkçe'de kişilik özelliklerini tanımlayan sıfatlar ile Beş Faktör Modeli'ni destekledikleri çalışmalarından seçilmiştir. Buna göre beş faktörde toplanan olumlu kişilik özelliklerine ilişkin sıfatlar arasından kura ile on sıfat (sıcak, çekici, iyi huylu, prensip sahibi, adil, hoşgörülü, sadakatli, duyarlı, sorumluluk üstlenen, kibar) seçilmiştir. Aynı işlem olumsuz kişilik özelliklerini gösteren sıfatlar (sıkıcı, dik başlı, tembel, saygısız, önyargılı, kaprisli, bencil, anlayışsız, şüpheli, beceriksiz) için tekrarlanmıştır. Kura ile belirlenen kişilik özelliklerinin rastgele sıralanması ile 20 sıfat içeren liste oluşturulmuştur. Katılımcılardan her sıfat için sırasıyla kendisini, eşini, idealindeki eşini ve ortalama bir eşi beşli Likert tipi bir skalada (1-Hiç yansıtıyor, 5-Bütünüyle yansıtıyor) değerlendirmeleri istenmiştir.

Olumlu yanılsamaları belirlemek amacıyla, bu çalışma kapsamında geliştirilen Kişilik Özellikleri Listelerinin, her değerlendirme ölçütü (benlik, eş, ideal eş, ortalama eş) için tek boyutlu olup olmadığı ve güvenilirlik bilgileri SPSS'de test edilmiştir. Analiz sonuçları kişilik özelliklerini tanımlayan sıfat listelerinin tek boyutlu olarak

kullanılabileceğini göstermiştir. Kişilik Özellikleri Listelerinin Cronbach Alfa değerleri benlik için .82, eş için .89, *ideal eş* için .85 ve *ortalama bir eş* için .95 olarak hesaplanmıştır.

Geliştirilen Kişilik Özellikleri Listelerinden her değerlendirme ölçütü (benlik, eş, *ideal eş*, *ortalama eş*) için gelen puanlar, fark puanlarını elde etmek amacıyla kullanılmıştır. Örneğin, olumlu sıfatlarda her sıfat için *eşe* verilen puandan, *ideal eşe* verilen puan çıkartılırken, olumsuz sıfatlarda *ideal eş* için verilen puandan *eş* için verilen puan çıkarılarak *eş-ideal eş* karşılaştırma puanı elde edilmiştir. Böyle bir formülasyonda hem olumlu hem de olumsuz sıfatlar için elde edilen fark puanlarının artması, olumlu yanılsamaya işaret etmektedir. *Eş-ideal eş* karşılaştırma puanına dayalı ölçme aracının faktöriyel yapısı öncelikle SPSS’de test edilmiştir. Ölçeğin tek boyutlu olarak toplam varyansın % 25.45’ini açıkladığı görülerek tek boyutlu olarak kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır. *Eş-ideal eş* karşılaştırma puanları tek boyutlu olarak LISREL’de doğrulayıcı faktör analizine alındığında, uyum indekslerinin veriyi desteklediği bulunmuştur ($\chi^2=329.54$, $sd=169$, $p=0.07$, $\chi^2/sd= 1.94$, RMSEA=0.07, GFI=0.86, AGFI=0.83, CFI=0.84).

Yukarıda açıklanan işlem, eşin *ortalama bir eş* ile karşılaştırma puanının elde edilmesi için de tekrarlanmıştır. Olumlu sıfatlarda her sıfat için *eşe* verilen puandan, *ortalama bir eşe* verilen puan çıkartılırken, olumsuz sıfatlarda *ortalama eş* için verilen puandan *eş* için verilen puan çıkarılarak *eş-ortalama eş* karşılaştırma puanı elde edilmiştir. *Eş- ortalama eş* karşılaştırma puanına dayalı ölçme aracının faktöriyel yapısı öncelikle SPSS’de test edilmiş; ölçeğin tek boyutlu olarak toplam varyansın % 44.27’sini açıkladığı görülerek tek boyutlu olarak kullanılmasının uygun olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ardından *eş-ortalama eş* karşılaştırma puanı tek boyutlu olarak doğrulayıcı faktör

analizine alınmış ve uyum indekslerinin veriyi desteklediği görülmüştür ($\chi^2=386.87$, $sd=170$, $p=0.07$, $\chi^2/sd=1.93$, $RMSEA=0.08$, $GFI=0.88$, $AGFI=0.84$, $CFI=0.88$).

Olumlu yanılsamalara ilişkin son puanlama ise kişinin her sıfat için *kendisine* verdiği puandan eşine verdiği puanın çıkartılması ile elde edilen *benliğe yönelik olumlu yanılsama* puanı olmuştur. *Benlik-eş* karşılaştırma puanına dayalı ölçme aracının faktöriyel yapısı öncelikle SPSS'de incelenmiş; ölçeğin tek boyutlu olarak toplam varyansın %27'sini açıkladığı görülerek tek boyutlu olarak kullanılmasının uygun olacağı sonucuna ulaşılmıştır. *Benlik- eş* karşılaştırmaları için LISREL'de yapılan ilk doğrulayıcı faktör analizi sonuçları tek boyutlu olarak modelin veriye kabul edilebilir düzeyde uyum sağlamadığını göstermiştir ($\chi^2=508.23$, $sd=170$, $p=.00$, $\chi^2/sd=3.00$, $RMSEA=0.10$, $GFI=0.80$, $AGFI= 0.73$, $CFI=0.71$). LISREL tarafından önerilen düzeltme önerileri kriter alınarak χ^2 düzeyinde en çok düşüşü sağlayan maddelerin (adil ve prensip sahibi, hoşgörülü ve iyi huylu, tembel ve prensip sahibi, tembel ve sorumluluk sahibi, sıkıcı ve sıcak, sorumluluk sahibi ve prensip sahibi) hata kovaryansları arasında korelasyona izin verilerek model yeniden sınanmıştır. Uyum iyiliği istatistikleri incelendiğinde, verinin modele iyi uyum sağladığı görülmüştür ($\chi^2=356.11$, $sd=164$, $p=.00$, $\chi^2/sd=2.17$, $RMSEA=0.07$, $GFI=0.85$, $AGFI= 0.81$, $CFI=0.81$).

II.3.3. Yetişkin Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği (Adult Rejection Sensitivity Questionnaire)

Araştırmaya katılan bireylerin reddedilme duyarlılığı düzeylerini ölçmek amacıyla Downey ve Feldman (1996) tarafından geliştirilen Reddedilme Duyarlılığı Ölçeğinin, yetişkin formu (Berenson ve ark., 2009) kullanılmıştır (Bkz. Ek 3). Yetişkin Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, orijinal Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği maddelerinin genel yetişkin örnekleme uyarlanmış biçimidir.

Yetişkin Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, “maddi olarak zor bir zamanda ebeveynlerden borç istemek”, “iş yerinde karşılaşılan bir sorunla ilgili şeften yardım istemek” gibi bireyin kendisi için *anlamlı diğerleri (significant others)* tarafından reddedilmesinin olası olduğu, dokuz hipotetik durum içermektedir. Her durum için öncelikle bireylerden, bu durum ile karşılaştıklarında ne kadar kaygılı ya da tedirgin hissedeceklerini 6’lı Likert tipi bir skalada (1-Hiç kaygılanmam, 6-Çok kaygılanırım) değerlendirmeleri beklenmektedir (örneğin, “Ailenizin size yardım etmeyi isteyip istemeyeceği konusunda ne kadar kaygılanırsınız ya da tedirgin olursunuz?”, “Şefinizin size yardım etmeyi isteyip istemeyeceği konusunda ne kadar kaygılanırsınız ya da tedirgin olursunuz?”). Ardından tanımlanan her duruma ilişkin önemli diğeri tarafından kabul edilme beklentilerini yine 6’lı Likert tipi bir skalada (1-Hiç olası değil, 6-Çok büyük olasılıkla) değerlendirmeleri istenmektedir (örn.; “Ailemin ellerinden geldiğince bana yardım etmeyi kabul edeceklerini düşünürüm.”, “Şefimin bana yardım etmeyi kabul edeceğini düşünürüm.”).

Böylelikle tanımlanan her hipotetik durum için reddedilme ve kabul edilme beklentisi olmak üzere iki ayrı puan elde edilmektedir. Kabul edilme beklentisi puanın ters çevrilerek reddedilme puanı ile çarpılması sonucunda, o madde için reddedilme duyarlılığı puanı elde edilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığını gösterirken, düşük puanlar ise daha düşük reddedilme duyarlılığına işaret etmektedir. Tek boyutlu olan Yetişkin Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği’nin ilk yayınladığı çalışmada güvenilirliğine ilişkin yapılan analizler ile Cronbach Alfa değeri .74 olarak belirlenmiştir (Berenson ve ark., 2009).

Şimdiki çalışmada orijinal dokuz maddelik Yetişkin-Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği maddeleri iki sosyal psikolog ve araştırmacı tarafından Türkçe’ye çevrilmiş,

çevrilen maddeler üzerinde tartışılmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Elde edilen maddeler üçüncü bir sosyal psikolog tarafından kaynak dile yeniden çevrilmiştir. Maddelerin orijinal hali ve yeniden çevrimi yapılan hali karşılaştırılarak farklılıklar tartışılmış ve son düzeltmeler yapılmıştır. Orijinal formda partneri tanımlamak amacıyla kullanılan *anlamli diğeri* ifadesi yerine katılımcıların evli olması nedeniyle *eş* ifadesi kullanılmıştır.

Ayrıca orijinal maddelerde tanımlanan hipotetik durumların Türk kültürü için reddedilme durumu yaratma konusunda anlamlı olmayabileceği başka bir deyişle, reddedilme beklentilerinin kültürden etkilenebileceği varsayımı ile kültüre uyumlu reddedilmenin olası olduğu yedi yeni durum (örneğin, “Kendi yakın akrabalarınızdan birinin geçici bir süre için evinizde kalması konusunu eşinizle konuşmak istiyorsunuz.”, “Kendi anne babanızın sağlık problemleri ile ilgili bir konuda, eşinizin de destek olmasını istiyorsunuz.”) tanımlanmıştır.

Tek boyutlu olduğu kabul edilen Reddedilme Duyarlılığı Ölçeğinin orijinal 9 maddesi ile LISREL’de yürütülen doğrulayıcı faktör analizinin ilk sonuçları ($\chi^2=351.05$, $sd=169$, $p=.00$, $\chi^2/sd=2.07$, $RMSEA=0.07$, $GFI=0.85$, $AGFI=0.89$, $CFI=0.89$) tatmin edici olmasına rağmen kuramsal olarak da uygun olan 5. ve 8. maddelerin hata kovaryanslarının ilişkilendirilmesine yönelik düzeltmenin yapılması ile model yeniden test edildiğinde uyum iyiliği istatistikleri değerlerinin daha iyiye gittiği bulunmuştur ($\chi^2=35.12$, $sd=26$, $\chi^2/sd=1.35$, $p=0.11$, $RMSEA=0.04$, $GFI=0.96$, $AGFI=0.94$, $CFI=0.93$). Reddedilme Duyarlılığı Ölçeğinin orijinal 9 maddesine, kültüre ve evliliğe uyumlu olarak yazılan 7 maddenin eklenmesi ile yeniden doğrulayıcı faktör analizi yapılarak ölçeğin iki formunun uyum indekslerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Buna göre, yeni eklenen maddeler ile birlikte, 16 madde üzerinden yürütülen doğrulayıcı faktör analizinin uyum

iyiliği istatistikleri incelendiğinde, datanın modele iyi uyum göstermediği ve düzeltmeler yapmanın gerekli olduğu bulunmuştur ($\chi^2=351.05$, $sd=169$, $\chi^2/sd=2.07$, $p=.00$, $RMSEA=0.07$, $GFI=0.85$, $AGFI=0.89$, $CFI=0.89$). Orijinal 9 maddelik form ve yeni eklenen maddeler ile elde edilen 16 maddelik formun doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarının karşılaştırılması aracılığı ile, ilk aşamada uyum indeksleri tatmin edici düzeyde olan 9 maddelik orijinal formun kullanılmasına karar verilmiştir.

II.3.4. Narsisistik Kişilik Envanteri (Narcissistic Personality Inventory)

Bu çalışmada narsisizmin grandiyözite boyutunu ölçmek için Narsisistik Kişilik Envanterinin, Ames, Rose ve Anderson (2005) tarafından kısaltılan 16 maddelik formu kullanılmıştır (Bkz. Ek 4).

Narsisistik Kişilik Envanteri, klinik olamayan evrende narsisistik kişilik özelliğinin ölçümü için geliştirilmiştir. Temeli *DSM-III* (APA, 1980) Narsisistik Kişilik Bozukluğu ölçütlerine dayanmaktadır. Geliştirildiğinden bu yana Raskin ve arkadaşları aşamalı olarak orijinal 220 maddeyi önce 80'e (Raskin ve Hall, 1979), ardından 54'e (Raskin ve Hall, 1981) son olarak 40 maddeye (Raskin ve Terry, 1988) düşürmüşlerdir. Narsisistik Kişilik Envanterinin 40 maddelik formu Ames ve ark. (2005) tarafından 16 maddeye indirilmiştir.

Çok sayıda araştırma (örn.; Emmons, 1984, 1987; Raskin, Terry, 1988) orijinal Narsisistik Kişilik Envanteri için faktör yapısını tanımlamaya çalışmıştır. Bununla birlikte, yapılan empirik çalışmaların çoğunluğunun ölçekten alınan toplam puan üzerinden yürütülmesi ve Wallace ve Baumeister'ın (2002) ölçekten alınan toplam puanın, alt ölçeklerden gelen puandan daha yordayıcı olduğu görüşü nedeniyle, Ames ve ark. (2005) Narsisistik Kişilik Envanterini 16 maddeye düşürdükleri çalışmalarında, orijinal ölçeğin tüm yanlarını yansıtan tek yapılı bir ölçme tanımlamışlardır.

Narsisistik Kişilik Envanteri her maddede “Kalabalıkta göze batmamayı tercih ederim.” ve “İlgi odağı olmak hoşuma gider.” gibi biri narsisistik eğilimlere işaret eden iki farklı ifade içerir. Katılımcıdan her madde için, kendisine en uygun olan seçeneği işaretlemesi istenir. Narsisistik eğilimleri içeren ifadelerin işaretlenmesiyle gelen puanlar toplanarak ölçeğin toplam puanı elde edilir. Narsisistik Kişilik Envanteri’nin 16 maddelik formunun geliştirildiği araştırmada Cronbach Alfa değeri .72 olarak bulunmuştur (Ames ve ark., 2005).

Şimdiki araştırmada açık narsisizmi ölçmek için, Narsisistik Kişilik Envanteri’nin Aydın, Araz, Akfırat ve Akgün (2011) tarafından Türkçe’ye uyarlanan formu kullanılmıştır. Analizler ölçeğin ortalama puanları üzerinden yürütülmüştür. Araştırma kapsamında söz konusu ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .66 olarak elde edilmiştir.

II.3.5. Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği (Hypersensitive Narcissism Scale)

Bu çalışmada narsisizmin kırılabilirlik boyutunu ölçmek için Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği (HSNS; Hendin ve Cheek, 1997) kullanılmıştır (Bkz. Ek 5).

Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği, 5’li Likert tipi (1-Hiç yansıtmıyor, 5-Bütünüyle yansıtıyor) toplam on maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler Murray’in 20 maddelik narsisizm ölçeğinden seçilmiştir (1938; akt. Hendin ve Cheek, 1997). Ölçeğin maddeleri bireyin kendisiyle ilgili olması (self-absorption) (örn.; “Kendi kişisel ilişkilerim, kendi sağlığım ya da diğerleri ile yaşadıklarım vb. konularda düşüncelere dalar giderim.”) ve aşırı duyarlılık (hypersensitivity) (örn.; “Başkalarının alaycı ya da küçümseyici sözleri duygularımı kolayca incitir.”) gibi narsisizmin örtük ve kırılabilir dışavurum özelliklerini yansıtmaktadır.

Bu çalışmada kapsamında Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği maddeleri bir sosyal psikolog, bir klinik psikolog ve araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiş, çevrilen maddeler üzerinde tartışılmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Ardından maddeler başka bir sosyal psikolog tarafından kaynak dile yeniden çevrilmiştir. Maddelerin orijinal hali ve yeniden çevrimi yapılan hali karşılaştırılarak farklılıklar tartışılmış ve son düzeltmeler yapılmıştır.

Söz konusu ölçeğin geliştirildiği araştırmada yürütülen üç çalışma boyunca Cronbach Alfa değeri .62 ile .72 arasında bulunmuştur (Hendin ve Cheek, 1997). Şimdiki çalışmada ise faktör yükü az olan 10. maddenin ölçekten çıkartılması ile gözlenen Cronbach Alfa değeri .70'dir.

II.3.6. Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği (Revised Dyadic Adjustment Scale)

Şimdiki araştırmada evlilik uyumunu ölçmek amacıyla Spanier (1976) tarafından geliştirilen *Çift Uyum Ölçeği*'nin Busby, Crane, Larson ve Christensen (1995) tarafından yeniden düzenlenmiş olan formu kullanılmıştır (Bkz. Ek 6).

Orijinal *Çift Uyum Ölçeği* 32 maddeden oluşmakta; doyum, uzlaşma, bütünleşme ve duygusal ifade olmak üzere 4 alt ölçek içermektedir. Çift Uyum Ölçeği, evlilik literatüründe en sık kullanılan araç olmasına rağmen, Busby ve ark. (1995) tarafından, faktör yüklerinin eşit dağılmaması nedeniyle yeniden düzenlenmiştir. Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği ve orijinal Çift Uyum Ölçeği arasındaki korelasyon oldukça yüksektir ($r = .97$, $p < .01$). Ayrıca ölçeğin iki yarı güvenirlik katsayısı .94 ve *Locke-Wallece Evlilik Uyum Testi* ile ölçüt bağıntılı geçerliği $r = .68$ 'dir ($p < .01$).

Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği 5'li Likert tipi puanlanan (1- Hiçbir zaman, 5- Çoğu zaman), 3 faktörlü bir yapıya sahiptir. Ölçeğin, temel kararların alınmasını içeren 1.,

2., 3., 4., 5. ve 6. maddeleri *görüş birliği/uzlaşma* (consensus) faktörünü (örn., geleneksellik, mesleki kararlar), 7., 8., 9. ve 10. maddeleri *doyum* (*satisfaction*) faktörünü (örn., “İlişkinizi bitirmeyi ne sıklıkta tartışırsınız?”), 11., 12., 13. ve 14. maddeleri ise *bütünleşme* (*cohesion*) faktörünü (örn., Ne sıklıkta bir şeyi sakince tartışırsınız?) oluşturur. Puanlamada 7., 8., 9., ve 10. maddelerin ters çevrilmektedir.

Orijinal *Çift Uyum Ölçeği* Fışiloğlu ve Demir (2000) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Yenilenmiş *Çift Uyum Ölçeği* ise ilk olarak Türkçe’de Gündoğdu (2007) tarafından kullanılmıştır. Ölçeğin bu çalışmada Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı, görüş birliği/uzlaşma faktörü için .80, doyum faktörü için .80, bütünleşme faktörü için .74 ve tüm ölçek için .87 olarak hesaplanmıştır.

şimdiki çalışmada tüm ölçek için Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı uzlaşma/görüş birliği faktörü için .74, doyum faktörü için .82, bütünleşme faktörü için .71 ve tüm ölçek için ise .86 olarak hesaplanmıştır.

III. BULGULAR

Araştırmanın amacı doğrultusunda, iki dışsal değişken (açık narsisizm ve örtük narsisizm) belirlenmiş ancak yapılan korelasyon analizleri sonucunda açık narsisizmi ölçmek amacıyla kullanılan Narsisistik Kişilik Envanteri'nin diğer hiçbir değişken ile ilişkili olmadığı görülmüştür (Bkz. Tablo 2). Bu nedenle açık narsisizme ilişkin modeller test edilememiştir. Aşağıda aktarılan tüm analizler bir diğer dışsal değişken olan örtük narsisizme ilişkindir.

Aritmetik ortalama ve standart sapma puanları Tablo 1'de verilmiş olan değişkenlerin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadıklarını test etmek amacıyla bağımsız gruplar için t-testi yapılmıştır. Analiz sonuçları açık narsisizm ($t=-.59, p>.05$), örtük narsisizm ($t= -1.63, p>.05$), reddedilme duyarlılığı ($t=3.35, p>.05$), evlilik uyumu ($t=-1.12, p>.05$), benliğe yönelik olumlu yanılsamalar ($t=3.35, p>.05$), *ideal eş* ölçütüne göre tanımlanan eşe yönelik olumlu yanılsamalar ($t=-1.68, p>.05$) ve *ortalama eş* ölçütüne göre tanımlanan eşe yönelik olumlu yanılsamalar ($t=.69, p>.05$) için kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir.

Araştırma kapsamında, tanımlayıcı istatistikler, değişkenler arası korelasyon ve güvenilirlik analizleri için SPSS 20 kullanılırken, temel ölçüm modeli ve yapısal eşitlik modeli LISREL 8.51 (Jöreskog ve Sörbom, 1993) aracılığı ile analiz edilmiştir. “YEM, regresyon modelindeki yordayıcı yapısal ilişkiyle, faktör analizindeki gizil faktör yapılarını kapsamlı bir şekilde birleştirmektedir. Diğer bir deyişle ‘LISREL’ analizleri olarak bildiğimiz teknikler en basit anlatımla faktör analizi ve regresyonun uzantısıdır.” (Sümer, 2000, s. 50).

Tablo 1: Açık narsisizm, örtük narsisizm, reddedilme duyarlılığı, eşe ve benliğe yönelik olumlu yanılsamalar ve evlilik uyumu değişkenlerinin ortalama ve standart sapma puanları

	N	Ortalama	Standart Sapma
Açık Narsisizm	205	0.25	0.16
Örtük Narsisizm	205	2.74	0.62
Reddedilme Duyarlılığı	205	5.99	3.07
Benlik-Eş Farkı	205	0.04	0.63
İdeal Eş-Eş Farkı	205	1.14	0.56
Eş-Ortalama Eş Farkı	205	0.41	0.92
Evlilik Uyumu	205	3.82	0.58

Tablo 2: Açık narsisizm, örtük narsisizm, reddedilme duyarlılığı, eşe ve benliğe yönelik olumlu yanılsamalar ile evlilik uyumu değişkenleri arası korelasyon matrisi

	1	2	3	4	5	6	7
1. Açık Narsisizm	-						
2. Örtük Narsisizm	-.009	-					
3. Reddedilme Duyarlılığı	-.046	.419**	-				
4. Benlik-Eş Farkı	.109	-.110	.171*	-			
5. İdeal Eş-Eş Farkı	-.051	-.136	-.343**	-.673**	-		
6. Eş-Ortalama Eş Farkı	-.090	-.045	-.142*	-.522**	.534**	-	
7. Evlilik Uyumu	-.089	-.165*	-.454**	-.509**	.674**	.479**	-

* $p < .05$, ** $p < .001$, N=205

Hem ölçüm hem de yapısal eşitlik modellerinin yapılandırılmasında, Kovaryans Matris'leri ve en yüksek olasılık tahmini (maximum likelihood estimation) kullanılmıştır. Modellerin veriye uyumu temel olarak, Ki Kare (χ^2) Uyum Testi (Chi-Square Goodness of Fit) ve Uyum İndeksleri'ne (Goodness of Fit) dayanmaktadır. Araştırma kapsamında ölçülen değişkenler arası gözlenen kovaryans matrisi ve yordanan kovaryans matrisinin ne oranda benzediğini sınamak için belirli uyum indeksleri kullanılmıştır. Bunlar: RMSEA (the Root Mean-Square Error of Approximation), AGFI (Adjusted of Goodness of Fit Index), GFI (Goodness of Fit Index), CFI (Comparative Fit Index) ve χ^2/sd 'dir.

Genel olarak, kabul edilebilir bir uyum için AGFI, CFI ve GFI'nın .90 üzeri bir değer, RMSEA'nın .08 den ve χ^2/sd 'nin de 3'ten küçük bir değer olması gerekmektedir (Jöreskog ve Sörbom, 1993).

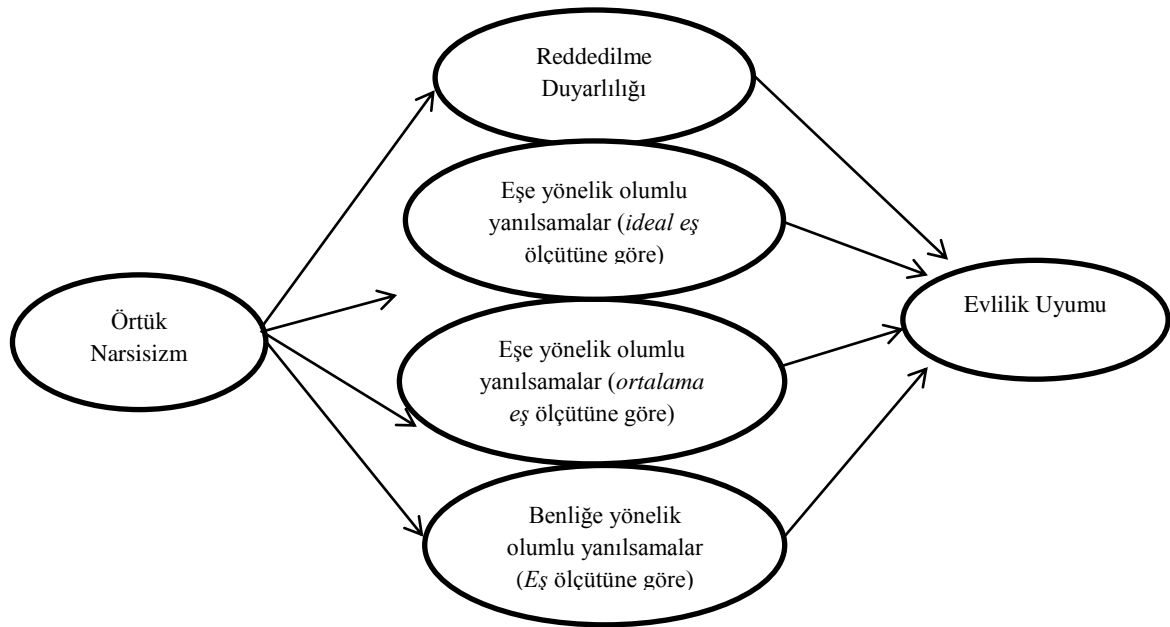
Bu çalışma kapsamında Little, Cunningham, Shahar ve Widaman (2002) tarafından önerildiği gibi, Yapısal Eşitlik Modellerinde kullanılmak üzere tüm gizil değişkenler için parselleme yöntemiyle gözlenen değişkenler oluşturulmuştur. Evlilik Uyumu Ölçeği, literatürde yaygın olarak kullanılan ve üç alt faktörü olan bir ölçektir. Bu çalışma kapsamında söz konusu ölçeğin alt faktörleri (görüş birliği/uzlaşma, doyum ve bütünleşme), evlilik uyumu gizil değişkenini yordayan üç ayrı gözlenen değişken olarak kullanılmıştır.

Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği tek faktörlü bir yapı sergilemesi nedeniyle, madde-toplam test korelasyon katsayıları kriter alınarak dengeli biçimde (Thompson ve Melancon, 1996) üç parçeye ayrılmıştır. Böylece reddedilme duyarlılığı gizil değişkeni için

üç gözlenen değişken yaratılmıştır. Ayrıca tek bir gözlenen değişken ile temsil edilen örtük narsisizm için de aynı yöntem ile üç gözlenen değişken oluşturulmuştur.

Yapısal Eşitlik Modelinde kullanmak amacıyla hem *ideal eş* hem de *ortalama eş* kriterine göre *eşe yönelik olumlu yanılama* gizil değişkenlerinde sıfatlar rastgele bir şekilde dört parsele atanmışlardır. Benzer olarak *benlik-eş* fark puanlarına dayalı *benliğe yönelik olumlu yanılama* gizil değişkeni için de sıfatlar rastgele bir şekilde dört parsele atanmışlardır.

Araştırma kapsamında kullanılan gizil değişkenlere ait gözlenen değişkenlerin belirlenmesinin ardından yapısal eşitlik modelinin test edilmesine geçilmiştir. Oluşturulan modelde, örtük narsisizmin hem reddedilme duyarlılığı hem de benliğe ve eşe yönelik olumlu yanılama aracılığıyla evlilik uyumunu yordayıp yordamadığı test edilmiştir (Bkz. Şekil 2).

Şekil 2: Örtük narsisizm ile evlilik uyumu arasındaki ilişkiye olumlu yanılama (hem eşe yönelik hem de benliğe yönelik olumlu yanılama) hem de reddedilme duyarlılığının bir arada aracılık ettiği model.

Söz konusu modelde olumlu yanılısama gizil değişkenlerinin tümü aynı anda modele dahil edilmiştir. Yapısal Eşitlik Analizleri Anderson ve Gerbing'in (1988) önerdiği gibi, iki aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada ölçeklerden oluşturulan parseller aracılığı ile gizil değişkenlerin tanımlanmasını içeren ölçüm modelinin analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen uyum iyiliği istatistikleri incelendiğinde, modelin veriye iyi uyum sağlamadığı görülmüştür ($\chi^2= 818.54$, $sd=174$, $\chi^2/sd=4.70$, $p=.00$, $RMSEA=0.13$, $GFI=0.72$, $AGFI= 0.63$, $CFI=0.75$).

Bu durumun olası açıklamalarından biri olarak, olumlu yanılısama değişkenleri arasında istatistiksel yönden anlamlı korelasyonların bulunması (Bkz. Tablo 2) nedeniyle; tanımlanan tüm olumlu yanılısamaların evlilik uyumunu yordamak amacıyla bir arada kullanılması önünde engel teşkil etmiş olabileceği (*suppressor etkisi*) düşünülmüştür. Bu nedenle Yapısal Eşitlik Modeli analizleri olumlu yanılısama ölçümleri için ayrı ayrı yürütülmüştür.

Eşe yönelik olumlu yanılısama ilk modelde "ideal eş" kriterine göre, ikinci modelde ise "ortalama eş" kriterine göre tanımlanmıştır. Üçüncü modelde yer alan benliğe yönelik olumlu yanılısamada ise kişinin kendisine yönelik yaptığı değerlendirme ile eşine yönelik yaptığı değerlendirmenin fark puanı kullanılmıştır.

Tablo 3: Kullanılan ölçüm modellerinin uyum iyiliği indeksleri

Ölçme Modelleri	χ^2	<i>sd</i>	χ^2/sd	RMSEA	GFI	AGFI	CFI
Tüm aracı değişkenlerin bir arada bulunduğu model	818.54	174	1.74	4.70	0.72	0.63	0.75
İdeal eş ölçütüne göre kurulan modeller	98.30	59	1.66	0.05	0.93	0.89	0.93
Ortalama eş ölçütüne göre kurulan modeller	99.04	59	1.63	0.05	0.93	0.89	0.96
Benlik-eş karşılaştırmasına göre kurulan modeller	100.53	59	1.7	0.05	0.93	0.89	0.93

Tablo 4: Yapısal Eşitlik modellerinin uyum iyiliği indeksleri

Yapısal Eşitlik Modelleri	χ^2	<i>sd</i>	χ^2/sd	RMSEA	GFI	AGFI	CFI
Model 1	101.90	61	1.67	0.05	0.93	0.94	0.89
Model 2	100.58	60	1.67	0.05	0.93	0.89	0.95
Model 3	105.02	62	1.69	0.58	0.93	0.89	0.95
Model 4	99.66	61	1.63	0.05	0.93	0.90	0.96
Model 5	90.66	61	1.48	0.05	0.93	0.90	0.96
Model 6	99.11	60	1.65	0.05	0.93	0.89	0.96
Model 7	125.36	62	2.02	0.07	0.91	0.87	0.94
Model 8	104.20	61	1.70	0.05	0.93	0.89	0.93
Model 9	104.20	61	1.70	0.05	0.93	0.89	0.93
Model 10	102.09	60	1.70	0.05	0.93	0.89	0.93
Model 11	124.62	62	2.01	0.07	0.91	0.87	0.90

III.1. Olumlu yanılsamayı, eşe ve “ideal eşe” yönelik yapılan değerlendirmelere dayalı fark puanlarıyla tanımlayarak evlilik uyumunu yordama

İlk olarak örtük narsisizmin, reddedilme duyarlılığı ve eşe yönelik olumlu yanılsama (*ideal eş-eş* karşılaştırmasına dayanan) aracılığı ile evlilik uyumunu yordayıp yordamayacağı test edilmiştir. Bu amaçla, ilk aşamada, modelde kullanılan gizil değişkenler ve gözlenen değişkenler arasındaki ilişkilerin incelendiği ölçüm modeli test edilmiş ve uyum iyiliği sonuçları modelin veriye iyi uyum sağladığına işaret etmiştir ($\chi^2=98.30$, $sd=59$, $p=.00$, $\chi^2/sd=1.66$, RMSEA= 0.05, GFI=0.93, AGFI= 0.89, CFI= 0.95).

Ölçüm modelinin desteklenmesinin ardından sınanan ilk yapısal eşitlik modelinin standardize regresyon katsayıları ve R² değerleri Şekil 3’de sunulmuştur. Söz konusu modelde, örtük narsisizm ile evlilik uyumu arasındaki ilişkiye reddedilme duyarlılığı ve *ideal eş* ölçütüne göre tanımlanan eşe yönelik olumlu yanılsamanın aracılık edip etmediği test edilmiştir. Modelin uyum iyiliği istatistikleri incelendiğinde; $\chi^2=101.90$, $sd=61$, $p=.00$, $\chi^2/sd=1.67$, RMSEA=0.05, GFI=0.93, AGFI= 0.89, CFI= 0.94 değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür.

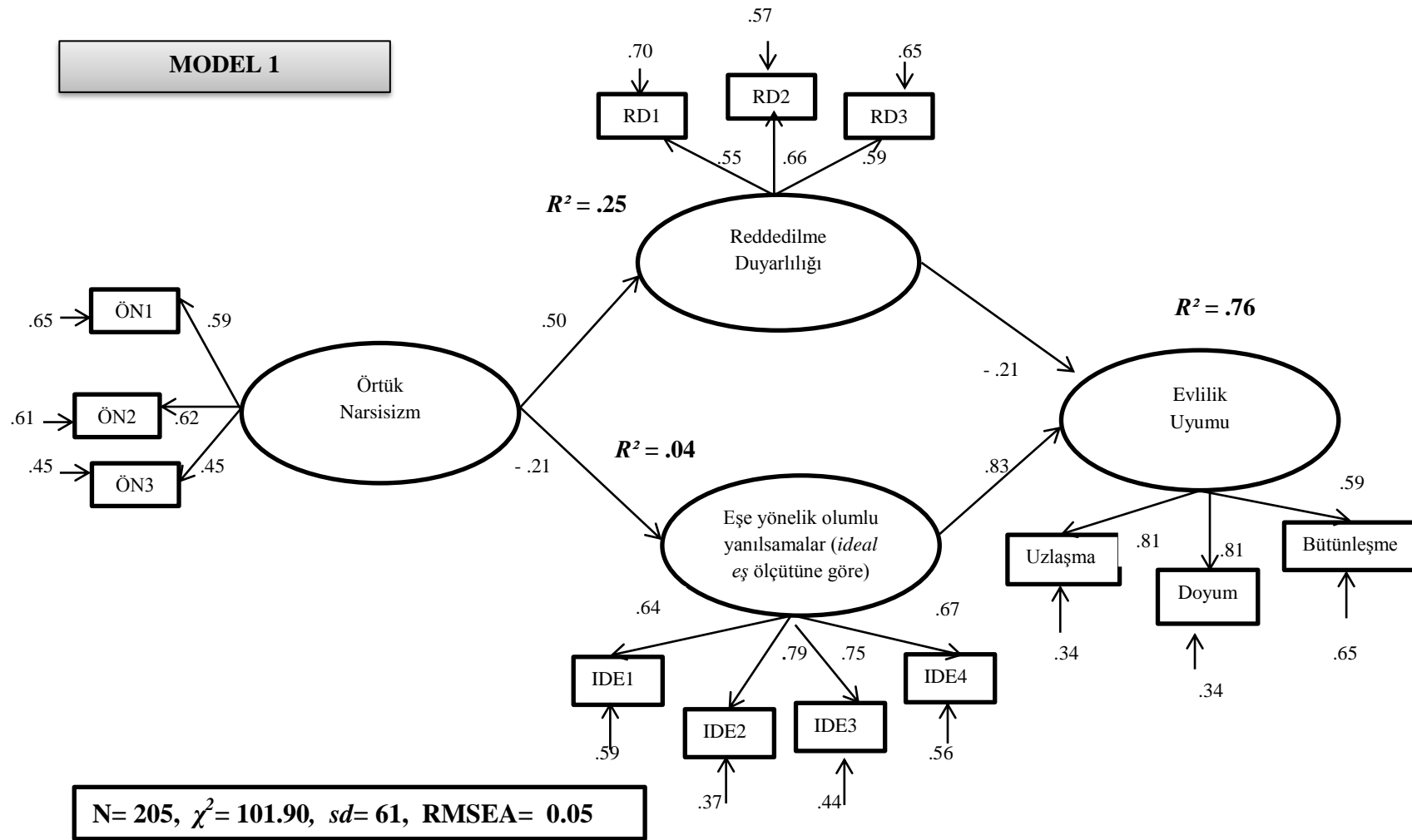
Buna göre örtük narsisizm, ideal eş ile karşılaştırmaya dayalı olarak tanımlanan eşe yönelik olumlu yanılsama varyansının % 4’ünü açıklarken, reddedilme duyarlılığının % 25’ini açıklamaktadır. Örtük narsisizmin de katkısıyla reddedilme duyarlılığı ve eşe yönelik olumlu yanılsama, evlilik uyumu varyansının % 76’sını açıklamaktadır. Örtük narsisizm reddedilme duyarlılığını pozitif yönde ($t=4.20$, $p<.05$), reddedilme duyarlılığı ise evlilik uyumunu negatif yönde yordamaktadır ($t=-2.77$, $p<.05$). Örtük narsisizm, *ideal eş* kriterine göre eşe yönelik olumlu yanılsamayı negatif yönde yordamaktadır ($t=-2.29$,

$p<.05$). Eşe yönelik olumlu yanılısama ise evlilik uyumunu pozitif yönde yordamaktadır ($t=8.09, p<.05$).

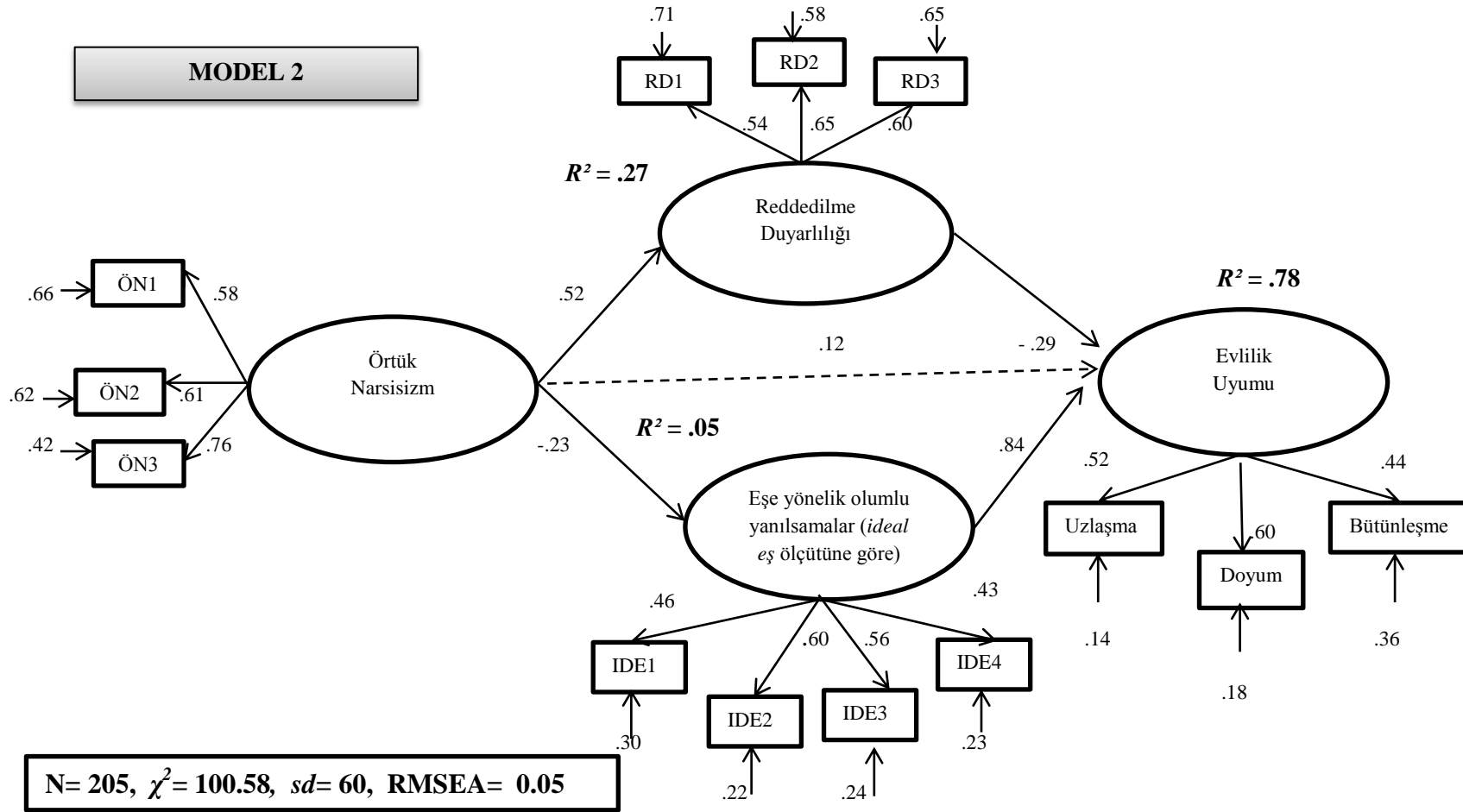
Test edilen tam aracılık modelinin uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğunun görülmesinin ardından, değişkenler arası ilişkinin doğasını belirleyebilmek amacıyla aynı modelde kısmi aracılık etkisi incelenmiştir. Bu doğrultuda, örtük narsisizm ile evlik uyumu arasına doğrudan bir yol eklenerek model yeniden sınanmıştır. (Şekil 4). Modelin uyum iyiliği istatistikleri incelendiğinde; değerlerin kabul edilebilir düzeyde olmasına rağmen ($\chi^2=100.58, sd=60, p=.00, \chi^2/sd=1.67, RMSEA=0.05, GFI=0.93, AGFI=0.89, CFI= 0.95$); örtük narsisizm ile evlilik uyumu arasına yeni eklenen ve kısmi aracılığı yordayan yola ait regresyon katsayısının istatistiksel açıdan anlamsız olduğu görülmüştür ($t=1.33, p>.05$). Bu nedenle kurulan kısmi aracılık modelinin veriye uyum sağlamadığı kabul edilmiştir.

İlk modelin test edilmesi sonrasında, bu modele alternatif olarak oluşturulan model de test edilmiştir. Bu alternatif modele göre, örtük narsisizm reddedilme duyarlılığını, reddedilme duyarlılığı olumlu yanılısamaları, olumlu yanılısamalar ise evlilik uyumunu yordamaktadır (Şekil 5). Elde edilen modelin uyum iyiliği istatistikleri incelendiğinde, değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür ($\chi^2= 105.02, sd=62, p=.00, \chi^2/sd=1.7, RMSEA=0.05, GFI=0.93, AGFI=0.89, CFI= 0.95$). Modelin uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğunun görülmesinin ardından ilk olarak test edilen ve nispeten daha sade olan model (Şekil 3) ile karşılaştırılarak hangi modelin, değişkenler arası ilişkiyi tanımlamada daha iyi olduğu incelenmiştir. İlk olarak test edilen ve nispeten daha sade olan modelin ECVI (Expected Cross-Validation Index) değerinin .79 ve AIC (Akaike's Information Criterion) değerinin 161.90 iken, alternatif modelin ise ECVI değerinin 163.02 ve AIC değerinin .80 olduğu görülmüştür. Söz konusu indekslerde

daha düşük değerler alan ilk modelin veriye daha iyi uyum sağladığı kabul edilmiştir (Byrne, 2010).

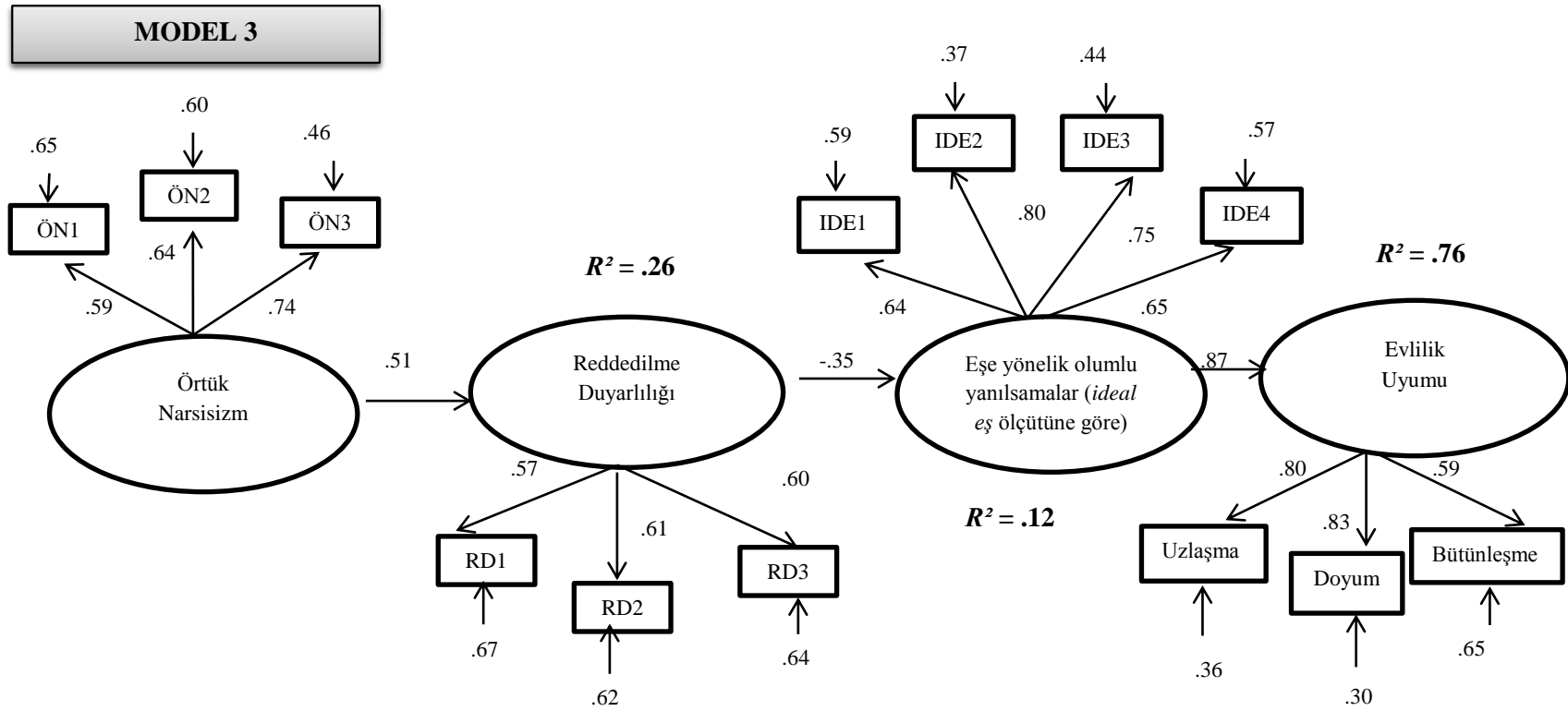

Şekil 3: Yapısal Eşitlik Modeli 1- İdeal Eş-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Eşe Yönelik Olumlu Yanılısma Kullanan Model

Not: Kesik çizgiler istatistiksel olarak anlamlı olmayan yolları göstermektedir.

Şekil 4: Yapısal Eşitlik Modeli 2- İdeal Eş-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Eşe Yönelik Olumlu Yanılsama Kullanan Kısmi Model

N= 205, $\chi^2= 105.02$, $sd= 62$, RMSEA= 0.05

Şekil 5: Yapısal Eşitlik Modeli 3- İdeal Eş-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Eşe Yönelik Olumlu Yanılsama Kullanan Alternatif Model

III.2. Olumlu yanılsamayı, eşe ve “ortalama eş” yönelik yapılan değerlendirmelere dayalı fark puanlarıyla tanımlayarak evlilik uyumunu yordama

Eşe yönelik olumlu yanılsamanın, ideal eş kriteri ile tanımlandığı, yukarıda bilgisi verilen modelin ardından eşe yönelik olumlu yanılsama, eşe ve ortalama bir eşe yönelik yapılan değerlendirmelere dayalı fark puanları ile tanımlanmış; böylece yeni bir model oluşturularak test edilmiştir.

Bu amaçla gizil değişkenler ve gözlenen değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılığı için yapılan ölçüm modelinin uyum iyiliği sonuçları, modelin veriye kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığını göstermiştir ($\chi^2=99.04$, $sd=59$, $p=.00$, $\chi^2/sd=1.63$, $RMSEA=0.05$, $GFI=0.93$, $AGFI=0.89$, $CFI=0.96$). Ölçüm modelinin desteklenmesinin ardından test edilen modelin standardize regresyon katsayıları ve R^2 değerleri Şekil 6' de sunulmuştur. Söz konusu modelde, örtük narsisizm ile *ortalama eş* kriterine göre tanımlanan eşe yönelik olumlu yanılsama arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($t=-0.76$, $p>.05$).

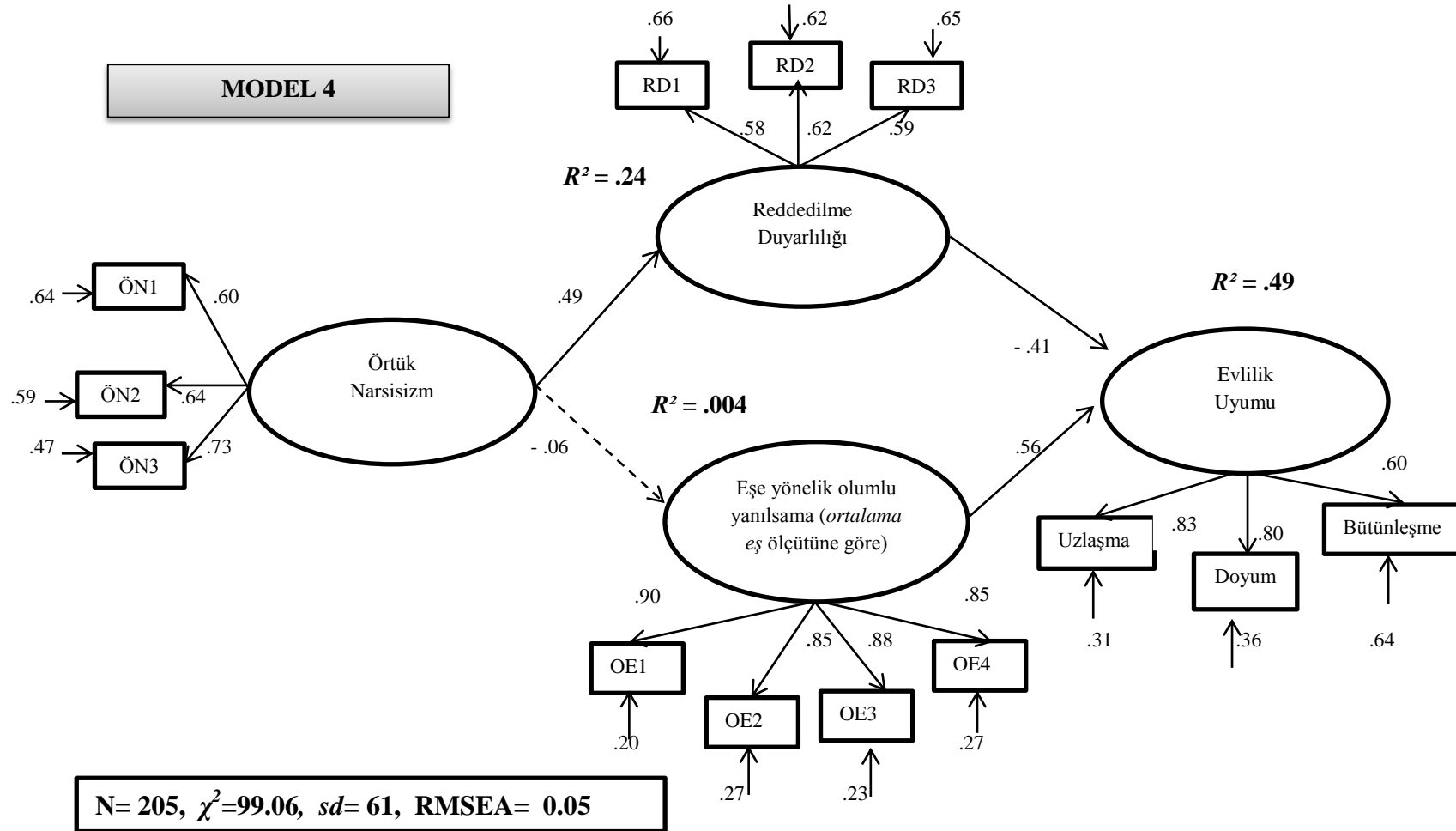
Örtük narsisizm ile eş *ortalama bir eşten* daha olumlu olarak algılama eğilimi arasında anlamlı yol olmaması nedeniyle bu yolun çıkarılması sonrasında model yeniden test edilmiştir (Şekil 7). Elde edilen uyum iyiliği değerleri modelin veriye iyi uyum sağladığına işaret etmiştir ($\chi^2=99.66$, $sd=61$, $p=.00$, $\chi^2/sd=1.63$, $RMSEA=0.05$, $GFI=0.93$, $AGFI=0.90$, $CFI=0.96$).

Doğruluğu kabul edilen modele (Şekil 7) göre örtük narsisizm, reddedilme duyarlılığının % 24'ünü açıklamaktadır. Reddedilme duyarlılığı aracılığı ile örtük narsisizm ve eşin ortalama bir eşten daha olumlu algılanması, evlilik uyumunun % 49'unu açıklamaktadır. Model 1'de olduğu gibi bu modelde de örtük narsisizm reddedilme

duyarlılığını pozitif yönde ($t= 4.29, p<.05$), reddedilme duyarlılığı ise evlilik uyumunu negatif yönde yordamaktadır ($t=-4.27, p<.05$). Ayrıca *ortalama eş* kriterine göre eşe yönelik olumlu yanılısama, evlilik uyumunu pozitif yönde yordamaktadır ($t= 7.46, p<.05$).

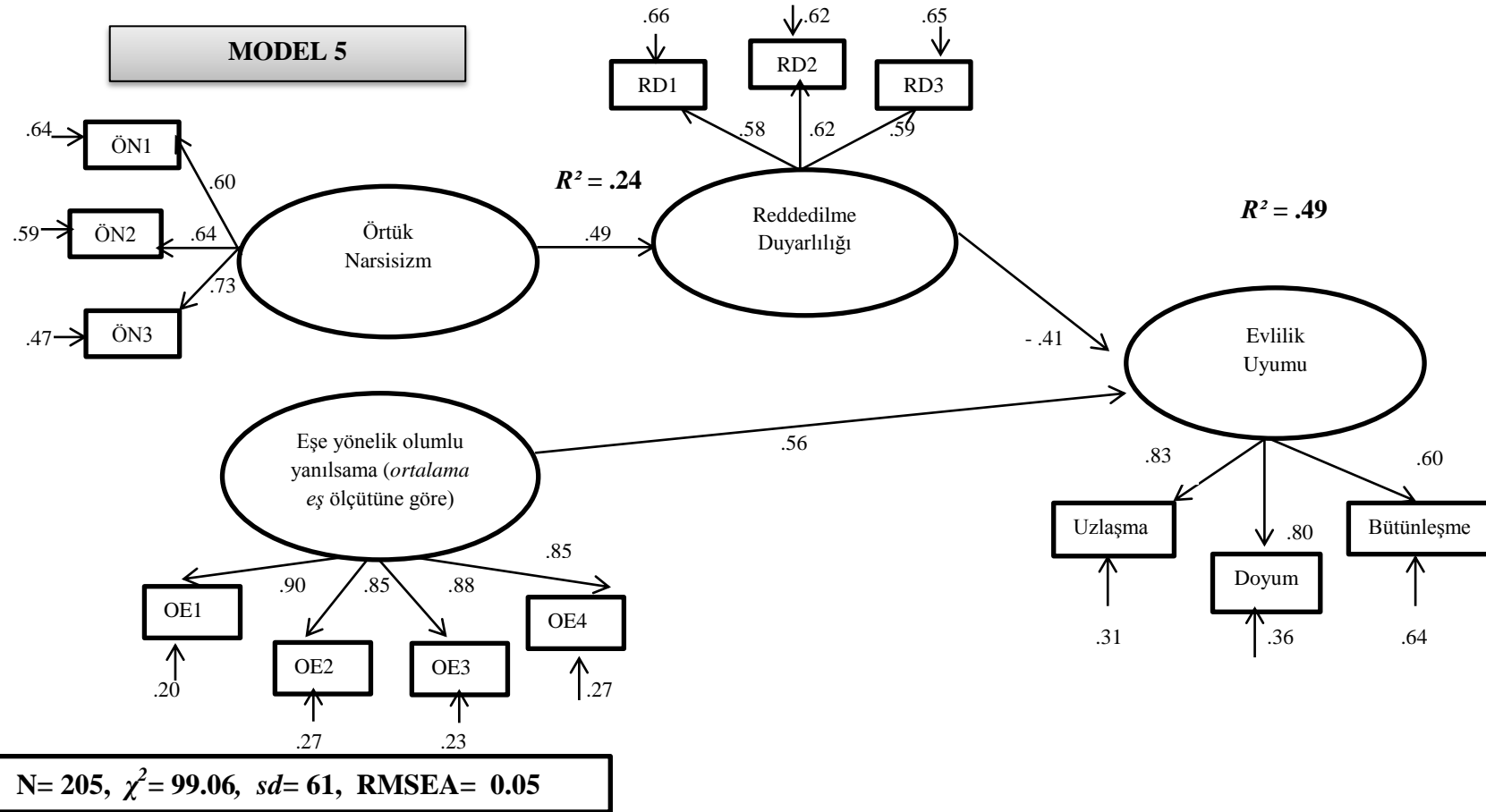
Eşe yönelik olumlu yanılısamanın evlilik uyumunu doğrudan, örtük narsisizmin ise reddedilme duyarlılığı aracılığı ile yordadığı modelde, örtük narsisizm ile evlilik uyumu arasında doğrudan bir yol tanımlanarak yeni bir model sınanmıştır (Şekil 8). Ancak örtük narsisizmin evlilik uyumunu doğrudan yordamadığı görülmüştür ($t=0.66, p>.05$).

Eşe yönelik olumlu yanılısamanın *ortalama eş* kriteriyle tanımlanması temelinde son olarak; örtük narsisizmin reddedilme duyarlılığını, reddedilme duyarlılığının eşe yönelik olumlu yanılısamayı, olumlu yanılısamanın ise evlilik uyumunu yordadığı alternatif model de test edilmiştir. Şekil 9'da standardize regresyon katsayıları ve R^2 değerleri sunulan yapısal eşitlik modelinin uyum iyiliği istatistikleri incelendiğinde; $\chi^2=125.36, sd=62, \chi^2/sd=2.02, p=.00, RMSEA=0.07, GFI=0.91, AGFI=0.87, CFI= 0.94$ değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür. Ancak modeldeki ilk aracı değişken olan reddedilme duyarlılığı ile eşi ortalamadan daha olumlu algılama eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı ($t= -0.57, p>.05$) için modelin doğrulanmadığı sonucuna varılmıştır.

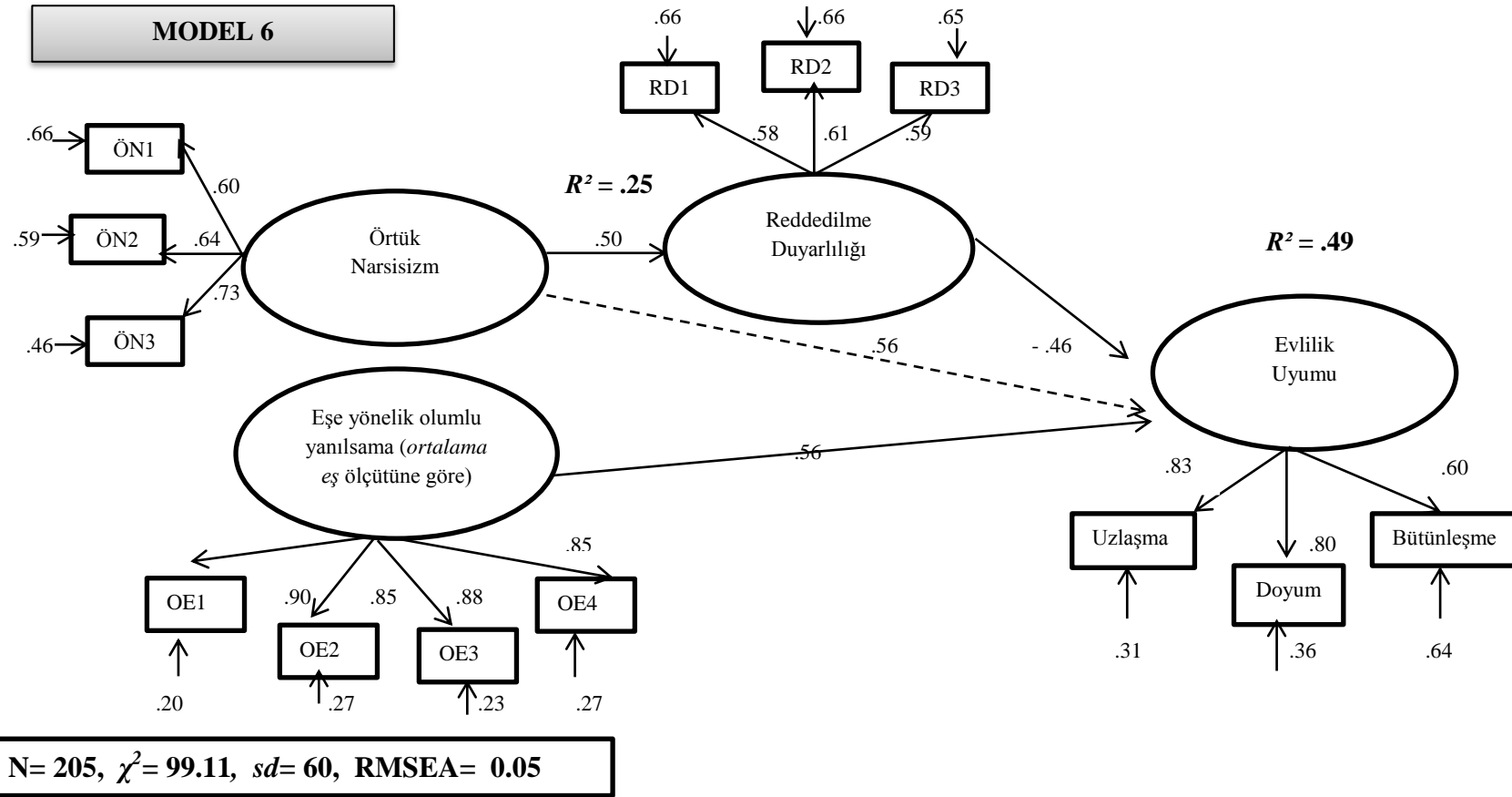

Not: Kesik çizgiler istatistiksel olarak anlamlı olmayan yolları göstermektedir.

Şekil 6: Yapısal Eşitlik Modeli 4- Ortalama Eş-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Eşe Yönelik Olumlu Yanılısama Kullanan Model

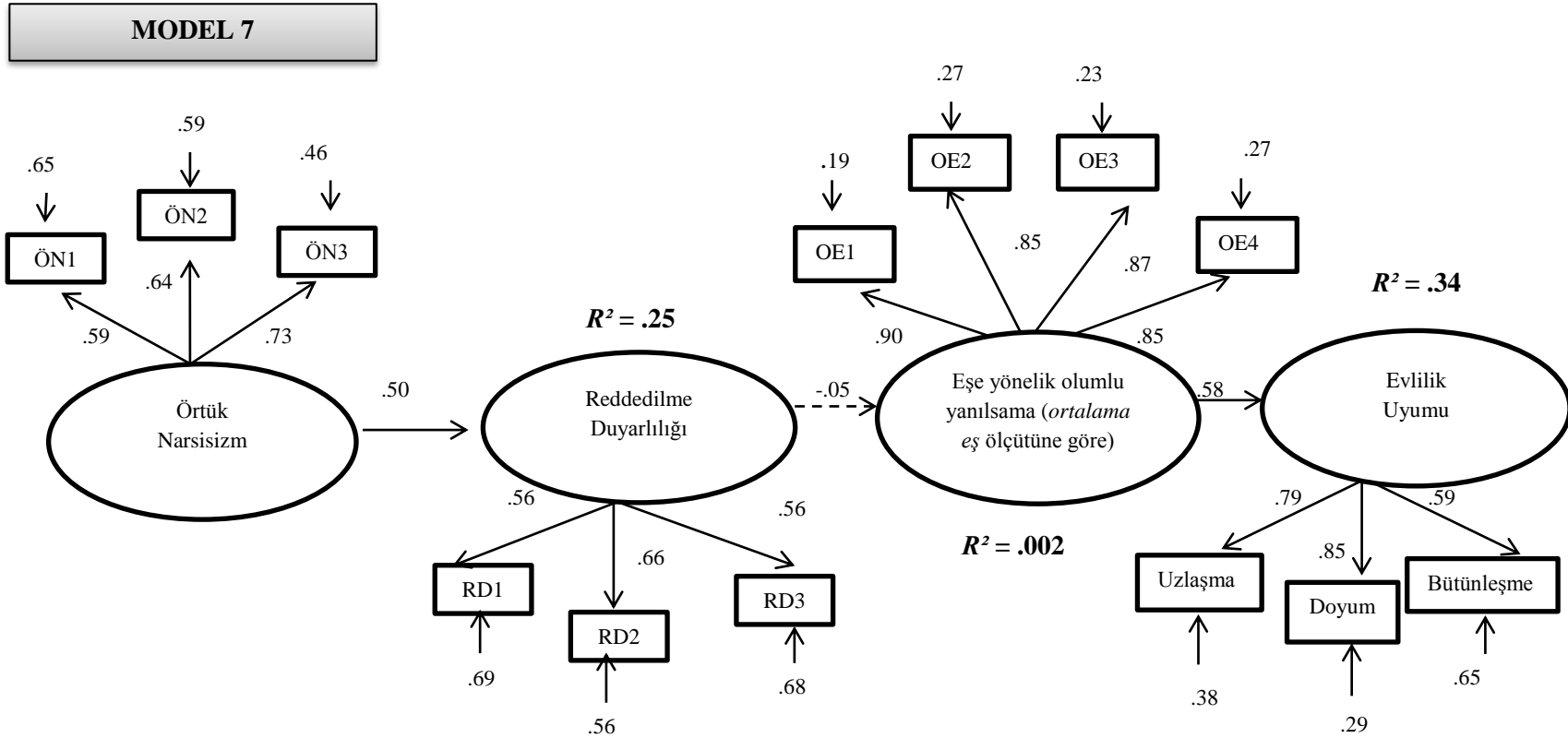

Şekil 7: Yapısal Eşitlik Modeli 5- Ortalama Eş-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Eşe Yönelik Olumlu Yanılısamayı Dışsal Değişken Olarak Kullanan Model

Not: Kesik çizgiler istatistiksel olarak anlamlı olmayan yolları göstermektedir

Şekil 8: Yapısal Eşitlik Modeli 6- Ortalama Eş-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Eşe Yönelik Olumlu Yanılısamayı Dışsal Değişken Olarak Kullanan Kısmi Model

$N= 205, \chi^2 = 125.36, sd= 62, RMSEA= 0.07$

Not: Kesik çizgiler istatistiksel olarak anlamlı olmayan yolları göstermektedir.

Şekil 9: Yapısal Eşitlik Modeli 7- Ortalama Eş-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Eşe Yönelik Olumlu Yanılsama Kullanan Alternatif Model

III.3. Olumlu yanılmayı, “benliğe” ve “eşe” yönelik yapılan değerlendirmelere dayalı fark puanlarıyla tanımlayarak evlilik uyumunu yordama

Son olarak, örtük narsisizmin, reddedilme duyarlılığı ve benliği idealleştirme (*benlik-eş* karşılaştırmasına dayanan fark) aracılığı ile evlilik uyumunu yordayıp yordamadığının test edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla birinci basamakta, modelde tanımlanan değişkenler için ölçüm modeli test edilmiş ve elde edilen uyum iyiliği sonuçları modelin veriye iyi uyum sağladığını göstermiştir ($\chi^2=100.53$, $sd=59$, $p=.00$, $\chi^2/sd=1.7$, $RMSEA=0.05$, $GFI=0.93$, $AGFI=0.89$, $CFI= 0.93$).

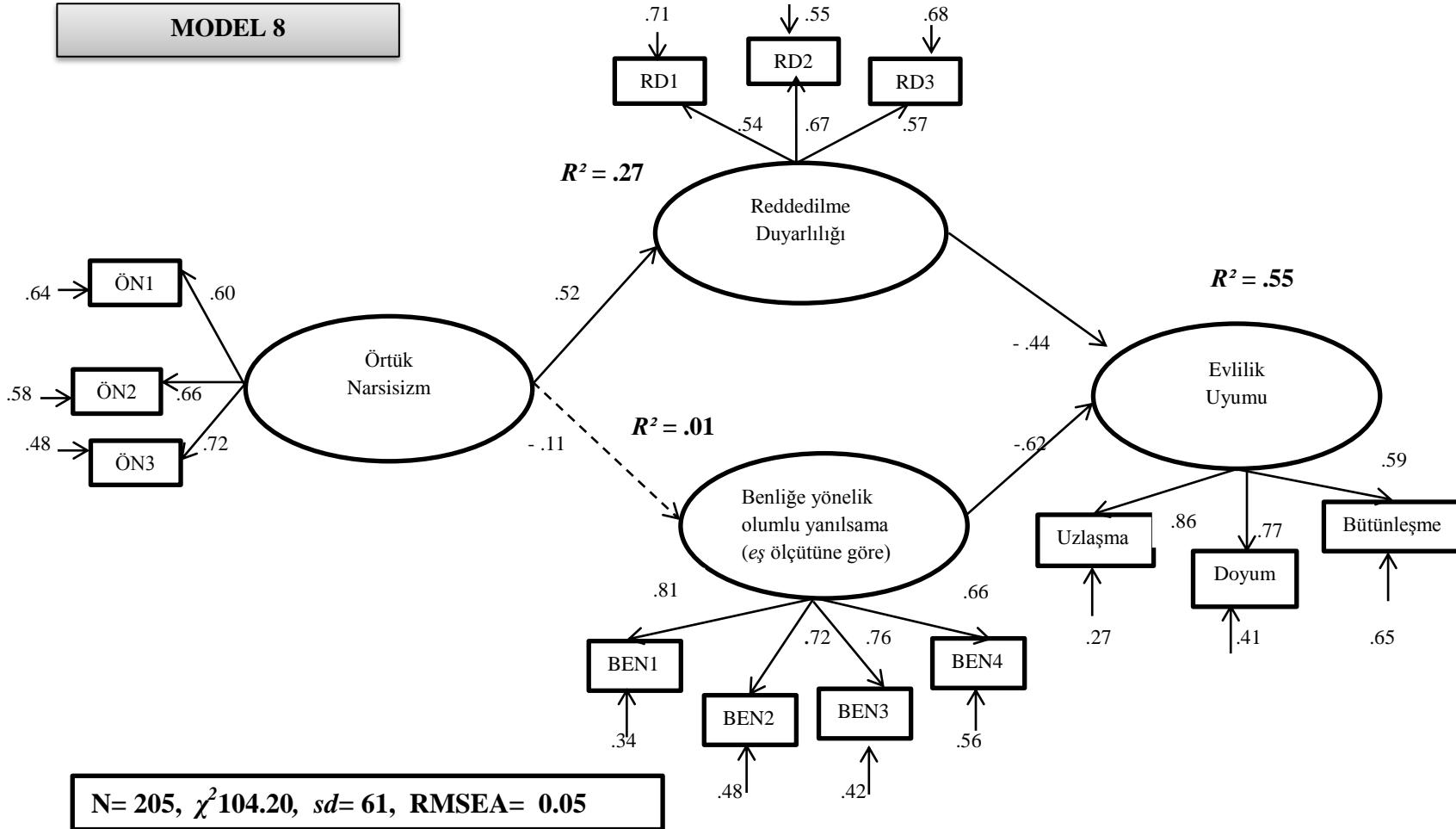
Ölçüm modelinin desteklenmesi sonrasında, örtük narsisizmin, reddedilme duyarlılığı ve benliğe yönelik olumlu yanılmaya aracılığı ile evlilik uyumunu yordadığı, Şekil 10’da standardize regresyon katsayıları ve R^2 değerleri görülen model önerilmiş ve test edilmiştir. Önerilen modelin uyum indeksleri incelendiğinde, modelin veriye uyumunun kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür ($\chi^2=104.20$, $sd=61$, $\chi^2/sd=1.70$, $p=.00$, $\chi^2/sd=1.7$, $RMSEA=0.05$, $GFI=0.93$, $AGFI=0.89$, $CFI= 0.93$). Ancak dışsal değişken olan örtük narsisizmin benliğe ilişkin olumlu yanılmayı yordamadığı görülmüştür ($t= -1.20$, $p>.05$).

Örtük narsisizm ile benliği eşten daha olumlu algılama eğilimi arasında anlamlı ilişki olmaması nedeniyle, bu yolun çıkarılması sonrasında model yeniden test edilmiştir (Şekil 11). Söz konusu yapısal eşitlik modelinin analizi sonucunda, elde edilen uyum iyiliği istatistikleri incelendiğinde, modelin veriye uyumunun kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür ($\chi^2=104.20$, $sd=61$, $\chi^2/sd=1.70$, $p=.00$, $\chi^2/sd=1.7$, $RMSEA=0.05$, $GFI=0.93$, $AGFI=0.89$, $CFI= 0.96$).

Benlik-eş karşılaştırmalarına dayalı modellerin sınanmasıyla doğruluğu kabul edilen ve Şekil 11’de sunulan modele göre örtük narsisizm, reddedilme duyarlılığı varyansının % 27’sini açıklamaktadır. Örtük narsisizm ile birlikte reddedilme duyarlılığı ve benliğe yönelik olumlu yanılısama ise evlilik uyumu varyansının % 55’ini açıklamaktadır. Önceki modellerde olduğu gibi, örtük narsisizm ve reddedilme duyarlılığı arasında pozitif yönde ($t=4.345, p<.05$); reddedilme duyarlılığı ve evlilik uyumu arasında ise negatif yönde ilişki vardır ($t= -4.37, p<.05$). Benliğe ilişkin olumlu yanılısama ise evlilik uyumunu negatif yönde yordamaktadır ($t= -8.10, p<.05$).

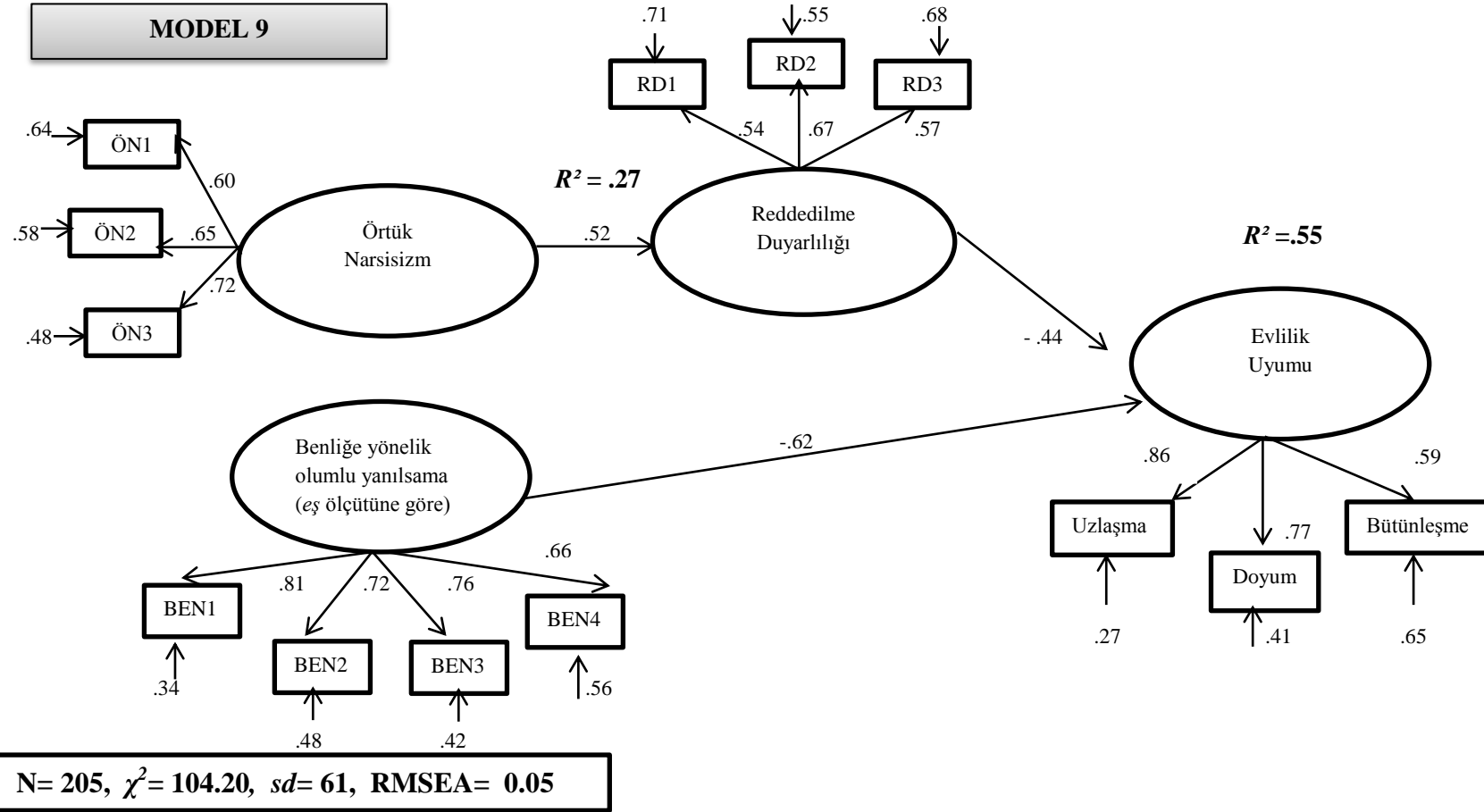
Benliğe yönelik olumlu yanılısamanın evlilik uyumunu doğrudan, örtük narsisizmin ise reddedilme duyarlılığı aracılığı ile yordadığı modelde, örtük narsisizm ile evlilik uyumu arasında doğrudan bir yol tanımlanarak yeni bir model sınanmıştır (Şekil 12). Ancak örtük narsisizmin evlilik uyumunu doğrudan yordamadığı görülmüştür ($t=-1.19, p>.05$).

Son olarak, alternatif model test edilmiştir. Bu modele göre örtük narsisizm reddedilme duyarlılığını, reddedilme duyarlılığı benliğe yönelik olumlu yanılısamayı, olumlu yanılısama ise evlilik uyumunu yordamaktadır. Şekil 13’de modelin standardize regresyon katsayıları ve R^2 değerleri sunulmuştur. Modelin uyum iyiliği istatistikleri incelendiğinde; $\chi^2= 124.62, sd=62, p=.00, \chi^2/sd=2.01, RMSEA=0.07, GFI=0.91, AGFI=0.87, CFI= 0.90$ değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olmasına karşın reddedilme duyarlılığı ve benliğe yönelik olumlu yanılısama arasında anlamlı ilişki bulunmaması ($t=-.57, p>.05$) nedeniyle model doğrulanmamıştır.

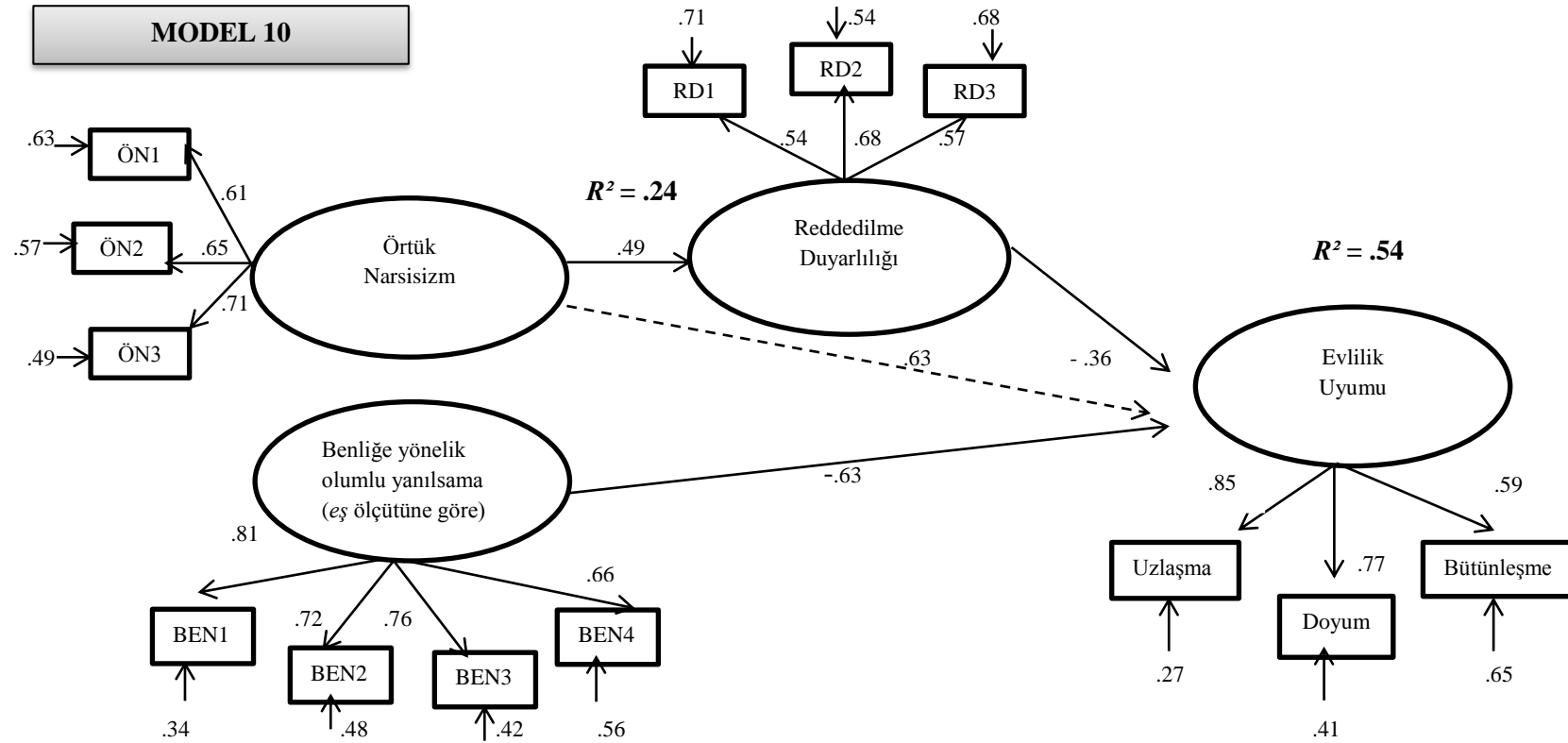

Not: Kesik çizgiler istatistiksel olarak anlamlı olmayan yolları göstermektedir.

Şekil 10: Yapısal Eşitlik Modeli 8- Benlik-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Benliğe Yönelik Olumlu Yanılsama Kullanan Model

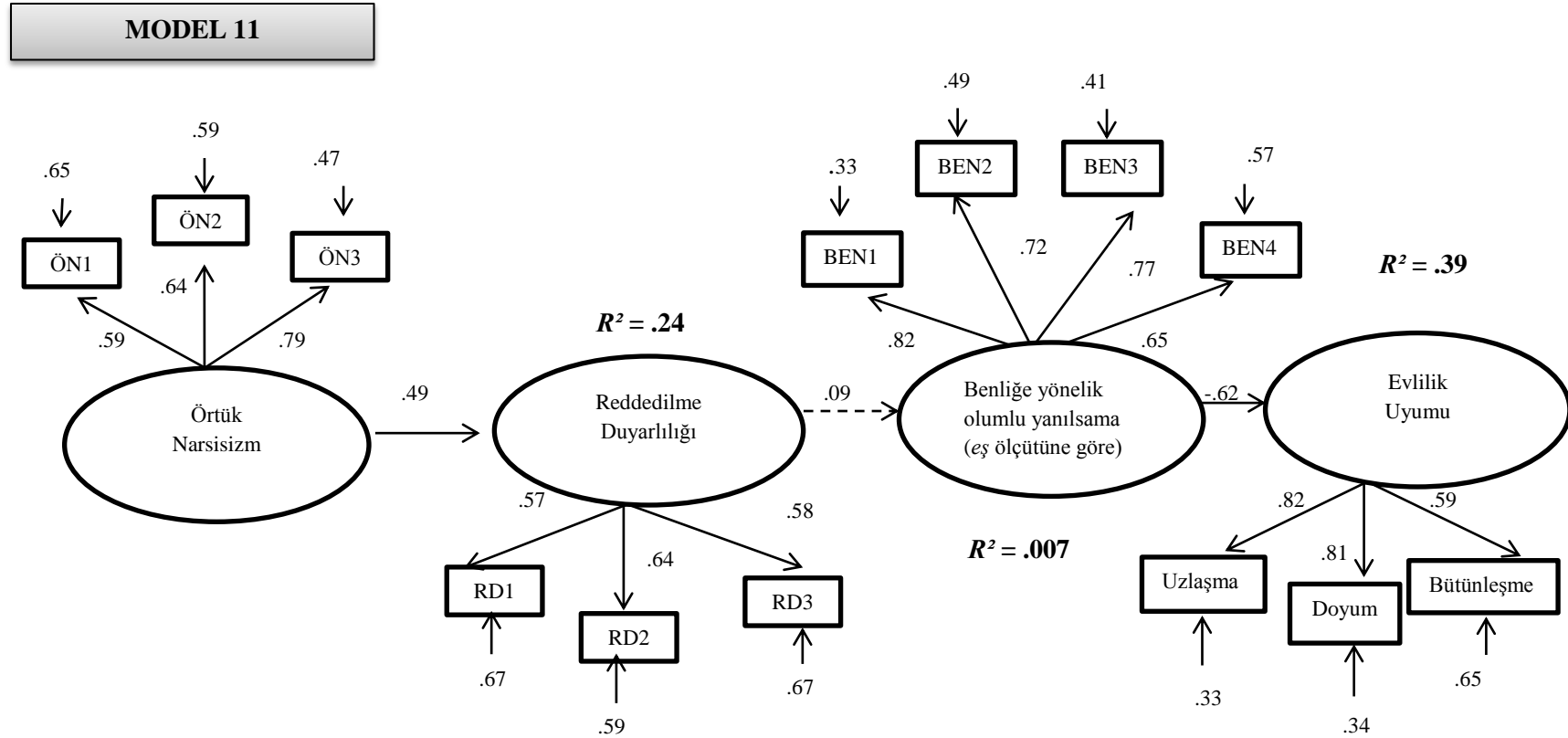
Şekil 11: Yapısal Eşitlik Modeli 9- Benlik-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Benliğe Yönelik Olumlu Yanılama Kullanan Dışsal Model

N= 205, $\chi^2= 102.90$, $sd= 60$, RMSEA= 0.05

Not: Kesik çizgiler istatistiksel olarak anlamlı olmayan yolları göstermektedir.

Şekil 12: Yapısal Eşitlik Modeli 10- Benlik-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Eşe Yönelik Olumlu Yanılısma Kullanan Dışsal Model

N= 205, $\chi^2 = 124.62$, $sd = 62$, RMSEA= 0.07

Not: Kesik çizgiler istatistiksel olarak anlamlı olmayan yolları göstermektedir.

Şekil 13: Yapısal Eşitlik Modeli 11- Benlik-Eş Karşılaştırmasına Dayalı Benliğe Yönelik Olumlu Yanılısama Kullanan Alternatif Model

IV. TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı narsisistik eğilimler ile evlilik uyumu arasındaki ilişkide reddedilme duyarlılığı ve olumlu yanılsamanın aracı etkisini test etmektir. Bir başka ifade ile açık ve örtük narsisizm öncüllerinin reddedilme duyarlılığını, eşe ve benliğe yönelik olumlu yanılsamayı ve evlilik uyumunu yordamadaki katkılarını yapısal eşitlik modeli ile incelemektir. Ancak açık narsisizmi ölçmek için kullanılan Narsisistik Kişilik Envanteri'nin hiçbir değişken ile ilişkili bulunmaması nedeniyle tüm analizler örtük narsisizm değişkeni için gerçekleştirilmiştir.

Wink'in (1991) narsisizmin grandiyözite ve kırılabilirlik boyutunun birbirinden farklı ölçme araçları ile ölçülmesi gereken ayrı yapılar olduğu görüşünden hareketle, açık narsisizm ölçümleri ile örtük narsisizm ölçümleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmaması beklenmiştir. Yine de şimdiki örnekte, açık narsisizmi ölçen Narsisistik Kişilik Envanteri'nin diğer değişkenler ile de ilişkili olmaması, ölçme aracının güvenilirliğine ilişkin sorunlara işaret etmektedir.

Uygulanan tüm yapısal eşitlik modellerinin bulguları, örtük narsisizmin doğrudan evlilik uyumunu yordamadığını göstermektedir. Ancak örtük narsisizm ve evlilik uyumu ilişkisinde reddedilme duyarlılığının rolünü belirlemek için uygulanan tüm modellerde, örtük narsisizmin reddedilme duyarlılığını pozitif yönde, reddedilme duyarlılığının da evlilik uyumunu negatif yönde yordadığı bulgusu elde edilmiştir.

Bu bulgulara yakından bakılacak olursa şu değerlendirmelerin yapılması mümkündür: Kişinin örtük narsisizm eğilimlerindeki artış, reddedilme duyarlılığındaki artışla paralellik göstermektedir. Bu bulgu, reddedilme duyarlılığı ile narsisizm arasında ilişki kuran az sayıdaki araştırma bulgusu ile desteklenmektedir. Örneğin, bir çalışmaya göre narsisizm, yakınlıktan kaçınma aracılığı ile reddedilme duyarlılığı ölçeğindeki

reddedilme beklentilerini yordamaktadır (Finzi-Dotton, Har-Even ve Raz, 2011). Başka çalışmalar ise örtük narsisistik eğilimleri yüksek bireylerin, kırılğan benlik saygıları nedeniyle hem kişilerarası reddedilmeye hem de romantik ilişkilerde reddedilmeye karşı aşırı duyarlı olduklarını empirik olarak desteklemiştir (Besser ve Priel, 2009; Besser ve Priel, 2010). Hem açık hem de örtük narsisizmin, reddedilme deneyimini takip eden süreçte kalp atışında ve kan basıncında hızlanma gibi olumsuz fizyolojik değişimler ile ilişkili olduğunu gösteren bir araştırma da mevcuttur (Sommer, Kirkland, Newman, Estralla ve Andreassi, 2009).

Araştırmanın örtük narsisizmin reddedilme duyarlılığını pozitif yönde yordadığı bulgusu, örtük narsisizmin, aşırı duyarlılık, düşük benlik saygısı ve kırılğanlık semptomları ile ilişkili (Wink, 1991) olduğu şeklindeki tanımlamayı doğrulamaktadır. Ayrıca örtük narsisizm eğilimi yüksek bireylerin, kişilerarası ilişkilerde utangaç ve kaygılı bir durum sergiledikleri (Cooper, 1998; Gabbard, 1998) şeklindeki klinik gözlemler ile de uyumludur.

Tüm yapısal eşitlik analizlerinde görüldüğü gibi reddedilme duyarlılığındaki artış, evlilik uyumundaki düşüşü yordamaktadır. Yani reddedilme duyarlılığındaki artış, evlilik uyumu bir diğer ifade ile evlilik kalitesi algısındaki düşüşle ilişkilidir. Bu bulgu da literatüre paraleldir. Reddedilme duyarlılığıyla ilgili araştırmalar, yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığının düşük romantik ilişki doyumunu ve ilişkinin sonlanmasını yordadığını göstermektedir (Downey ve Feldman, 1996, Downey ve ark., 1998). Reddedilme duyarlılığı yüksek olan bireyler, partnerlerinin ilişkileriyle ilgili doymsuzluklarını abartma eğilimindedirler (Downey ve Feldman, 1996). Reddedilmeye duyarlılıkla ilgili dinamikler bir kere kazanıldığında birey kendisi için anlamlı olan diğerlerinden gelen ve reddedilmeye işaret eden gerçek ya da hayali ipuçlarına duyarlı hale

gelmektedir. Bu beklentiler zamanla gerçeklik kazanarak evlilik uyumunu azaltabilmektedir (Downey ve Feldman, 1996, Pietrzak, Downey ve Ayduk, 2005; Downey ve ark., 1998).

Örtük narsisizm ve evlilik doyumu ilişkisinde olumlu yanılısamanın rolünü belirlemek amacıyla gerçekleştirilen hem birinci hem de ikinci yapısal eşitlik modellerinin aynı gizil değişkenleri içermesine rağmen, aralarındaki tek fark olumlu yanılısama gizil değişkeninin tanımlanmasına dolayısıyla puanlanmasına ilişkin olmuştur. İlk olarak uygulanan yapısal eşitlik analizinde, eşe yönelik olumlu yanılısama, eşe ve *ideal eşe* yönelik yapılan değerlendirmelere dayalı fark puanlarıyla tanımlanmış; modelin kabul edilebilir uyum gösterdiği ve modeldeki tüm ilişkilerin anlamlı olduğu saptanmıştır. Bu modele göre, örtük narsisistik eğilimlerdeki artış reddedilme duyarlılığındaki artışı yordamakta, reddedilme duyarlılığındaki artış ise evlilik uyumundaki düşüşü yordamaktadır. Aynı modelde yine örtük narsisizmdeki artış, ideal eş ölçütüne göre tanımlanan eşe yönelik olumlu yanılısamadaki düşüşü, olumlu yanılısamadaki bu düşüş ise evlilik uyumundaki düşüşü yordamaktadır.

Bahsedilen ilişkiler daha yakından incelendiğinde, örtük narsisizmin, *ideal eş* kriterine göre eşe yönelik olumlu yanılısamadaki düşüşle ilişkili olması araştırmanın en çarpıcı bulgusudur denebilir. Her ne kadar örtük narsisistik eğilimin, eşe yönelik olumlu yanılısamayı yordama gücü oldukça düşük olsa da, bu bulgu, kişinin örtük narsisistik eğilimleri arttıkça eşini, idealindeki eşinden daha uzakta algıladığına işaret etmektedir. Örtük narsisizm, açık narsisizme oranla yeni gelişen bir literatüre sahiptir. Bu nedenle örtük narsisizmin romantik ilişkilerde eşi idealize etme üzerine etkilerini inceleyen çalışmalar henüz bulunmamaktadır. Bu bulgunun, reddedilme duyarlılığı ve *ideal eş-eş* karşılaştırmaları ile tanımlanan eşe yönelik olumlu yanılısama arasındaki negatif ilişki göz

önünde bulundurulduğunda (Bkz. Tablo 2); bir ölçüde reddedilme duyarlılığından kaynaklanmış olabileceği düşünülebilir. Belki de örtük narsisistik eğilimleri yüksek olanlar, eşlerinin aslında nötr olan davranışlarını birer reddedilme işareti olarak algıladıkları için eşlerini, ideallerindeki eş imgesinden daha uzakta konumlandırmış olabilirler. Bu tarz bir açıklama, aslında bizim alternatif modelimizin kriter olarak alındığı bir değerlendirmedir ve daha sonraki araştırmalarda alternatif modelin çalışılması yönünde güçlü bir zemin de oluşturmaktadır.

Gerek birinci modelin gerek ikinci modelin işaret ettiği gibi eşe yönelik olumlu yanılısama, evlilik uyumunu pozitif yönde yordamaktadır. Yani kişinin, eşini *idealindeki* eşine benzer ya da *ortalama bir eşten* farklı olarak algılaması ile evlilik uyumu ilişkilidir. Elde edilen bu iki bulgu literatürle uyumaktadır.

Çok sayıda araştırma, hem flört eden hem de evli çiftlerde ilişkiye ve partnere yönelik olumlu yanılısamaların, ilişki doyumunu yordadığını desteklemiştir (örn.; Murray ve ark., 1996a, 1996b; Murray ve Holmes, 1997; Murray ve ark. 2000, Fowers ve ark., 1996; Fowers ve ark., 2001; Barelds ve Dijkstra, 2009; Knee ve ark., 2001; Miller ve ark., 2003). Dahası, ilişkiye ve eşe yönelik belirli bir dereceye kadar idealizasyonun ilişki doyumunu için gerekli olduğu savunulmuştur.

İnsanlar, partnerlerinin gerçekten “doğru insan” olduğu inancını güçlendirme güdüsüyle, partnerlerinde gerçekte var olan kusurların önemini azaltırken, erdemlerinin önemini arttırlar (Murray ve Holmes, 1996a, 1996b). Pek çok araştırma, ilişkisinden yüksek düzeyde doyum alan bireylerin, eşlerini olduklarından daha çekici olarak değerlendirdiklerini ve romantik ilişkilerde partnerin fiziksel çekiciliğine yönelik olumlu yanılısamanın daha yüksek ilişki doyumunu ile ilişkili olduğunu göstermiştir (örn.; Penton-Voak, Rowe ve Williams, 2007; Barelds ve Dijkstra, 2008, 2009).

İkinci olarak uygulanan yapısal eşitlik analizinde ise eşe yönelik olumlu yanılsama, eşe ve *ortalama bir eşe* yönelik yapılan değerlendirmelere dayalı fark puanlarıyla tanımlanmış; örtük narsisizmin eşe yönelik olumlu yanılsamayı yordamadığı görülmüştür. Bu iki bulgu bir arada değerlendirildiğinde, örtük narsisistik eğilimlerin, eşe yönelik olumlu yanılsamadaki belirleyiciliğinde ortalama bir eş algısının değil, kişinin idealindeki eş algısının belirleyici olduğu yorumu yapılabilir. Belki de eşlerini değerlendirirken, örtük narsisistik eğilimi yüksek olanlar için *ortalama bir eş* kriteri vasat, sıradan bir kriter, imgesel olarak oluşturdukları *ideal eş* ise kendi benliklerine yönelik olumlu algılarına hizmet etmede kullanılabilecekleri daha önemli bir kriterdir. Bu anlamda *ideal eş*, sahip olduğu kusursuz özelliklerle ulaşılması oldukça güç bir imgedir.

Benzer şekilde bir diğer yapısal eşitlik analizinde ise örtük narsisizmin, benliğe ve eşe yönelik yapılan değerlendirmelere dayalı fark puanlarıyla tanımlanan *benliğe yönelik olumlu yanılsamayı* yordamadığı görülmüştür. Örtük narsisistik eğilimlerin *benliğe yönelik olumlu yanılsamayı* yordamaması araştırmanın şaşırtıcı bir bulgusudur. Yapılan bir çalışmada açık (grandiyöz) narsisistik eğilimi yüksek bireylerin, kendilerini partnerlerinden daha olumlu algıladıkları bulgusu elde edilmiştir (Campbell, Rudich ve Sedikides, 2002). Benzer bir bulgunun, -örtük narsisizmde içedönük, utangaç, çekingen, savunmacı, kaygılı görünümün altında grandiyöz, gösterişçi beklentiler ve hak kazandığı duygusu etrafında düzenlenmiş bir öz olduğu (Dickinson ve Pincus, 2003)- tanımlamasından hareketle örtük narsisistik eğilimler için de söz konusu olabileceği düşünülmüş; ancak bu yöndeki hipotezin doğrulanmadığı görülmüştür.

Daha önce belirtildiği gibi, olumlu yanılsamaları belirlemek için ölçüt seçmede henüz bir uzlaşmaya varılamamıştır. Örneğin, benliği yüceltme amacıyla, benliğin özellikleri ile eşin özellikleri arasında karşılaştırma yapmanın, partnere zarar vereceğini

savunan bir görüş bulunmaktadır (Swami ve Furnham, 2008). Çünkü bu tarz bir karşılaştırma, benliği yüceltmek amacıyla eşin olumlu özelliklerinin küçümsenmesi, olumsuz özelliklerinin ise abartılmasını gerektirmektedir. Ayrıca benliğin, partnerin ulaşamayacağı kadar uzakta olduğu düşüncesini yaratmaktadır. Bu nedenlerden ötürü, yakın ilişkilerde olumlu yanılama için benlik-eş karşılaştırmalarının tercih edilmediği, bunun yerine genellikle eşin ortalama birinden ya da bir yabancından daha olumlu algılanması ölçütünün kullanıldığını savunmaktadır. Bu bağlamda şimdiki örnekleme örtük narsisistik eğilimleri olan kişilerin, benliklerini ve eşlerini benzer algılayarak eşlerine zarar verme olasılığını ortadan kaldırmış oldukları söylenebilir.

Bu bulgunun, olumlu yanılmalara ölçüm şeklinden ve kullanılan ölçme aracından kaynaklanmış olabileceği de söylenebilir. Bu araştırmada *benliğe yönelik olumlu yanılama* sadece eş kriteri üzerinden tanımlanmış başka bir kriter kullanılmamıştır. Ayrıca ölçme aracının yapısı nedeniyle katılımcılar eşlerini ve kendilerini ayrı ayrı puanlamışlardır. Bu tarz bir puanlama nedeniyle örtük narsisistik eğilimler, benliğe yönelik olumlu yanılama yordamamış olabilir. Bu bulguya ilişkin bir başka yorum ise benlik sunumu literatüründen (Leary, 1996) hareketle yapılabilir. Örtük narsisistik eğilimleri olan kişilerin, eşleriyle ilgili değerlendirmelerinde kendilerine benzer tarzda bir değerlendirmede bulunarak aslında bir anlamda eşleri üzerinden izlenim yönetimi (benlik sunumu) yapmaları söz konusu olmuş olabilir (“Bakın, benim eşim de benim gibi güzel özelliklere sahip” gibi). Bu tarz bir puanlama sisteminde eşlerine de yüksek puanlar vererek onları olumlu bir ışık altında sunmaları, kendi benliklerine ilişkin değeri korumaya hizmet eden bir benlik düzenleme stratejisi olarak da düşünülebilir. Bu tarz bir çıkış noktası benlik ve eşe yönelik değerlendirmelerin doğrudan bir ölçümle yapılmamış olması ile birleştiğinde daha da anlaşılır olmaktadır.

Ancak aynı analiz kapsamında *benliğe yönelik olumlu yanılısamanın* evlilik uyumunu negatif yönde yordadığı görülmüştür. Bu oldukça anlaşılabilir bir bulgudur, çünkü kişinin benlik yanılısamasındaki artış bu araştırma kapsamındaki formülasyonda, aslında belirli nitelikler açısından kişinin kendisi ile eşi arasında fark algıladığı, benzerliğin olmadığı anlamına da gelmektedir. Bu bulguyu tersinden okuyacak olursak, bireylerin kendi özellikleri ile eşlerinin özelliklerini benzer olarak değerlendirmelerinin, evlilik uyumundaki artışı yordadığını söyleyebiliriz ki, bu bulgu literatürde yakın ilişkilerde benzerlik fenomeni (Byrne, 1961) ile uyumludur. Kişilerarası çekicilikte benzerlik fenomeni, insanların paylaşılan tutumlarının artması ile çekimin artması arası arasında doğrusal bir ilişki önermektedir. Ayrıca evlilikte eşlerin benzerliğinin daha yüksek düzeyde ilişki doyumunu ile ilişkili olduğu gösterilmiştir (örn.; Blum ve Mehrabian, 1999; Caspi ve Moffitt, 2000).

Ayrıca ilişkilerinden doyum sağlayan bireyler, zamanla birbirlerine daha benzer hale gelip, kendileri ile partnerlerini gerçekte olduklarından daha benzer olarak algılayabilmektedirler (Murray ve Holmes, 1996a, 1996b; Murray, Holmes, Bellavia, Griffin ve Dolderman, 2002).

Bu araştırma kapsamında, örtük narsisizmin reddedilme duyarlılığını, reddedilme duyarlılığının olumlu yanılısamayı, olumlu yanılısamanın da evlilik uyumunu yordadığı alternatif bir model de test edilmiştir. Bu modelin uyum iyiliği indeksleri kabul edilebilir düzeyde olmasına rağmen, çalışmanın temel modeli ile karşılaştırıldığında, ECVI ve AIC değerlerinin daha yüksek olması nedeni ile kabul edilmemiştir. Ancak analiz sonuçlarının önemli bir bulguya işaret etmesi nedeniyle, alternatif modelin ileride gerçekleştirilecek yeni araştırmalarda tekrar sınanması beklenebilir. Çünkü yakın ilişkilerde reddedilme beklentileri ve kaygısı eşe ilişkin algıları değiştirebilmektedir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi insanlar benliklerini tehditlere karşı savunmak amacıyla sıklıkla kendilerini reddetme olasılığı olan bireylerin önemini bilişsel olarak azaltarak, onlar ile aralarına mesafe koyma eğilimindedirler (Downey ve Feldman, 1996; London, Downey, Bonica ve Paltin, 2007; Watson ve Nesdale, 2012; Downey, Feldman ve Ayduk, 2000, Ayduk, May, Downey ve Higgins, 2003). Bu bağlamda partneri olduğundan daha az olumlu algılamak da ilişkiye ve benliğe yönelik partnerden gelebilecek olası tehditlere karşı benliği savunmayı içermektedir (Sommer, 2001).

İnsanlar, ilişkilerine yönelik algılarını, benliklerini koruyan bir biçimde düzenlerler. Benlik değerleri tehdit edilerek düşürülen bireyler, partnerlerini değerlendirmede olumlu yargıları azaltarak ilişkilerine ihtiyaçlarının daha az olduğunu düşünmektedir. Yani deneysel değişimleme aracılığı ile bireyin kendi zayıflıklarına ve eksikliklerine odaklanması sağlandığında, bireyde partnerin ilgisine yönelik güvensizlik hissi ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, benlik saygıları azaldığında bireyler, partnerleri kendilerini terk etme ile tehdit etmeden önce, partnerin olumlu özelliklerinin küçümseyip, olumsuz özelliklerine vurgu yaparak ve ilişkiye duyulan ihtiyacı azaltarak benliklerini savunmaktadırlar (Murray, Holmes, MacDonald ve Ellsworth, 1998). Şimdiki araştırmada alternatif modelin anlamlılığı kabul edilmese de yakın ilişkilerde reddedilme beklentilerinin, partnere ve ilişkiye yönelik algıları bu biçimde değiştirebileceği değerlendirilmesi yapılabilir.

Yordayıcı değişkenlerin evlilik uyumunun varyansını açıklama oranları karşılaştırıldığında eşe yönelik olumlu yanılmanın, reddedilme duyarlılığına oranla evlilik uyumunu yordama gücünün daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu evlilik uyumunu için eşe yönelik olumlu yanılmanın için temel bir özellik olduğu görüşünü desteklemektedir (Murray ve Holmes, 1997).

Araştırmanın bulguları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bütünüyle doğrulanan birinci modelin örtük narsisistik eğilimi olan kişilerle ilgili çok değerli bir portre sunduğu söylenebilir. Buna göre örtük narsisistik eğilimlerdeki artış, evlilik uyumundaki düşüşle ilişkilidir, çünkü bu kişilerin reddedilme duyarlılıkları yüksektir ve eşleri ideallerindeki eşe pek de benzememektedir. Bu bulgu örtük narsisizmle ilgili sınırlı literatüre paralellik göstermektedir. Örtük narsisizm utanç, öfke, saldırganlık, çaresizlik, (örn.; Wink, 1991), içedönüklük (Campbell ve Miller, 2013), kaygılı ve kaçınmacı bağlanma (Dickinson ve Pincus, 2003; Miller ve ark. 2011), düşük düzeyde benlik saygısı ve yaşam doyumu (Rose, 2002), eleştiriye karşı duyarlılık (Atlas ve Them, 2008), anlamsızlık, boşluk, zamanın yavaş geçtiği hissi ve içsel uyaran azlığı (Wink ve Donahue, 1997) gibi çok sayıda olumsuz yaşantı ile ilişkilidir. Bu çalışmanın bulguları da, örtük narsisistik eğilimi olanların deneyimledikleri uyumsuz (maladaptive) yaşantılara bir diğer olumsuz yaşantıyı, reddedilme duyarlılığını eklemektedir.

SONUÇ

Şimdiki araştırmada temel olarak, narsisizmin hem açık hem de örtük dışavurum biçimleri ile evlilik uyumu arasındaki ilişkide, reddedilme duyarlılığı ve olumlu yanılısamaların aracı rolünü test etmek amaçlanmıştır.

Araştırmanın bulguları, örtük narsisistik eğilimlerin reddedilme duyarlılığını pozitif yönde yordarken, reddedilme duyarlılığının evlilik uyumunu negatif yönde yordadığını göstermiştir. Örtük narsisizm ayrıca, *ideal eş* ölçütüne göre tanımlanan eşe yönelik olumlu yanılısamayı negatif yönde, *ideal eş* ölçütüyle tanımlanan eşe yönelik olumlu yanılısama ise evlilik uyumunu pozitif yönde yordamıştır. Son olarak *ortalama eş* kriterine göre belirlenen eşe yönelik olumlu yanılısama evlilik uyumunu pozitif yönde yordarken benliğe yönelik olumlu yanılısama ise negatif yönde yordamıştır. Araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, literatür ile uyumlu görünmektedir.

Narsisizmin iki boyutlu (grandiyöz ve kırılğan) bir yapı olduğu literatürde yaygın olarak kabul edilmiş (örn.; Dickinson ve Pincus, 2003; Miller ve Campbell, 2008; Pincus ve Lukowitsky, 2010, Wink, 1991) olmasına rağmen ülkemizde grandiyöz ve kırılğanlık boyutlarının, ayrı birer yapı olduğuna vurgu yapan çalışmaların bulunmadığı görülmektedir. Bu anlamda ülkemizde, şimdiki çalışma gibi narsisizmin hem grandiyöz hem de kırılğan temalarının ayrı birer yapı olarak çalışmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Bununla birlikte, açık narsisizm eğilimlerini ölçen Narsisistik Kişilik Envanterinin, şimdiki örnekleme diğer değişkenler ile ilişkili olmaması ve söz konusu ölçme aracının güvenilirliğinin düşük olması araştırmanın en temel sınırlılığını yaratmıştır. Açık narsisistik eğilimleri ölçme konusunda yaşanan bu sorundan ötürü, yalnızca örtük

narsisizmin diğer değişkenler ile ilişkileri görülebilmiş, bu ilişkilerde açık ve örtük narsisizmin nasıl farklılaştığı konusunda karşılaştırma yapılamamıştır. Açık narsisizm için de geçerli ve güvenilir bir ölçümün kullanılması aracılığı ile bahsedilen ilişkilerde açık ve örtük narsisizmin farklılaşıp farklılaşmadığının yeniden sınanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı olarak, verilerin yalnızca Mersin ilinde yaşayan evli bireylerden kesitsel olarak toplanması gösterilebilir. Bu nedenle araştırmanın bulguları şimdiki örneklemin özellikleri ile sınırlıdır. Nitekim şimdiki örnekleme katılımcıların eğitim seviyesinin nispeten yüksek olması (% 82.90'nın lisans veya lisansüstü eğitim mezunu), katılımcıların evliliklerinin ilk yıllarında olmaları (ortalama evlilik süresi 11.66 yıl) ve kadın katılımcıların oranının (% 60.48) erkek katılımcıların oranından (%39.52) fazla olması nedenleriyle, evrenin temsil ediciliğinin düşük olduğu söylenebilir. Ayrıca kesitsel toplanan veri, yordayıcı değişkenler açısından evlilik uyumunun zamana göre değişip değişmediğinin test edilmesine imkan vermemektedir. Bu anlamda, evreni temsil eden farklı örneklerde boylamsal olarak bu etkilerin sınanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Öz-bildirim aracılığı ile veri toplayan araştırmalarda olduğu gibi şimdiki çalışmada da katılımcıların sosyal arzulanırlıktan kaçınarak, samimi bir biçimde cevap verdikleri varsayılmıştır. Narsisistik eğilimler, evlilik uyumu gibi mahremiyet ve sosyal kabulün önemli olduğu konularda bu yolla veri toplamak da araştırmanın sınırlılıkları arasında gösterilebilir.

Ölçme araçlarının yapısıyla ilgili olarak bir diğer özellik de olumlu yanılısamları ölçmek için kullanılan Kişilik Özellikleri Listesinin güç, baskınlık, statü gibi

araçsal özellikleri çok fazla içermemesine yöneliktir. Narsisistik eğilimleri yüksek olan bireylerin benliklerinde ve partnerlerinde araçsal özelliklere vurgu yaptıkları bulgusu (örn.; Campbell, 1999; Campbell, Rudich ve Sedikides, 2002) göz önünde bulundurulduğunda narsisizm ile kişilik özelliklerinin birlikte kullanıldığı sonraki çalışmalarda, narsisistik eğilimler için daha belirleyici olabilecek araçsal özelliklerin tercih edilmesi önerilebilir.

Ayrıca yakın ilişkilerde doyumu doğrudan etkileyen olumlu yanılsamaları ölçebilmek amacıyla, kültürümüz ile de uyumlu, standart ölçümlerin geliştirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams, B. N. (1988). Fifty years of family research: What does it mean? *Journal of Marriage and the Family*, 50, 5-17.
- Alkar, Ö. Y. ve Gençöz, T. (2007). Yeni doğum yapmış annelerin depresyon belirtileri: Evlilik doyumu ve doğum zorluk derecesinin önemi. *Kriz Dergisi*, 15(3), 1-8.
- Akhtar, S. ve Thomson, J. A. (1982). Overview: Narcissistic personality disorder. *American Journal of Psychiatry*, 139, 12-20.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (1994) *Mental bozuklukların tanısai ve sayımsal el kitabı (DSM-IV)* (Çev. Ed.: E Köroğlu). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2007). *Mental bozuklukların tanısai ve sayımsal el kitabı (DSM-V)* (Çev. Ed.: E Köroğlu). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Ames, D. R., Rose, P. ve Anderson, C. P. (2006). The NPI-16 as a short measure of narcissism. *Journal of Research in Personality* 40, 440-450.
- Anderson, J. ve Gerbing, W., 1988. Structural equation modelling in practice: A review and recommended two stage approach. *Psychological Bulletin* 27(1), 5-24.
- Antonucci, T. C., Lansford, J. E. ve Akiyama, H. (2001). Impact of positive and negative aspects of marital relationships and friendships on well-being of older adult. *Applied Developmental Science*, 5(2), 68-75.
- Aydın, A., Araz, A., Akfırat, S. ve Akgün, S. (2011, Temmuz). *Narcissism, self-esteem, and aggression*. The 12th European Congress of Psychology, İstanbul.

- Ayduk, Ö., Downey, G., Testa, A., Yen, Y. ve Shoda, Y. (1999). Does rejection elicit hostility in rejection-sensitive women? *Social Cognition*, 17, 245-271.
- Ayduk, Ö., Downey, G. ve Kim, M. (2001). An expectancy-value model of personality diathesis for depression: Rejection sensitivity and depression in women. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 868-877.
- Ayduk, Ö., May, D., Downey, G. ve Higgins, T. (2003). Tactical differences in coping with rejection sensitivity: The role of prevention pride. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 435-448.
- Atlas, G. D.ve Them, M. A. (2008). Narcissism and sensitivity to criticism: A preliminary investigation, *Current Psychology* 27, 62-76.
- Barelds-Dijkstra, P. ve Barelds, D. P. H. (2008). Positive illusions about one's partner's physical attractiveness. *Body Image*, 5, 99 -108.
- Barelds D. P. H. ve Dijkstra, P. (2009). Positive illusions about a partner's physical attractiveness and relationship quality. *Personal Relationships*, 16, 263-283.
- Barelds, P. H., Dijkstra, P., Koudenburg, N. ve Swami, V. (2011). An assessment of physical attractiveness of romantic partners. *Journal of Social and Personal Relationships*, 1-15.
- Baumeister, R. F. ve Leary M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.
- Bauserman, S. A. K., Arias, I. ve Craighead, W. E. (1995). Marital attributions in spouses of depressed patients. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 17(3), 231-249.

- Berenson, K. R., Gyurak A., Ayduk, Ö., Downey G., Garner, M. J., Mogg, K. Bradley, B. P., ve Pine, D. S. (2009). Rejection sensitivity and disruption of attention by social threat cues. *Journal of Research in Personality, 43*, 1064-1072.
- Besser, A. ve Priel, B. (2009). Emotional responses to a partner's imaginary rejection: The roles of attachment anxiety, covert narcissism, and self-evaluation. *Journal of Personality, 77*, 287-325.
- Besser, A. ve Priel, B. (2010). Grandiose narcissism versus vulnerable narcissism in threatening situations: Emotional reactions to achievement failure and interpersonal rejection, *Journal of Social and Clinical Psychology, 29*(8), 874-902.
- Blum, J. S. ve Mehrabian, A. (1999). Personality and temperament correlates of marital satisfaction. *Journal of Personality, 67*, 93-125.
- Botwin, M. D., Buss, D. M. ve Shackelford T. K. (1997). Personality and mate preferences: Five factors in mate selection and marital satisfaction, *Journal of Personality, 65*(1), 107-136.
- Bradbury, T. N., Fincham, F. D. ve Beach, S. R. H. (2000). Research on the nature and determinants of marital satisfaction: A decade in review. *Journal of Marriage and the Family, 62*, 964-980.
- Bradlee, P. M. ve Emmons, R. A (1992). Locating narcissism within the interpersonal circumplex and the Five-Factor Model. *Personality and Individual Differences, 13*, 821-830.
- Brown, J. D. (1986). Evaluations of self and others: Self-enhancement biases in social judgments. *Social Cognition, 4*, 353-376.

- Brunell, A. B., Campbell, W. K., Smith, L. ve Krusemark, E. A. (2004). *Why do people date narcissists? A narrative study*. The Annual Meeting of the Society for Personality and Social Psychology sunulan poster, Austin, TX.
- Burleson, B. R. ve Denton, W. H (1997). The relationship between communication skill and marital satisfaction: Some moderating effects. *Journal of Marriage and the Family*, 59, 884-902.
- Busby, D. M. Crane, D. R., Larson, J. H. ve Christensen, C. (1995). A revision of the DAS for use with distressed and nondistressed couples: Construct hierarchy and multidimensional scales. *Journal of Marital and Family Therapy*, 21(3), 289-308.
- Buss, D. M. ve Chiodo, L. M. (1991). Narcissistic acts in everyday life. *Journal of Personality*, 59, 179-215.
- Byrne, D. (1961). Interpersonal attraction and attitude similarity. *Journal of Abnormal Social Psychology*, 62, 713-715.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with Amos: Basic concepts, applications, and programming*. New York, NY: Taylor and Francis Group.
- Cain, N. M., Pincus A. L., Ansell E. B., (2008). Narcissism at the crossroads: Phenotypic description of pathological narcissism across clinical theory, social/personality psychology, and psychiatric diagnosis. *Clinical Psychology Review* 28, 638-656.
- Campbell, W. (1999). Narcissism and romantic attraction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 1254-1270.

- Campbell, W. K. ve Foster, C. A. (2002). Narcissism and commitment in romantic relationships: An investment model analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 484-495.
- Campbell, W., Rudich, E. A. ve Sedikides, C. (2002). Narcissism, self-esteem, and the positivity of self-views: Two portraits of self-love. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 358-368.
- Campbell, W. K., Foster, C. A. ve Finkel, E. J. (2002). Does self-love lead to love for others?: A story of narcissistic game playing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 340-354.
- Campbell, W. K. ve Foster, J. D. (2007). The narcissistic self: Background, an extended agency model, and an ongoing controversies. C. Sedikides ve S. Spencer (Ed.), *Frontiers in social psychology: The self* içinde (s. 115-138). Philadelphia: Psychology Press.
- Campbell, W. K. ve Miller, J. D. (2013). Narcissistic Personality Disorder (NPD) and the Five-Factor Model: Delineating NPD, grandiose narcissism, and vulnerable narcissism. T. A. Widiger ve P. T. Costa (Ed.), *Personality disorders and the Five-Factor Model of personality* içinde (s. 133-145). Washington, DC: APA.
- Caspi, A. ve Herbener, E. S. (1990). Continuity and change: Assortative marriage and the consistency of personality in adulthood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 250-258.
- Caughlin, J. P., Huston, T. L. ve Houts, R. M. (2000). How does personality matter in marriage? An examination of trait anxiety, interpersonal negativity, and marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(2), 326-336.

- Cohen, J. D. ve Fowers, B. J. (2004). Blood, sweat and tears: Biological ties and self-investment as sources of positive illusions about children and stepchildren. *Journal of Divorce and Remarriage*, 42, 39-59.
- Colvin, C. R., Block, J. ve Funder, D. C. (1995). Overly positive self-evaluations and personality: Negative implications for mental health. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(6), 1152-1162.
- Cooper, A. M. (1998). Further developments in the clinical diagnosis of narcissistic personality disorder. E. Ronningstam (Ed.), *Disorders of narcissism: Diagnostic, clinical, and empirical implications* içinde (s. 53-74). Washington, DC: American Psychiatric Press.
- Cooper, A. M. (2005). *The quiet revolution in American psychoanalysis: Selected works of Arnold M. Cooper*. New York, NY: Brunner-Routledge.
- Culp, L. N. ve Beach, S. R. H. (1998). Marriage and depressive symptoms: The role and bases of self-esteem differ by gender. *Psychology of Women Quarterly*, 22, 647-663.
- Dehle, C. ve Weiss, R. L. (2002) Associations between anxiety and marital adjustment. *The Journal of Psychology*, 136(3), 328-338.
- Dickinson, K., A. ve Pincus, A., L. (2003). Interpersonal analysis of grandiose and vulnerable narcissism. *Journal of Personality Disorders*, 17(3), 188-207.
- Downey, G. ve Feldman, S. (1996). Implications of rejection sensitivity for intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 1327-1343.

- Downey, G., Khouri, H. ve Feldman, S. (1997). Early interpersonal trauma and adult adjustment: The mediational role of rejection sensitivity. D. Cicchetti ve S. Toth (Ed.), *Developmental Perspectives on Trauma: Rochester Symposium on Developmental Psychopathology, VIII* içinde (s. 85-114). NY: University of Rochester Press.
- Downey, G., Lebolt, A., Rincon, C. ve Freitas, A. L. (1998). Rejection sensitivity and children's interpersonal difficulties. *Child Development, 69*, 1074-1091.
- Downey, G., Freitas, A. L., Michaelis, B. ve Khouri, H. (1998). The self-fulfilling prophecy in close relationships: Rejection sensitivity and rejection by romantic partners. *Journal of Personality and Social Psychology, 75*, 545-560.
- Downey, G., Bonica, C. ve Rincon, C. (1999). Rejection sensitivity and adolescent romantic relationships. W. Furman, B. Brown ve C. Feiring (Ed.), *The development of adolescent romantic relationships* içinde (s. 148-174). New York: Cambridge University Press.
- Downey, G., Feldman, S. ve Ayduk, Ö. (2000). Rejection sensitivity and male violence in romantic relationships. *Personal Relationships, 7*, 45-61.
- Emmons, R. A. (1984). Factor analysis and construct validity of Narcissistic Personality Inventory. *Journal of Personality Assessment, 48*, 291-300.
- Emmons, R. A. (1987). Narcissism: Theory and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*, 11-17.
- Endo, Y., Heine, S. J. ve Lehman, D. R. (2000). Culture and positive illusions in close relationships: How my relationships are better than yours. *Personality and Social Psychology Bulletin, 12*, 1571-1586.

- Erci, B. ve Ergin, R. (2005). Women's satisfaction with their marriage in Turkey. *Marriage and Family Review, 37*(3), 117-131.
- Feldman, S. ve Downey, G. (1994). Rejection sensitivity as a mediator of the impact of childhood exposure to family violence on adult attachment behavior. *Development and Psychopathology, 6*, 231-247.
- Fıfıloğlu, H. ve Demir, A. (1999). Loneliness and marital adjustment of Turkish couples. *The Journal of Psychology, 133*(2), 230-240.
- Fıfıloğlu, H. ve Demir, A. (2000). Applicability of the dyadic adjustment scale for measurement of marital quality with Turkish couples. *European Journal of Psychological Assessment, 16*, 214-218.
- Fıfıloğlu, H. (2001). Consanguineous marriage and marital adjustment in Turkey. *The Family Journal, 9*(2), 215-222.
- Fincham, F. D. ve Bradbury, T. N. (1987). The assessment of marital quality: A reevaluation. *Journal of Marriage and the Family, 49*, 797-809.
- Fincham, F. D. ve Linfield, K. J. (1997). A new look at marital quality: Can spouses feel positive and negative about their marriage? *Journal of Family Psychology, 11*, 489-502.
- Finzi-Dotson, R., Har-Even, D. ve Raz, G. (2011). Who is sensitive to rejection? The role of attachment, narcissism and fear of intimacy. E. Kourkoutas ve F. Erkman (Ed.), *Interpersonal acceptance and rejection: Social, emotional, and educational contexts* içinde (s. 183-197). Brown Walker Press, Boca Raton.

- Friedman, J. N. W., Oltmanns, T. F., Gleason, M. E. J. ve Turkheimer, E. (2006). Mixed impressions: Reactions of strangers to people with pathological personality traits. *Journal of Research in Personality, 40*, 395-410.
- Foster, J. D., Campbell, W. K. ve Twenge J. M. (2003). Individual differences in narcissism: Inflated self-views across the lifespan and around the world. *Journal of Research in Personality 37*, 469-486.
- Foster, J. D., Shrira, I. ve Campbell, W. K. (2006). Theoretical models of narcissism, sexuality and relationship commitment. *Journal of Social and Personal Relationships, 23*, 367-386.
- Foster, J. D. (2008). Incorporating personality into the investment model: Probing commitment processes across individual differences in narcissism. *Journal of Social and Personal Relationships, 25*, 211-223.
- Foster, J. D. ve Twenge, J. M. (2011) Narcissism and relationships: From light to dark. W. R. Cupach ve B. H. Spitzberg (Ed.), *The Dark Side of Close Relationships II* içinde (s. 381- 407). New York, London, Routledge.
- Fowers, B. J. ve Applegate, B. (1995). Do marital conventionalization scales measure a social desirability response bias? A confirmatory factor analysis. *Journal of Marriage and the Family, 57*, 237-241.
- Fowers, B. J. ve Applegate, B. (1996). Marital satisfaction and conventionalization examined dyadically. *Current Psychology, 15*, 237-241.
- Fowers, B. J., Lyons, E. M. ve Montel, K. H. (1996). Positive marital illusions: Self-enhancement or relationship enhancement? *Journal of Family Psychology, 10*, 192-208.

- Fowers, B.J., Lyons, E.M., Montel, K. H. ve Shaked, N. (2001). Positive illusions about marriage among married and single individuals. *Journal of Family Psychology*, 15, 95-109.
- Fowers, B.J., Fıfıloğlu, H. ve Procacci, E.K. (2008). Positive marital illusions and culture: American and Turkish spouses' perceptions of their marriages. *Journal of Social and Personal Relationships*, 25, 267-285.
- Gabbard, G. O. (1998). Transference and countertransference in the treatment of narcissistic patients. E. Ronningstam (Ed.), *Disorders of narcissism: Diagnostic, clinical, and empirical implications* içinde (s. 125-145). Washington, DC: American Psychiatric Press, Inc.
- Gabriel, M. T., Critelli, J. W. ve Ee, J. S. (1994). Narcissistic illusions in self-evaluations of intelligence and attractiveness. *Journal of Personality*, 62, 143-155.
- Gattis, K. S., Berns, S., Simpson, L. E. ve Christensen, A. (2004). Birds of a feather or strange birds? Ties among personality dimensions, similarity, and marital quality. *Journal of Family Psychology*, 18(4), 564-574.
- Gersten, S. P. (1991). Narcissistic personality disorder consists of two distinct subtypes. *Psychiatric Times*, 8, 25-26.
- Gilford, R., ve Bengtson, V. (1979). Measuring marital satisfaction in three generations: Positive and negative dimensions. *Journal of Marriage and the Family*, 41, 387-398.
- Glenn, N. D. (1990). Quantitative research on marital quality in the 1980s: A critical review. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 818 – 831.

- Goncalo, J. A., Flynn, F. J. ve Kim, S. H. (2010). From a mirage to an oasis: Narcissism, perceived creativity, and creative performance. Haziran 30, 2014 tarihinde <http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/articles/309/> adresinden alınmıştır.
- Gottman, J. M. (1990). How marriages change. G. R. Patterson (Ed.), *Depression and aggression in family interaction içinde* (s. 75-102). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Gündoğdu, A. (2007). *Relationships between self-construals and marital quality*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Hall, J. A. ve Taylor, S. E. (1976). When love is blind: Maintaining idealized images of one's spouse. *Human Relations*, 29, 751-761.
- Headey, B., Veenhoven, R. ve Wearing, A. (1991). Top-down versus bottom-up theories of subjective well-being. *Social Indicators Research*, 24(1), 81-100.
- Heene, E., Buysse A. ve Van Oost, P. (2007). An interpersonal perspective on depression: The role of marital adjustment, conflict communication, attributions, and attachment within a clinical sample. *Family Process*, 46(4), 499-514.
- Hendin, H. M. ve Cheek, J. M. (1997). Assessing hypersensitive narcissism: A reexamination of Murray's narcissism scale. *Journal of Research in Personality*, 31, 588-599.
- Hibbard, S. ve Bunce, S. C. (1995). Two paradoxes of narcissism. *The American Psychological Association Annual Meeting sunulan poster*, New York.
- Holmes, J. G. ve Rempel, J. K. (1989). Trust in close relationships. C. Hendrick (Ed.), *Review of personality and social psychology: Close relationships içinde* (s. 187-219). Newbury Park: Sage.

- Hoppmann, C. A., Gerstorf, D., Willis, S. L. ve Warner-Schaie, K. (2011). Spousal interrelations in happiness in the Seattle longitudinal study: Considerable similarities in levels and change over time. *Developmental Psychology*, 47(1), 1-8.
- Hortaçsu N. (2007), Family- versus couple-initiated marriages in Turkey: Similarities and differences over the family life cycle. *Asian Journal of Social Psychology*, 10, 103-116.
- Hünler O. S. ve Gençöz, T. (2003). Boyun eğici davranışlar ve evlilik doyumu ilişkisi: Algılanan evlilik problemleri çözümünün rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 99-108.
- İmamoğlu, E. O. ve Yasak, Y. (1997). Dimensions of marital relationships as perceived by Turkish husbands and wives. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 123 (2), 211-232.
- Jonason, P. K., Li, N. P., Webster, G. D. ve Schmitt, D. P. (2009). The dark triad: Facilitating a short-term mating strategy in men. *European Journal of Personality*, 23, 5-18.
- Jöreskog, K. G. ve Sörbom, D. (1993). *LISREL 8 User's Reference Guide*. Chicago: Scientific Software International.
- Kernis, M. H. ve Sun, C. (1994). Narcissism and reactions to interpersonal feedback. *Journal of Research in Personality*, 28, 4-13.
- Knee, C. R., Nanayakkara, A., Vietor, N. A., Neighbors, C. ve Patrick, H. (2001). Implicit theories of relationships: Who cares if romantic partners are less than ideal? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 808-819.

- Lannin, D. G., Guyll, M., Krizann, Z., Madon, S. ve Cornish, M. (2014). When are grandiose and vulnerable narcissists least helpful? *Personality and Individual Differences, 56*, 127-132.
- Lansford, J. E., Antonucci, T. C., Akiyama, H. ve Takahashi, K. (2005). A quantitative and qualitative approach to social relationships and well-being in the United States and Japan. *Journal of Comparative Family Studies, 36(1)*, 1-22.
- Le, B., Dove, N. L., Agnew, C. R., Korn, M. S. ve Mutso, A. A. (2010). Predicting non-marital romantic relationship dissolution: A meta-analytic synthesis. *Personal Relationships, 17*, 377-390.
- Leary, M. (1999). *Self-presentation: Impression management and interpersonal behavior*. Westview Press.
- Levy, S., Ayduk, Ö. ve Downey, G. (2001). The role of rejection sensitivity in people's relationships with significant others and valued social groups. M. Leary (Ed.), *Interpersonal rejection* içinde (s. 251-289). Oxford, England: Oxford University Press.
- Levy, K. N., Ellison, W. D. ve Reynoso, J. S. (2011). A historical review of narcissism and narcissistic personality. W. K. Campbell ve J. D. Miller (Ed.), *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments* içinde (s. 22-41). John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
- Little, T. D., Cunningham, W. A., Shahar, G. ve Widaman, K. F. (2002). To parcel or not to parcel: Exploring the question, weighing the merit. *Structural Equation Modeling, 9(2)*, 151-173.

- London, B., Downey, G., Bonica, C. ve Paltin, I. (2007). Social causes and consequences of rejection sensitivity in adolescents. *Journal of Research in Adolescence, 17*, 481-506.
- Luchner, A. F., Houston, J. M., Walker, C. ve Houston, M. A. (2011). Exploring the relationship between two forms of narcissism and competitiveness. *Personality and Individual Differences, 51*(6), 779-782.
- Martz, J. M., Verette, J., Arriaga, X. B., Slovik, L. F., Cox, C. L. ve Rusbult, C. E. (1998). Positive illusion in close relationships. *Personal Relationships, 5*, 159-182.
- Masterson, J. F. (1993). *The emerging self: A developmental, self, and object relations approach to the treatment of the closet narcissistic disorder of the self*. New York, NY: Brunner/Mazel.
- Mellin, E. A. (2008). Rejection sensitivity and college student depression: Findings and implications for counseling. *Journal of College Counseling, 11*, 32-41.
- Miller, P. J. E., Niehuis, S. ve Huston, T. L. (2006). Positive illusions in marital relationships: A 13-year longitudinal study. *Personality and Social Psychology Bulletin, 32*, 1579-1594.
- Miller, J. D. ve Campbell, W. K. (2008). Comparing clinical and social-personality conceptualizations of narcissism. *Journal of Personality, 76*, 449-476.
- Miller, J. D., Hoffman, B. J., Gaughan, E. T., Gentile, B., Maples, J. ve Campbell, W. K. (2011). Grandiose and vulnerable narcissism: A nomological network analysis. *Journal of Personality, 79*, 1013-1042.

- Morf, C. C. ve Rhodewalt, F. (1993). Narcissism and self-evaluation maintenance: Explorations in object relations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 82, 668-676.
- Morf, C. C. ve Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12, 177-196.
- Morf, C. C., Weir, C. ve Davidov, M. (2000). Narcissism and intrinsic motivation: The role of goal congruence. *Journal of Experimental Social Psychology*, 36, 424-438.
- Morf, C. C. (2006). Personality reflected in a coherent idiosyncratic interplay of intra- and interpersonal self-regulatory processes. *Journal of Personality*, 76, 1527-1556.
- Murray, S. L., Holmes, J. G. ve Griffin, D. W. (1996a). The benefits of positive illusions: Idealization and the construction of satisfaction in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 79-98.
- Murray, S. L., Holmes, J. G. ve Griffin, D. W. (1996b). The self-fulfilling nature of positive illusions in romantic relationships: Love is not blind, but prescient. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 1155-1180.
- Murray, S. L. ve Holmes, J. G. (1997). A leap of faith? Positive illusions in romantic relationships. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23, 586-604.
- Murray, S. L. ve Holmes, J. G., MacDonald, G. ve Ellsworth, P. C. (1998). Through the looking glass darkly? When self-doubts turn into relationship insecurities. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(6), 1459-1480.

- Murray, S. L. ve Holmes, J. G. (1999). The (mental) ties that bind: Cognitive structures that predict relationship resilience. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 1228-1244.
- Murray, S. L., Holmes, J. G., Dolderman, D. ve Griffin, D. W. (2000). What the motivated mind sees: Comparing friends' perspectives to married partners' views of each other. *Journal of Experimental Social Psychology*, 36, 600-620.
- Murray, S. L. (2001). Seeking a Sense of Conviction: Motivated cognition in close relationships. G. J. O. Fletcher ve M. S. Clark (Ed.), *Blackwell Handbook of Social Psychology: Interpersonal processes* içinde (s. 107-126). Blackwell Publishers Ltd.
- Murray, S. L., Holmes, J. G., Bellavia, G., Griffin, D. W. ve Dolderman, D. (2002). Kindred spirits? The benefits of egocentrism in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 563-581.
- Neff, L. A. ve Karney, B. R. (2002). Judgments of a relationship partner: Specific accuracy but global enhancement. *Journal of Personality*, 70, 1079-1112.
- Ng, H. K. S., Tam, K. P. ve Shu, T. M. (2011). The money attitude of covert and overt narcissists. *Personality and Individual Differences*, 51, 160-165.
- Oltmanns, T. F., Friedman, J. N., Fiedler, E. R. ve Turkheimer, E. (2004). Perceptions of people with personality disorders based on thin slices of behavior. *Journal of Research in Personality*, 38, 216-229.
- Orbuch, T. L., House, J., Mero, R. P. ve Webster, P. F. (1996). Marital quality over the life course. *Social Psychology Quarterly*, 9(2), 162-171.

- Otway, L. J. ve Vignoles, V. L. (2006). Narcissism and childhood recollections: A quantitative test of psychoanalytic predictions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 104-116
- Özmen, O., ve Atik, G. (2010). Attachment styles and marital adjustment of Turkish married individuals. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 367-371.
- Paulhus, D. L. (1998). Interpersonal and intrapsychic adaptiveness of trait self-enhancement: A mixed blessing? *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1197-1208.
- Penton-Voak, I. S, Rowe, A. C. ve Williams, J. (2007). Through rose-tinted glasses: relationship satisfaction and representations of partners' facial attractiveness. *Journal of Evolutionary Psychology*, 5, 1(4), 169-181.
- Pietrzak, J., Downey, G. ve Ayduk, Ö. (2005). Rejection Sensitivity as an interpersonal vulnerability. M. W. Baldwin (Ed.), *Interpersonal Cognition* içinde (s. 62-84). New York: Guilford Press.
- Pincus, A. L., Pimentel, C. A., Ansell, E. B., Cain, N. M., Wright, A. G. ve Levy, K. N. (2009). Initial derivation and validation of the pathological narcissism inventory. *Psychological Assessment*, 21, 365-379.
- Pincus, A. L., ve Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6, 421-446.

- Pincus, A. L. ve Roche, M. J. (2011). Narcissistic grandiosity and narcissistic vulnerability. W. K. Campbell. ve J. D. Miller (Ed.), *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: theoretical approaches, empirical findings, and treatments* içinde (s. 67-87). John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
- Proulx, C. M., Helms, H. M. ve Buehler, C. (2007). Marital quality and personal well-being: A meta- analysis. *Journal of Marriage and Family*, 69, 576-593.
- Purdie, V. ve Downey, G. (2000). Rejection sensitivity and adolescent girls' vulnerability to relationship centered difficulties. *Child Maltreatment*, 5, 338-349.
- Raskin, R. N. ve Hall, C. S. (1979). A narcissistic personality inventory. *Psychological Reports*, 45, 590.
- Raskin, R. ve Hall, C. S. (1981). The Narcissistic Personality Inventory: Alternate form reliability and further evidence of construct validity. *Journal of Personality Assessment*, 45,159-162.
- Raskin, R. ve Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the narcissistic personality inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 890-902.
- Rathvon, N. ve Holmstrom, R. W. (1996). An MMPI-2 portrait of narcissism. *Journal of Personality Assessment*, 66, 1-19.
- Reath, R. A., Piercy, F., Hovestadt, A. ve Oliver, M. (1980). Assertion and marital adjustment. *Family Relations*, 29(2), 249-253.

- Rhodewalt, F., Madrian, J. C. ve Cheney, S. (1998). Narcissism, self-knowledge organization, and emotional reactivity: The effect of daily experiences on self-esteem and affect. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24, 75-87.
- Rhodewalt, F. ve Eddings, S. K. (2002). Narcissus reflects: Memory distortion in response to ego-relevant feedback among high -and low- narcissistic men. *Journal of Research in Personality*, 36, 97-116.
- Roach A. J., Frazier L. P. ve Bowden S. R. (1981). The marital satisfaction scale: development of a measure for intervention research. *Journal of Marriage and Family*, 43(3), 537-546.
- Robins, R. W. ve Beer, J. S. (2001). Positive illusions about the self: Short-term benefits and long term costs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 340-352.
- Rogge, R.D., Bradbury, T. N., Hahlweg, K., Engl, J. ve Thurmaier, F. (2006). Predicting marital distress and dissolution: refining the two factor hypothesis. *Journal of Family Psychology*, 20, 156-159.
- Rohmann, E., Neumann E., Herner, M. J. ve Bierhoff H. W. (2012). Grandiose and vulnerable narcissism self-construal, attachment, and love in romantic relationships. *European Psychologist*, 17(4), 279-290.
- Ronningstam, E. (2005a). *Identifying and understanding the narcissistic personality*. New York, NY: Oxford University Press.
- Ronningstam, E. (2005b). Narcissistic personality disorder: A review. M. Maj, H. S. Akiskal, J. E. Mezzich ve A. Okasha (Ed.), *Evidence and experience in psychiatry: Volume 8 personality disorders* (s. 277-327). Hoboken, NJ: Wiley.

- Ronningstam, E. (2009). Narcissistic personality disorder: Facing DSM-V. *Psychiatric Annals*, 39, 111-121.
- Rose, P. (2002). The happy and unhappy faces of narcissism. *Personality and Individual Differences*, 33, 379-392.
- Russ, E., Shedler, J., Bradley, R. ve Westen, D. (2008). Refining the construct of narcissistic personality disorder: Diagnostic criteria and subtypes. *American Journal of Psychiatry*, 165, 1473-1481.
- Rusbult, C. E., Martz, J. M., Verette J., Arriaga X.B., Slovik, L. F. ve Cox C. L. (1998). Positive illusion in close relationships. *Personal Relationships*, 5, 159-181.
- Ryan, K. M., Weikel, K. ve Sprechini, G. (2008). Gender differences in narcissism and courtship violence in dating couples. *Sex Roles*, 58, 802-813.
- Sacco, W. P., Dumont, C. P. ve Dow, M. G. (1993). Attributional, perceptual, and affective responses to depressed and nondepressed marital partners. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61(6), 1076-1082.
- Sawrie, S. M., Watson, P. J., Sherbak, J. F., Greene, R. L. ve Arredondo, R. (1997). Alcoholism and narcissism: Assessing a presumed relationship with the MMPI-2. *Alcoholism Treatment Quarterly*, 15(3), 1-14.
- Smolewska, K. ve Dion, K. L. (2005). Narcissism and adult attachment: A multivariate approach. *Self and Identity*, 4, 59-68.
- Somer, O. ve Goldberg. L. R. (1999). The structure of Turkish trait-descriptive adjectives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(3), 431-450.

- Sommer, K. (2001). Coping with rejection: Ego-defensive strategies, self-esteem and interpersonal relationships. M. R. Leary (Ed.), *Interpersonal rejection* içinde (s. 167-189). Oxford University Press.
- Sommer, K. L. Kirkland, K. L., Newman, S., Estrella, P. ve Andreassi, J. L. (2009). Narcissism and cardiovascular reactivity to thoughts of rejection. *Journal of Applied Social Psychology*, 39, 1083-1115.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38, 15-28.
- Stack, S. ve Eshleman, J. R. (1998). Marital status and happiness: A 17-nation study. *Journal of Marriage and the Family*, 60 (2), 527-536.
- Sedikides, C. ,Rudich, E. A., Gregg, A. P., Kumashiro, M. ve Rusbult, C. (2004). Are normal narcissists psychologically healthy?: Self-esteem matters. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87, 400-416.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.
- Spanier, G. B. ve Lewis, R. A. (1980). Marital quality: A review of the seventies. *Journal of Marriage and the Family*, 42, 825-839.
- Swami, V. ve Furnham, A. (2008). Is love really so blind? *The Psychologist*, 21, 108-111.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. S. Worebel ve W. Austin (Ed.), *Psychology of intergroup relations* içinde (s. 7-24). Chicago: Nelson-Hall.

- Taylor, S. E. ve Koivumaki, J. H. (1976). The perception of self and others: Acquaintanceship, affect and actor-observer differences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 33, 403-408.
- Taylor, S. E. ve Brown, J. D. (1988). Illusion and well-being: A social-psychological perspective on mental health. *Psychological Bulletin*, 2, 193-210.
- Taylor, S. E. ve Brown, J. D. (1994). Positive illusions and well-being revisited: Separating fact from fiction. *Psychological Bulletin*, 116, 21-27.
- Taylor, S. E., Lerner, J. S., Sherman, D. K., Sage, R. M. ve McDowell, N. K. (2003). Are self-enhancing cognitions associated with healthy or unhealthy biological profiles? *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(4), 605-615.
- Thompson, B. ve Melancon, J. G. (1996). *Using item "testlets"/"parcels" in confirmatory factor analysis: An example using the PPSDQ-78*. The Annual Meeting of the Mid-South Education Research Association'da sunulan bildiri Tuscaloosa, Alabama, 1996, Kasım.
- Trzesniewski, K. H., Donnellan, M. B. ve Robins, R. W. (2008). Is "generation me" really more narcissistic than previous generations?. *Journal of Personality*, 76 (4), 903-918.
- Twenge, J. M. ve Foster J. D. (2008). Mapping the scale of the narcissism epidemic: Increases in narcissism 2002-2007 within ethnic groups. *Journal of Research in Personality*, 42, 1619-1622.
- Twenge, J. M., Konrath, S., Foster, J. D., Campbell, W. K. ve Bushman, B. J. (2008). Egos inflating over time: A cross-temporal meta-analysis of the Narcissistic Personality Inventory. *Journal of Personality*, 76, 875-901.

- Vaillant, C. O. ve Vaillant G.E. (1993). Is the U-curve of marital satisfaction an illusion? A 40-year study of marriage. *Journal of Marriage and the Family*, 55(1), 230-239.
- Van Lange, P. A. M. ve Rusbult, C. E. (1995). My relationship is better than -and not as bad as- yours is: The perception of superiority in close relationships. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 32-44.
- Voss, K., Markiewicz, D. ve Doyle, A. B. (1999). Friendship, marriage and self-esteem. *Journal of Social and Personal Relationships*, 16(1), 103-122.
- Walen, H. R. ve Lachman, M. E. (2000). Social support and strain from partner, family, and friends: Costs and benefits for men and women in adulthood. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17, 5-30.
- Wallace, H.M. ve Baumeister, R.F. (2002). The performance of narcissists rises and falls with perceived opportunity for glory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 819-834.
- Watson, J. ve Nerdale, D. (2012). Rejection sensitivity, social withdrawal, and loneliness in young adults. *Journal of Applied Social Psychology*, 42, 1984-2005.
- Webster, G. D. ve Bryan, A. (2007). Sociosexual attitudes and behaviors: Why two factors are better than one. *Journal of Research in Personality*, 41, 917-922.
- Wenger, A. ve Fowers, B. J. (2008). Positive illusions in parenting: Every child is above average. *Journal of Applied Social Psychology*, 38, 611-634.
- Wickrama, K. A. S., Lorenz, F. O., Conger, R. D. ve Elder, G. H. (1997). Marital quality and physical illness: A latent growth curve analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 59, 143-155.

Wink, P. (1991). Two faces of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(4), 590-597.

Wink, P. ve Donahue, K. (1997). The relation between two types of narcissism and boredom. *Journal of Research in Personality*, 31, 136-140.

EKLER

Ek 1: Demografik Bilgi Formu

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma evlilik ve eşlerin bireysel özellikleri arasındaki ilişkilerin araştırıldığı bir yüksek lisans tezi kapsamında yürütülmektedir.

Lütfen her sayfanın başında verilen açıklama doğrultusunda, her ifade için size en uygun olduğunu düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz. Vereceğiniz yanıtlarda doğru ya da yanlış aranmayacak; değerlendirmeleriniz gizli tutulacaktır.

Araştırmanın sağlıklı bir şekilde yürütülmesi adına samimi yanıtlar vermeniz çok önemlidir.

Katkılarınız için teşekkür ederiz.

Arş. Gör. Olcay BOZKUŞ

Mersin Üniversitesi Psikoloji Bölümü

Cinsiyetiniz: K () E ()

Yaşınız:

Mesleğiniz:.....

Eğitim seviyeniz: İlkokul () Ortaokul () Lise ()

Üniversite () Lisansüstü ()

Kaç yıldır evlisiniz?

Eşiniz ile evlilik öncesi tanışıklık süreniz nedir?

Çocuğunuz var mı? Evet () Hayır ()

Bu kaçınıcı evliliğiniz?.....

Ek 2: Kişilik Özellikleri Listesi

Aşağıda bir insanda bulunabilecek bazı kişilik özellikleri listelenmiştir. Lütfen bu özelliklerin her birinin, SİZİ ne derece yansıttığını (tanımladığını) ilgili satır üzerinde işaretleyiniz.

1 ————— 2 ————— 3 ————— 4 ————— 5
Hiç Bütünıyla
Yansıtmıyor yansıtıyor

Sıcak	1	2	3	4	5
Çekici	1	2	3	4	5
Sıkıcı	1	2	3	4	5
İyi huylu	1	2	3	4	5
Dik başlı	1	2	3	4	5
Prensip sahibi	1	2	3	4	5
Adil	1	2	3	4	5
Tembel	1	2	3	4	5
Saygısız	1	2	3	4	5
Hoşgörülü	1	2	3	4	5
Önyargılı	1	2	3	4	5
Kaprisli	1	2	3	4	5
Sadakatli	1	2	3	4	5
Bencil	1	2	3	4	5
Duyarlı	1	2	3	4	5
Sorumluluk üstlenen	1	2	3	4	5
Anlayışsız	1	2	3	4	5
Şüpheli	1	2	3	4	5
Kibar	1	2	3	4	5
Beceriksiz	1	2	3	4	5

Aşağıda bir insanda bulunabilecek bazı kişilik özellikleri listelenmiştir. Lütfen bu özelliklerin her birinin, EŞİNİZİ ne derece yansıttığını (tanımladığını) ilgili satır üzerinde işaretleyiniz.

1 ————— 2 ————— 3 ————— 4 ————— 5
Hiç Bütünıyla
Yansıtmıyor yansıtıyor

Sıcak	1	2	3	4	5
Çekici	1	2	3	4	5
Sıkıcı	1	2	3	4	5
İyi huylu	1	2	3	4	5
Dik başlı	1	2	3	4	5
Prensip sahibi	1	2	3	4	5
Adil	1	2	3	4	5
Tembel	1	2	3	4	5
Saygısız	1	2	3	4	5
Hoşgörülü	1	2	3	4	5
Önyargılı	1	2	3	4	5
Kaprisli	1	2	3	4	5
Sadakatli	1	2	3	4	5
Bencil	1	2	3	4	5
Duyarlı	1	2	3	4	5
Sorumluluk üstlenen	1	2	3	4	5
Anlayışsız	1	2	3	4	5
Şüpheli	1	2	3	4	5
Kibar	1	2	3	4	5
Beceriksiz	1	2	3	4	5

Bir kişinin, eşinde olmasını istediği özellikler, o insanın “ideal eş”ini tanımlar. Aşağıda bir insanda bulunabilecek çeşitli kişilik özellikleri listelenmiştir. Lütfen bu özelliklerin her birinin, İDEALİNİZDEKİ EŞİ ne derece yansıttığını ilgili satır üzerinde işaretleyiniz.

1 ————— 2 ————— 3 ————— 4 ————— 5
Hiç Bütünyle
Yansıtmıyor yansıtıyor

Sıcak	1	2	3	4	5
Çekici	1	2	3	4	5
Sıkıcı	1	2	3	4	5
İyi huylu	1	2	3	4	5
Dik başlı	1	2	3	4	5
Prensip sahibi	1	2	3	4	5
Adil	1	2	3	4	5
Tembel	1	2	3	4	5
Saygısız	1	2	3	4	5
Hoşgörülü	1	2	3	4	5
Önyargılı	1	2	3	4	5
Kaprisli	1	2	3	4	5
Sadakatli	1	2	3	4	5
Bencil	1	2	3	4	5
Duyarlı	1	2	3	4	5
Sorumluluk üstlenen	1	2	3	4	5
Anlayışsız	1	2	3	4	5
Şüpheli	1	2	3	4	5
Kibar	1	2	3	4	5
Beceriksiz	1	2	3	4	5

Genel olarak, başkalarının eşlerinde var olduğunu düşündüğünüz özellikler, o toplumdaki “ortalama/tipik bir eş”i tanımlar. Aşağıda çeşitli kişilik özellikleri listelenmiştir. Lütfen bu özelliklerin her birinin, **ORTALAMA BİR EŞİ** ne derece yansıttığını (tanımladığını) ilgili satır üzerinde işaretleyiniz.

1 ————— 2 ————— 3 ————— 4 ————— 5
Hiç Bütünüyle
Yansıtmıyor yansıtıyor

Sıcak	1	2	3	4	5
Çekici	1	2	3	4	5
Sıkıcı	1	2	3	4	5
İyi huylu	1	2	3	4	5
Dik başlı	1	2	3	4	5
Prensip sahibi	1	2	3	4	5
Adil	1	2	3	4	5
Tembel	1	2	3	4	5
Saygısız	1	2	3	4	5
Hoşgörülü	1	2	3	4	5
Önyargılı	1	2	3	4	5
Kaprisli	1	2	3	4	5
Sadakatli	1	2	3	4	5
Bencil	1	2	3	4	5
Duyarlı	1	2	3	4	5
Sorumluluk üstlenen	1	2	3	4	5
Anlayışsız	1	2	3	4	5
Şüpheli	1	2	3	4	5
Kibar	1	2	3	4	5
Beceriksiz	1	2	3	4	5

Ek 3:

Yetişkin Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği

Aşağıdaki ifadeler, insanların zaman zaman başkalarından bazı şeyler istediği durumları tanımlamaktadır. Her ifade için, **o durumda kendinizin bulunduğunu hayal ediniz ve ilgili soruları cevaplayınız.**

1. Anne babanızdan ya da başka bir aile üyesinden maddi olarak zor bir zamanınızda, yardım etmesi için borç istiyorsunuz.

Ailenizin size yardım etmeyi isteyip istemeyeceği konusunda ne kadar kaygılanırsınız ya da tedirgin olursunuz?	hiç kaygılanmam 1 2 3 4 5 6	çok kaygılanırım 1 2 3 4 5 6
Ellerinden geldiğince yardım etmeyi kabul edeceklerini düşünürüm.	hiç olası değil 1 2 3 4 5 6	çok büyük olasılıkla 1 2 3 4 5 6

3. Eşinizle olan ilişkinizde cinsel korunma konusunu gündeme getiriyorsunuz ve bunun sizin için ne kadar önemli olduğunu söylüyorsunuz.

Tepkisinin ne olacağı konusunda ne kadar kaygılanırsınız ya da tedirgin olursunuz?	hiç kaygılanmam 1 2 3 4 5 6	çok kaygılanırım 1 2 3 4 5 6
Onun savunmaya geçmeden, olası seçeneklerimizi konuşmaya istekli olacağını düşünürüm.	hiç olası değil 1 2 3 4 5 6	çok büyük olasılıkla 1 2 3 4 5 6

*Ölçme aracının tamamı Mersin Üniversitesi Psikoloji Bölümü Arş. Gör. Olcay Bozkuş'tan (olcaybozkus@gmail.com) temin edilebilir.

Ek 4: Narsisistik Kişilik Envanteri

Aşağıda bulunan her maddede “a” ya da “b” harfleriyle gösterilen iki seçenek bulunmaktadır. Lütfen her madde için size en uygun olan **tek bir seçeneği** daire içine alınız.

1. a. İnsanlar bana iltifat ettiğinde bazen utanırım.
b. Her konuda iyi olduğumu biliyorum, çünkü herkes böyle söylüyor.
3. a. Özel bir insan olduğumu düşünüyorum.
b. Pek çok kişiye göre ne daha iyiyim ne de daha kötü.

*Ölçme aracının tamamı Mersin Üniversitesi Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr.

Arzu Araz'dan (arzuar34@yahoo.com.tr) temin edilebilir.

Ek 5: Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği

Aşağıdaki ifadelerin duygularınızı ve davranışlarınızı ne derece yansıttığını ilgili kutucuğa (X) işareti koyarak belirtiniz.

	1	2	3	4	5
	Hiç Yansıtıyor				Bütünüyle Yansıtıyor
1. Kendi kişisel ilişkilerim, kendi sağlığım ya da diğerleriyle yaşadıklarım vb. konularda düşüncelere dalıp gidebilirim.	1	2	3	4	5
3. Bir odaya girdiğimde genellikle kendime odaklanırım ve başkalarının gözlerini üzerimde hissederim.	1	2	3	4	5

*Ölçme aracının tamamı Mersin Üniversitesi Psikoloji Bölümü Arş. Gör. Olcay Bozkuş'tan (olcaybozkus@gmail.com) temin edilebilir.

Ek 6: Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği

Aşağıdaki konularda eşinizle anlaşp anlaşamadığınızı ilgili kutucuğa (X) işareti koyarak belirtiniz.

		Hiçbir zaman anlaşamayız	Nadiren anlaşırız	Bazen anlaşırız	Oldukça sık anlaşırız	Çoğu zaman anlaşırız
1	Dini konular					
2	Muhabbet-sevgi gösterme					
3	Temel kararların alınması					
4	Cinsel yaşam					
5	Geleneksellik					
6	Mesleki kararlar					

Aşağıda eşinizle ve evliliğinizle ilgili bazı ifadeler yer almaktadır. Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyup size ne derece uygun olduğunu ilgili kutucuğa (X) işareti koyarak belirtiniz.

		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Oldukça sık	Çoğu zaman
7	İlişkinizi bitirmeyi ne sıklıkta tartışırsınız?					
8	Eşinizle ne sıklıkta münakaşa edersiniz?					
9	Evlendiğiniz için pişmanlık duyar mısınız?					
10	Ne sıklıkta birbirinizin sinirlenmesine neden olursunuz?					
11	Siz ve eşiniz ev dışı etkinliklerinizin ne kadarına birlikte katılırsınız?					
12	Ne sıklıkta teşvik edici bir fikir alışverişinde bulunursunuz?					
13	Ne sıklıkta bir iş üzerinde birlikte çalışırsınız?					
14	Ne sıklıkta bir şeyi sakince tartışırsınız?					

